

XVI. évfolyam, 181. szám



2016. november

Irodalmi

Jelen



2016. október 5-9.
Budapest-Pécs

15 éves
az Irodalmi Jelen

Böszörményi Zoltán
*„Megkerülhetetlenek
vagyunk!”*

Demény Péter: Esti ég

Kertész Jenő: Téboly

Vörös István:
A bűvár elszabadul

Czapáry Veronika:
Nem fáj

Zentai Péter László:
A piros pulóver

Muszka Sándor: Lugas

Térey János:
A faluháza ostroma

Angyal Gyula haikui

Gáspár Ferenc:
Trubadúrvarázs



Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az Occident Média Kft.

Főszerkesztő: Böszörményi Zoltán

Főszerkesztő-helyettes: Bege Magdolna

Főmunkatársak: Szócs Géza, Makkai Ádám (Budapest)

Munkatársak: Laik Eszter (helyszíni tudósítások),

Varga Melinda (vers, interjú), Boldog Zoltán (próza, kritika),

Szócs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: Hudy Árpád

Lektor: Jámbor Gyula

Rendszergazda: Csipkár Nándor

Igazgató: Kurjatkó Péter

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

Spinoza redoux

Ha az igazság nem létezik,
az igazat soha nem kell elmondani.
Ez lelki megkönnyebbülés,
felszabadul az ember
a kényszer szükségszerűsége alól.
Ekkor megfeszül a tér a gondolat bőrén,
megmintázza formáját, ha létezik,
van alaknak nevezhetője, azaz attribútuma,
ahogyan Spinoza mondaná,
Baruch Spinoza, akit kitagadtak
a hitbuzgó zsidók.
Determinatio negatio est!
Milyen egyszerű. Meg kell határozni Istent,
s máris kizárhatunk minden mást,
azt is, amit Isten teremtett: a szubsztanciát.
Azaz önmagunkat önmagunkból, s azt is,
amit magunkról gondolunk.
A gondolat gondolatát.
A gondolat hártyafinom sugallatát,
az éteri terekbe gyökerező vérereket,
a látomást.
A dilemma összegabalyodott hálójában vergődünk.
*Rettenetes, hogy a tényektől sohasem
ismerjük meg a valóságot.*
A tények elnyomják azt, amit a valóság
a létezés átlátszó, tüllfehér vásznára kivetít.
Kivetít, hogy elveszítsen bennünket
virrasztásaink egyre mélyülő naplementéiben.

Az Irodalmi Jelen csapata október 4-én, népes közönségével együtt ünnepelte **15. születésnapját** a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumban. Komoly és vidám felolvasások, slam és vetítés, időkapszula, kvízzjáték, laza beszélgetések, jókedv, derű. A beszámoló tartalmazza **BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN** ünnepi köszöntőjét.

„Megkerülhetetlenek vagyunk!”

Tizenöt évvel ezelőtt, 2001 novemberében jelent meg Aradon az Irodalmi Jelen (IJ) első lapszáma. Azóta sok változáson ment át. A 16 oldalas, A3 formátumban a Nyugati Jelen napilap havi mellékleteként indult folyóirat a tizenöt év alatt szépen felcseperedett, előbb nagyformátumú, 32 oldalas, az egész magyar nyelvterületet felvállaló irodalmi lappá fejlődött, majd felköltözött az internetre. 2011 óta a kezdettől folyamatosan megjelenő melléklettől függetlenül havonta napvilágot lát 120-140 oldalon az önálló arculatú, Magyarországon és Erdélyben is terjesztett, könyvecske formájú Irodalmi Jelen. Ugyanakkor 2003-tól közel másfélszáz kötet is megjelent az Irodalmi Jelen Könyvek sorozatában.

Az Irodalmi Jelen csapata kedden, október 4-én este ünnepelte tizenötödik születésnapját a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumban (PIM). Közel 140-en vettek részt a rendezvényen, egykori és jelenlegi munkatársak, szerzők, irodalmárok, az Irodalmi Jelen barátai. Böszörményi Zoltán főszerkesztő köszöntője után – melyet az alábbiakban olvashatnak – a folyóirat néhány szerzője olvasta fel egy-egy versét. Az est egyik érdekessége volt, hogy a szövegek kézzel írott változata ott rögtön bekerült egy időkapszulába, amely a PIM-ben kerül elhelyezésre és megőrzésre, és 2066-ban bontható fel. A felolvasások sorát – Boldog Zoltán remek moderálásával és frappáns felvezető szövegeinek, illetve a kivetítőn egymást váltó, a szerkesztőség életébe betekintést nyújtó képsorok kíséretében – Makkai Ádám kétszeres Kossuth-díjas író, költő nyitotta meg, következett Szócs Géza költő, politikus, majd (ha nem is ebben a sorrendben) Acsai Roland, André

Ferenc, Ármos Lóránd, Dimény H. Árpád, Farkas Wellmann Endre, Fenyvesi Ottó, Horváth Benji, Jász Attila, Kemény Gabriella, Muszka Sándor, Noszlopi Botond, Orbán János Dénes, Pál Dániel Levente, Rónai-Balázs Zoltán, Vörös István.

Közben kiosztották az est másik meglepetésének számító, játékos IJ-kvíz (teszteltük, ki tud többet a folyóiratról) kérdéseit tartalmazó nyomtatványokat. Az est végén a játék résztvevői között 10 pólót sorsoltak ki. A pólókat az IJ 15. születésnapjára kiírt logópályázat nyertes munkája, Kónya Albert Attila alkotása díszíti. A koccintást és falatozást követő második részben Sohár Pál olvasott fel egy Kányádi-verset, majd a derű és kacagás pillanatai következtek André Ferenc, Horváth Benji, Muszka Sándor és Orbán János Dénes ezúttal humoros írásai révén.

És akkor most következzen Böszörményi Zoltán köszöntője, amely mindazokhoz szól, akik szeretik, olvassák az Irodalmi Jelen-t, illetve alkotásaikkal, munkájukkal járulnak hozzá a folyóirat megjelenéséhez:

„Ma benneteket ünneplünk, az olvasókat, a szerzőket, a szerkesztőket, benneteket, akik az elmúlt tizenöt évben az Irodalmi Jelen műhelyének hűséges tagjai vagytok.

Nehéz manapság irodalmi lapot úgy életben tartani, hogy közben elvonatkoztatunk a valóságtól, megfeledekszünk arról, az irodalom is küzdőtér, ahol a csatákat nem vadászgépekkel, tankokkal, ágyúkkal, géppuskával, hanem a betű fegyverével vívják. A polarizált egyesült Európában, polarizált országban élünk. A transzcendenciákból is képesek vagyunk barikádot építeni, az előttünk álló hegyek helyett tavakat látni. Valami vörös idegesesség, tántorgó nyugtalanság üli meg szellemünket, s hajlandóak vagyunk a humanista eszmék mögé bújva, a józan ész megkerülve kígyót-békát kiáltani egymásra. A populizmus soha nem volt egyenlő a racionalitással. Magától adódik tehát a kérdés: Mikor fogunk mi megnyugodni, magyarok és nem magyarok?

Az Irodalmi Jelennek eddig sikerült ezt a néha észveszejtő örvénylést kikerülnie, szelíd vizeken hajóznia. Fennállásának tizenöt éve alatt sikerült megőriznie higgadtságát, egyensúlyát, szellemi-

ségének pozitív indulatosságát. Hiszen indulatok nélkül nincs irodalom. Indulatok nélkül nem lehet alkotni, írni, egyáltalán lenni.

Nem oly rég Márai Sándor egyik naplóbejegyzésében olvastam, hogy Fenyő Miksa állításával ellentétben *Ignotus nem vezette be (Márai) írásait a Nyugathoz, nem volt a lap egyik megbecsült munkatársa, s nem találkozhatott vele (Miksával) a Nyugat munkatársainak körében a Bristol Szállodában.* Márai megjegyzi, Fenyő Miksával csak egyszer találkoztak, Budapest ostroma után, a Lukács fürdőben. „Minderről megfeledezett – valószínűleg úgy hitte, a GYOSZ (Gyárosok Országos Szövetsége) nélkül senki sem lehetett író Magyarországon. De a magyar irodalom sokágú síp volt. A Nyugat egyik legszebben szóló hangja volt ennek a sípnak, de nem az egyetlen” – vallja Márai.

A fenti megállapítás több irányba is elviszi a gondolat-gályát. A jó irodalomnak nem kell feltétlenül a feltupírozott figyelem előterében lennie. Nem a kánoncsinálóké a végső hatalom, hiszen ők sem tévedhetetlenek. A támogatott irodalom is éppen olyan esendő, mint bármelyik más. Ami fontos viszont: az irodalomban is a minőség az egyedüli hatalom. A rangot, az elismerést, a végső dicsőséget a mindenkori olvasó adja meg. Úgy vélem, az Irodalmi Jelen műhelye is elfoglalja majd méltó helyét a magyar irodalomban, s már ma része a Márai említette sokágú sípnak, mely a világ egyik legszebben szóló hangszere.

Alkotó nép a magyar. Szeret mesélni, látni és láttatni, mely allegóriákban gondolkodni, az élet szálaít történetekbe szőni. Hangja a kontinensen és a világban kristálytisztán cseng. Ennek a hangnak ad teret az Irodalmi Jelen is. Műhelyébe olyan irodalmárok és szerkesztők tartoztak és tartoznak, mint Bege Magda, Boldog Zoltán, Elek Tibor, Faludy György, Gáll Attila, Hudy Árpád, Jámor Gyula, Laik Eszter, Karácsonyi Zsolt, Kukorelly Endre, Mányoki Endre, Makkai Ádám, Méhes György, Molnár H. Magor, Nagyálmós Ildikó, Onagy Zoltán, Orbán János Dénes, Pécsi Györgyi, Pongrácz Mária, Prágai Tamás, Tarján Tamás, Szócs Géza, Varga Melinda, Weiner-Sennyey Tibor.

Fennállásának tizenöt éve alatt lapunk számos irodalmi pályázatot hirdetett meg, s ennek eredményeként több antológiát jelentetett meg. Kétezer-négyszázötven a huszonegyedik század legnagyobb

magyar regénypályázatát írtuk ki, amelyre tizenkét országból 283 mű érkezett be. A díjak értéke 48 000 dollárt tett ki. 2009-ben novella-, 2010-ben vers- és újabb novellapályázatot hirdettünk meg. *SZÓ-NET* címmel 2011-ben diákok számára indítottunk versenyt. *Moral History* pályázatunk 2012-ben zárult. Ezzel párhuzamosan futott minieszé-versenyünk. A *Slam School Poetry* – az Irodalmi Jelen előadói versenye középiskolásoknak – 2013-ban zajlott le. *Az ember fáj a földnek* címmel novella, vers, festészet-grafika, fotó, film kategóriában indítottunk pályázatot. A következő évben, 2014-ben *Lezáratlan holokaust* volt kiírásunk témája, s ezt követte a 2015-ben lezajlott novellapályázatunk. A pályázatok nyerteseinek munkáiból négy antológiát adtunk ki: *Kenguruk a Körúton*, *Nyitott ajtók*, *A Gregorina-kanyar*, *Életszilánkok* címmel. Az irodalomtörténeti szempontból is fontos, Mátyási Endre szerkesztette *Verstörténés-antológia* 2014-ben látott napvilágot.

Az Irodalmi Jelen és a Magyar PEN Club 2014. június 3-án kerekasztal-beszélgetést szervezett a Petőfi Irodalmi Múzeumban Márai Sándor *Hallgatni akartam* című esszéregényéről. A műről történészek és irodalmárok mondták el véleményüket a Horthy-korszakkal kapcsolatos vitás kérdéseket érintve. Bartha Ákos, Frank Tibor, Ignác Károly, Kiss Zsuzsa, Rab Virág, Pihurik Judit, Ungváry Krisztián, Hudy Árpád tanulmánya hangzott el.

Népszerű *Debüt* rovatunkat indulásunk kezdetén Orbán János Dénes szerkesztette, ma pedig tízezrek követik hónapról hónapra figyelemmel. Ez a siker annak is tudható be, hogy szerkesztőségünk minden tagja nagy figyelmet fordít a fiatal tollforgatókra, írásaikkal először jelentkezőkre. Varga Melindáé a munka oroszlan-része – tulajdonképpen három évvel ezelőtt az ő javaslatára André Ferenc verseivel indult újra a rovat –, de Hudy Árpád és jómagam is besegítettünk neki. Ezért lapunkban a fiatal írók egyre több figyelmet kapnak, külön sajátos erőteret, holdudvart teremtenek.

A képszerkesztésre is jelentős hangsúlyt fektetünk, fotókra és képzőművészetre egyaránt. Portálunkon évről évre növekszik állandó képgalériánk anyaga. Mátyási Endre rendszeres irodalmi esteket rendezett Pesten, tehetséggondozó műhelyt vezetett, nyitott a képzőművészetek felé, Varga Melinda pedig Kolozsváron gyűjti maga köré a fiatalokat. Ő szerkeszti a *Nézőtér* című rovatot is, amely a magyar színházak előadásairól számol be.

Laik Eszter, Varga Melinda és tudósítóink egész évben jelen vannak a történelmi Magyarország területén zajló irodalmi rendezvényeken, táborokban, szimpóziumokon. Külső munkatársaink: André Ferenc, Ayhan Gökhan, Csanda Mária, Csepcsányi Éva, Branczeiz Anna, Balog Zetas Péter, Döme Barbara, Deák Csillag, Fülöp Gábor, Jász Attila, Juhász Kristóf, Kadlót Nikolett, Kiss Júlia, Köllös Lajos, Toroczkay András, Rónai-Balázs Zoltán, Payer Imre, Sárkány Tímea, Simon Adri, Szarka Károly pedig éveken keresztül hűségesen tudósítottak, segítették munkánkat.

Folytatva a gondolatmenetet, azt is el kell mondanom, hogy az elmúlt tizenöt évben több mint 2000, a történelmi Magyarország területén élő szerző érték szerint válogatott írását közölte az Irodalmi Jelen.

Meg kell említenem azt is, hogy az Irodalmi Jelen három formában jelenik meg. Az első az internetes portál, amely naponta frissül; a második az ennek anyagából összeálló havi 120-140 oldalas nyomtatott folyóirat; a harmadik az erdélyi szórványvidék öt tájegységének lakóit, Arad, Fehér, Hunyad, Krassó-Szörény és Temes megye magyarságát anyanyelvén tájékoztató napilap, a Nyugati Jelen havi nyolcoldalas melléklete.

Az Irodalmi Jelen Könyvek 2003-tól jelennek meg. Máig 159 kötet látott napvilágot.

Mindez azt mutatja, hogy mélyen beépültünk a magyar irodalom szövetébe. A legyintők és fanyalgók kezdetben oly nagy tábora megfogytakozott, a bennünket ismerők, kedvelők és becsülők száma évről évre nő.

Ma már megkerülhetetlenek vagyunk.”

DEMÉNY PÉTER versei

Sarok

Szép vagy, nekem vagy, nem tudod,
hogy én olykor magamban lapulok,
egy sarokban összekucorodom,
és magamat magamnak sem adom,

csak ülök ott, és szorítom a szám,
sorra levetem minden ruhám,
ott maradok pőrén, sebezhetőn,
nem menekülök önmagam elől.

Esti ég

Versemben kereslek, nem vagy ott,
csak homály, ingovány, törött arcú hold,
csak minden, ami lehetnél nekem,
amivé továbbír a szerelem –

hát mégis itt vagy, látom a fejed,
hajad rajzol furcsa metszeteket,
ahogy száll és száll az esti égen,
az élet szép, szörnyű véletlenében.

KERTÉSZ JENŐ

Téboly

Ualószerűleg már nem lőhetnek, mert már az apám által álmodott szabad világ felé visz a bevérezett folyó. Nem éreztem, hogy találat ért, és azt sem, hogy a hevenyészett gumicsónak lassan süllyed alattunk. Már elmúlt az egész testemet rángató rémület-remegés és a szinte elviselhetetlennek tűnő szomjúság. Jocó gusztustalanul üvöltözik. Az apám az, aki néhány perce élettelenül, szitává löve elmerült a félelmetes folyóban.

Belátom, anyám sokkal tapasztaltabb, mert kezdettől utálta apám levakarhatatlan haverját, Jocót.

A sebesülésem, hál' Istennek, csupán egy horzsolás a bal combomon. A pergőtűz csak a gumicsónakkal és szegény apámmal végzett.

A szeretetszolgálat, amely felkarolt minket, mondhatni teljes kapacitással a keletnémet menekülteket ajnározza. Ha nincs Margó néni, akkor is fogadtak volna – hiszen a hírünk előttünk ideért –, de nem azzal a „szeretettel” és odaadással.

Az atya általában minden újonnan érkezettel elbeszélget. Kitűnő emberismerő. E kihallgatások tartama nagyon ritkán haladja meg a fél órát. Ez a két erdélyi már több mint egy órája benn van. Egy stramm, talán húsz év körüli, bal lábán sebesült fiú és egy cingár, kese hajú, harmincas férfi. Állítólag rokonok. Az atya most bizonyára ízekre szedi őket. Sajnos az én vesémbé is belelát. Néha csipkelődő megjegyzéseket is tesz. Bevallom, nem alaptalanul. Karitatív alapon dolgozom, de látástól vakulásgig. Képtelen vagyok nyugdíjasként élni. A férjemtől már több mint tíz éve elváltam. Nem állhatok meg előtte. Ha meglát, vagy véletlenül találkozunk, állandóan sérteget. Ennyi idő után sem tudja megemésztetni, hogy elhagytam. Ha pedig meglátja, hogy valamelyik férfi az udvarban dolgozik, nem állal bekiabálni:

„– A vénasszony megint fiatal kakashúsrá vágyik! Azért jó a jó-tékonyasági munka... Bő a választék!...” A tragédiám: hogy nem tudok belenyugodni az öregedésbe.

Végre az atya kivezeti a két vendégét.

– Menjenek az ebédlőbe – tessékeli őket a jelzett helyiség irányába –, majd ebéd után megkapnak minden eligazítást.

Majd hozzám fordul:

– Szerencsétlenek – mondja. – A fiú apját szemük láttára lőtték szitává. Vegye őket gondjaiba, Margó.

Már indulnék utánuk, amikor pajkos mosollyal utánam szól:

– Vigyázzon, az ifjú a látszat ellenére még kiskorúnak számít!

Margó néni csak hozzám volt kedves. Jocót nem szívelte. Jocó a lelkemre kötötte, hogy ragaszkodnunk kell a „rokon”-elmélet-hez. Mivel még nem vagyok tizennyolc, visszatoloncolhatnak az édesanyámhoz. De szerintem inkább az utánam, mint kiskorú után felvehető segélyek érdekelték.

Kaptunk helyet a közösségi szállón, de Margó néni mindket-
tőnket meghívott magához. Egy idő után kikérte magának a „né-
nizést”, csak úgy simán Margónak szólítottam, de magamban
képtelen voltam kitörölni a „néni”-képet.

Most már tudom, Jocó a kezdetektől átlátott Margón. Egy szót
sem szólt, csak szokásához híven, árgus szemekkel vizslatta a
kibontakozó helyzetet. Reggelente jótékony szállásadónk ellát-
ta némi zsebpénzzel, és ő munkakeresés ürügyén nyakába vette
a várost. Mellesleg az a munka szemérmesen megbújt valahol,
mert Jocó sohasem talált rá. Esténként kapatosan jelent meg.

Gunyorosan mosolyogva megszemlélte, mint akit leltárba vesz-
nek.

– Látom, még egészben vagy... – Majd Margó felé is lövellt egy kaján vigyort.

– Lesz valami vacsora? Mert dögéhes vagyok – pofátlankodott. – Egész nap lejártam a lábam, de hiába! Úgy látszik, errefelé az én végzettségemet nem értékelik.

Fogalmam sem volt a végzettségéről.

Habzsolta a Margó főztjét. Teli pofával dumált. Szerintem Margó is sejtette, mit várhat tőle.

Úgy érzem: ezzel a Jocóval problémáim lesznek. Valószínű, hogy belelát a lapjaimba. Ha elküldöm, magától értetődően magával viszi a Srácot... és azt nem szeretném. Az első napokban, amikor idehoztam őket, készségesen megkérdezte: merre találja a kerti szerszámokat, és neki is látott az udvart és a kis kertet rendezni. Most már megerősödött bennem az elhatározás: utánanézetek a Vöröskereszten keresztül. Lássam, kivel van dolgom!

Az első napok kivételével, ha itthon van, csak fekszik a tévé előtti kanapén. Ha nem nézi, akkor a segélyeken vásárolt gusztustalan szexlapokat tanulmányozza. Azt hiszem, szándékosan hagyta őket a kanapén, hogy szembesüljek testem idő marta hátrányaival.

A tudat, hogy nap mint nap látom a Srácot, mindenért kárpótol. Talán azért settenkedett el felettem – egy rossz ómen alatt – oly sunyin az ifjúságom, mert a szerelmi életemben is mindig a tökéletesre vágytam. Hiába sóvárogtam az élsportolók és a fess srácok után, nekem ilyen János-félék – mint a volt férjem – jutottak. Az idő olyan nyomokat hagyott rajtam, amelyet sem keleti tornával, sem a kozmetikumokkal nem bírtam retusálni. Csak a férfiideáljaim ábrándképei rögzültek bennem. Én tovább málladozok.

Jocóval különösképp nem foglalkoztam. Azt, hogy egy nagy szemét, mindig is tudtam róla. Eleinte a Margóval szembeni egyre pofátlanabb viselkedése zavart. Szegény asszony! Nem volna köteles befogadni és ellátni minket. Nélküle gubbaszthatnánk a

tömegszállón, retteget, hogy mikor lopnak el tőlünk valamit. De ő egyre követelőzőbbé vált. Reggelente már kevesellte a zsebpénzt, és estére a vacsorához elvárta a sört vagy a bort. Margót pedig egy szent öreglánynak hittem. Természetes volt, hogy reggelente a fürdőben rám kopogott. Felvettem a tiszta alsót, majd a tőle kapott új frottír fürdőköpenyem, és beengedtem. Készséggel kötözte a sebesült combom, és masszírozgatta mindkét lábam. Amikor észrevette, hogy akaratom ellenére duzzadni kezdek, furán mosolyogva otthagyt. Ez a rítus aztán rendszeressé vált. Akkor is folytatódott, amikor a kötözés szükségtelessé vált. Sőt, egyik nap levette rólam az alsót, és tovább matatott rajtam, majd elsötétített, és ő is ledobott magáról mindent.

Csak attól rettegek, hogy egy napon mindennek vége lesz. Érzem, tagadhatatlanul: a Srác gyógyír számomra. Túltesz minden létező és vélt elixíren. Nem szeretném, ha a ráncaimtól megundorodna. Csak a Jócó létezése beárnyékol mindent. Biztos vagyok benne, hogy mindenre rájött. Nyíltan, ráutaló szavak nélkül zsarol. Hétfégén elsétálgattunk a belvárosba. Egy butikban modern farmercuccokat válogattam. Erre ő a pénztárnál eléem rakta az általa kiválasztott, méregdrága dzsekit. Kifizettem! Ha ez a békesség és a kaján hallgatásának az ára: hát legyen!

Minden kapcsolatom latba vetettem, hogy ősztől továbbtanulási lehetőséget biztosítsak a Srác számára. Természetesen Jócóról sem feledkezhettem el. Úgy érzem, feltétlenül gyónnom kell. De mi lesz másnap? Újra felkel a Nap, és az atyától sem várhatom el, hogy felejtse el mindent.

Sohasem mertem volna gondolni, hogy nagyanyám korabeli nővel együtt legyek. Még otthon a harminc év körüli Ildit is öregnek minősítettem, pedig ha nem beszél róla, sohasem hittem volna, hogy annyi. Eddig egy korombelivel és vele volt dolgom. No meg most a Noémivel. A sokkoló események gyors pörögését nem bírtam magamban feldolgozni. Így próbálta a dilidoki számomra eladni a „külföldiül” papírra vetett diagnózisát. A skizofréniát nem merte kimondani, az impulzív pszichopátiát

meg én nem értettem. Csak Jocó aljasságaitól borultam ki, és kezdtem el törni-zúzni. Öreganyámat még öregebbnek láttam, amint zokogva integet a mentőautó után. A doki többször is kanyargós kérdéssorokban próbált rákérdezni az esetleges „intim” kapcsolatra, de minden esetben kivédtem. Végül megállapította: Margó anyám hiányát pótolja számomra. Na, még csak az kéne! Egyetlen jó dolog, ami itt az intézményben velem történt, hogy megismerkedtem Noémivel.

Azon a végzetes napon hallgatnom kellett volna. De eljuttatták hozzám a bizonyítékot, amelyből kitűnik, hogy Jocó és a Srác nem rokonok. Ráadásul a Vöröskereszt értesítette a Karitatív Szolgálatunkat, hogy a Srácot a mamája kereszteti.

Vacsoránál Jocó – mint mindig – szemétkedni próbált. Liliom-tiprással vádolt, amelyet minden országban szigorú börtönnel büntetnek. Erre megkérdeztem: a csalást, a hatóságok félrevezetését anyagi haszonszerzés céljából szerinte mennyivel büntetik? Hiszen a Srác „gyámjaként” komoly segélyeket bezsebelt.

Ekkor szabadult el a pokol. A Srác ezt a kialakult feszültséget nem volt képes elviselni. Én meg azt, hogy az intézetben összejöttek avval a kezelés alatt álló cafkával. Mellette még cigizni is elkezdett.

Öreganyámat sajnálom is, de ugyanakkor idegesít. Napjában többször meglátogat. Gonoszkodva nemcsak a magam részére, hanem Noéminek is vele hozatom a cigit. Őt is elfogadta. Azt mondta, nem bánja, de ha kijövök, olykor-olykor vele is legyek. Most már egy kicsit viszolygok tőle. Ha képzeletben levetkőztetem őt és Noémit, kiráz a hideg. Noémi ismeri az intézet minden rejtett zegzugát, ahol együtt lehetünk. Élvezzük a nyarat és egymás felfedezését. Jocó, aki szintén gyakran látogat, óva int, hogy vigyázzak vele.

Egy pénteki késő délutánon izgatottan állított be.

– Hoztam neked egy váltás cuccot – suttogetta izgatottan.
– Ahogy besötétedik, kiszöktetlek.

– Én veled többet sehová sem megyek! – jelentettem ki határozottan.

– Nem lesz más választásod – vigyorgott. – Úgy értesültem, hogy holnapra a keletnémetek részére megnyitják a nyugati határt. Nekünk csak el kell vegyülnünk.

Tagadólag ráztam a fejem.

– Ne légy hülye! Ezért a drogos prostiért vagy az öreglányért nem érdemes, hogy kockáztass. Anyád a Vöröskereszten keresztül kerestet, és hazatoloncolnak. Öreganyád még bosszúból is segítségükre lesz...

Jocó felszedett egy Wartburggal rendelkező német házaspárt. Lám, bármilyen varangy, képes az emberek bőre alá bújni. Szeretettel felajánlották az amúgy is felpakolt hátsó ülést. Már a határ előtt pár száz méterre temérdek DDR-rendszámú jármű torlódik, közöttük csámborgó izgatott, hátizsákos gyalogosokkal. Állig felfegyverzett határőrök cirkálnak fel-alá. Elkezdek szédülni, mint hónapokkal ezelőtt ott a folyón...

Kertész Jenő írása az Irodalmi Jelen júniusban zárult, Novella 2015 című pályázatán megosztott III. díjat kapott.

VÖRÖS ISTVÁN versei

Üvegpadló, spaletta, denevér

Egy titkot cipelek magammal,
amit egész gyerekkoromban
szégyelltem. Úgy rejtegettem,
ahogy csak titkot lehet, hallgatásba
ástam. A tudat alá nem süllyesztettem
ugyan, mert mindig tudtam róla.
A tudat alatt egyébként sincs semmi.
A tudat nem kongó padló, mely
alatt egerek és patkányok
építenek maguknak járatokat.
Nem valami földszint,
ahonnan le lehet menni a pincébe,
és ott a kazánház, a lomtár,
ott a szén, meglehet, hogy penész
lepte borosüvegek is akadnak.
Könnyebb az átjárás. Először is
a padló üvegből van, elég csak
lefelé fordítani a fejünket,
és látjuk a szenet, a bort, a brikettre
emlékeztető, heréit tapogató,
nagydarab szenesembert,
akinek mégis olyan magas
a hangja. Ráadásul minden
szobából vezet le lépcső, a padló
pedig eleve több helyen lyukas,
úgyhogy nyugodtan

fölröpködhetnek a denevérek
lentről. Mi sem kellemesebb,
mint reggelizni egy bőregérrel
a válladon, aki kinézi a szádból
az ételt, éjjel, hiába kapcsolod le
a lámpát, meglesi, mit csinálsz
feleségeddel. Mindent tud
a tudatalatti, és te is mindent tudsz
róla. Amit nem mondasz ki,
nincs a pincében, le-föl járkál a házban,
ám ha az ablak felé megy, talán
csak hogy szellőztessen, de valószínűbb,
hogy ki akar szólni, ki akarja
kiabálni a titkot, ami ő,
akkor a szolgálid, a szégyen és a gyávaság,
akik valójában szégyentelenül bátrak,
visszarángatják, leültetik egy székre,
vizet itatnak vele. Gondold meg,
figyelmeztetik, ha elmondanád, ha kikiabálnád,
akkor nem lenne már titok,
megölnéd magad valami lényegtelen
rég ügy miatt, ami nem is fontos
senkinek, és csak azért nem
felejtették rég el, mert te
emlékeztetsz rá. A pince mélyén
az a jégkamra nem a tudatalatti,
hanem az örökkévalóság.

A bűvár elszabadul

Az önmagam iránti végtelen
szeretet úgy hánytorog bennem,
néha szinte ledob
magáról, mint kezdő lovast
a cinikus ló. Vagy égető
kíváncsiság ez? Nem lehet
kibírni, viszket. Belül
a koponyám falán.
Irigységgel keveredik
és rossz érzéssel.

Az önmagam iránt érzett
szeretet felbosszant,
nyilvánvaló, csak egy kis
génen múlt, hogy nem
lett belőle öngyűlölet,
ahogy nem sokon múlik,
nő lesz-e valakiből,
vagy férfi.

Az önmagam iránt
érezett bosszantó szeretet
elringat, magasba emel,
családomból, barátaimból
állok össze, mint egy
mozaik. Az önszeretet
az ő irántuk érzett szeretetem
esszenciája, vagy az ő
szeretetüké irántam?

A szeretetvezetékek
nem a végtelenben keresz-
teződnek, átszövik
az életünket, minket,
az érzéseinket, mint
penészsálak a szatyorban
felejtett kenyeret.

Ezeknek a szálaknak
az anyagszerűsége
tapintható az önszeretetben,
de szövetük nem olyan szikrázó,
csillogó, mint a szerelem,
és mivel jut idő az anyagra
és az anyaghibára figyelni,
az önszeretet felbosszant,
robbanásig feldühít, széttépjük
a magunkkal összekötő
vezetékeinket, aztán tátogunk,
mint a köldökszinórjáról
elszabadult mélytengeri bűvár.

Úgy érezte, már van ereje
hozzá. Hogy megcsinálhatja.
Hogy meg tud élni a nélkül
a hülye vezetékek nélkül is.
És igaza van. A vízfénéken,
egy rája hátán áll, óriásteknősök
hajlonganak előtte, ő pedig
hatalmas fémöklét emeli,
mint valami jogart, hogy
kivédje a lázadó cápa
elkeseredett, utolsó támadását.

Vörös István

TÓTH ANNA

Laciferi viszonya a macskákhoz

A kotyogósból bugyogott a sötétbarna lé, le a közepesen katasztrófa sújtotta területnek nyilvánított gáztűzhelyre. Eloltotta a gázt, Laciferi azonban nem sietett menteni a menthetőt, figyelmét túlságosan is lekötötte a bérház belső udvarának története. Katika, a magát házfelügyelőként, kapuórként és a nyanyariadólánc vezetőjeként aposztrofáló földszinti lakos éppen a macskahívogató táncát lejtette. Egy évtizedek óta egyedül élő nőnél senki nem kérdőjelezte meg a macskákból álló udvartartás jogosságát, így a munkás hétköznapihoz tartozó természetes jelenséggént kezelték, és majdhogynem könnyősen sétáltak a gangon és az udvaron a dolgozni igyekvők. Jóreggeltkatika, köszöntek, és már kint is voltak a kapun.

Laciferi azonban nem tudott elszakadni a látványtól. Minden reggel változatlan döbbenettel nézte végig a koreográfiát, amelynek részeként Katika bonyolult ritmust játszott a macskaetető bádogkanállal az állateledeles konzerv oldalán, és ez titkos üzenetet tartalmazhatott, mert pár másodpercen belül megjelentek a ház macskáit. Valójában nem is Katika színvonalas előadása volt érdeklődésének tárgya, hanem a macskák.

Mindig titokzatos lényekként tekintett e faj képviselőire. *Felis silvestris catus*, mantrázta varázsigeiként, mert önmagának sem merte bevallani, de félt tőlük. Nem a karmoktól és az elhullajtott szőröcsomóktól tartott, hanem a tekintetüktől. Elsőre úgy tűnhet, hogy csak átsiklik a pillantásuk rajtad, magyarázta Kopasznak, a kollégájának a lángosos bódében, valójában a lelket analízálják, és azonnal észreveszik, ha meginogtál, és lecsapnak és széttépnek, mert akkor egy hónapig ehetnek a húsból, és ilyen stratégiai lusta dögöknél ez nem utolsó szempont. Kopasz egy kellemetlen baleset miatt már vállat sem rándított Laciferi összeesküvés-elméleteire, csak gyúrta tovább a lángostészát.

Legjobban Katika vezérkandúrjától rázta a hideg, Mihálytól. Katika három óránként etette, mint a csecsemőket szokták, ej-

félkor és hajnali háromkor volt ez a legkellemetlenebb a lakóközösségnek, de Katika elég keservessé tudta tenni az életét annak, aki megjegyzéseket tett a védenceire. Vagy nem szelektíven gyűjtötte a szemetet. A díszmacska elég viharvert példány volt. Kopott szürke és agyonmosott fekete váltotta egymást a bundájában, kicakkozott füle volt, ráadásul kancsalsággal is megáldotta a sors, hogy Laciferi véletlenül se tudja, melyik szemének pillantását kerülje jobban. Mihály állt a ház hierarchiájának csúcán. Mindennek ura volt ő. A hajnalban érkezőkre a lépcsőházban lesett, a rajtakapottak pedig kezicsókolommal köszöntek, és igyekeztek nem elejteni a nehezen megtalált kulcscsomót. Egérfogási teljesítményéről nem számoltak be szemtanúk, de a rágszálómentességet így is neki tulajdonították. Ha Katikán kívül bárki jóindulatába akart férkőzni egy jó falattal, megvető pillantásokkal lett csak gazdagabb, Mihály semmivel sem volt megvesztegethető. Ezzel a felsőbbbséget sugárzó megvetéssel hirdette, hogy ő az embernél is külön macska. Hódolt hát neki mindenki a házban.

Hogy Laciferi mivel érdemelte ki a külön utálatot, azt képtelen volt kideríteni. Egyszer átvett mindent, a költözésétől kezdve, napra, órára, és halványan derengett egy nyári reggel, mikor éjszaka porverő zápor volt, a lángossütő segédek évi rendes pókerpartijáról tartott haza lapos tárcával és sáros lábbal, amit a kapuban nem törölhetett meg alaposan, és talán nem is köszönt elég hangosan Mihálynak, de egy olyan éjszaka után, ahol elnyerik háromhavi jattját, igazán nem lehet hibáztatni az embert. Végül mégis innentől datálta rossz viszonyukat, de nem próbálta feloldani a köztük lévő feszültséget, csak igyekezett elkerülni a kínos találkozásokat. Ezért is figyelte a reggeli etetést, mert akkor tudott észrevétlenül kisurranni, ha az evésbe voltak beletemetkezve Mihályék. Tudta, hogy ez az állapot nem tartható sokáig, nem bír hosszabb távon senkivel sem haragot tartani, még akkor sem, ha ő nem tekinthető szorosan vett értelemben felelősnek a helyzet elmérgesedéséért.

Kivárta az éjjelt. A holdfényben furcsa táncot jártak a gangorklát árnyékai, mintha sejtették volna, hogy Laciferi elhatározta magát, nem settenkedik többé. Három körül sétált ki az udvar közepére, egyik kezét hanyagnak álcázott mozdulattal zsebre téve, másikban pedig kulcscsomóját csörgetve. Nem soká zörge-

tett, mikor az elsőről lenézett egy szőrös dög. Aztán kettő. Aztán több és több, mígnem mindkét emelet korlátrácsai közül macskaszemek villogtak rá. Laciferi hátán borzongás futott végig. Nem, ennek a végére kell járni, biztatta magát. Várt. Halk nyávogáshullám futott végig a gangon, Mihály kilépett az árnyékok közül, és szokásos megvető pillantásával mérte végig Laciferit. A végigmért egy bontott paradicsomos halkonzervet helyezett kettejük közé félúton. Zavarba jött, úgy gondolta, kis beszédet is tart a maga nagyszerűségéről és félresikerült kapcsolatukról, de nem volt benne biztos, hogy Mihály maradéktalanul érteni fogja őt. Inkább kulcsosomót szorongató kezét is zsebre vágta, és várt. Mihály nem foglalkozott a rá szegeződő tekintetekkel, a legnagyobb nyugalommal elindult Laciferi irányába, majd leült előtte olyan távolságra, hogy már zavaró legyen. A gesztus elérte célját, Laciferi nagyon feszengett, de érezte, hogy ez most döntő pillanat. Nem mozdult, csendben ültek ki homlokára a verejték-cseppek.

Végtelenül hosszú időnek tűnt, míg Mihály morrantott egyet, és a paradicsomos hal felé fordította figyelmét. Laciferi úgy érezte, elsimították egymás között a dolgokat, így lakása felé indult. Az útját szegélyező macskák vigyázban ültek, és tovább figyelték az udvart. Laciferi a szürreális jelenetre való tekintettel duplára zárta az ajtót. A fürdőbe indult, hogy lemossa arcáról az aggodást és az éjszakát. Sokáig engedte a vizet, hogy jéghideg legyen. Megmosakodott, és ébernek, újnak találta magát. Gondolta, igazolja az érzést a tükörképével is, azonban mikor belenézett a tükörbe, nem látott ott mást, mint kopott szürke és agyonmosott fekete bundát, cakkozott fület és kancsal szemeket. *Felis silvestris catus*, suttogetta.

Tóth Anna írása az Irodalmi Jelen júniusban zárult, Novella 2015 című pályázatán megosztott III. díjat kapott.

CZAPÁRY VERONIKA versei

Gondolkozol

Lezuhanyozol, és még egy perc hátra van.
Aztán a fejedre tekered a törülközőt,
mintha szíved helyén lenne,
hallgatod dobbanását.
Az arc leereszkedik a köveken. Nem tudod.
Hogy ez a harmadik lesz-e vagy az ötödik, esetleg a hatodik,
vagy sokkal több, a tizenharmadik.
A szerelem az, hogy akarod-e, és
el akarsz-e menni vele nagyon messzire.
Gondolkozol.
A gondolkozáson is gondolkozol.
A kieső ütemeken, amikor nincs meg az érverés,
a gondolatain gondolkozol, a testén, az idegenségén,
a jelzésein, az érverésén, a hangján, a haján,
a telefonon, az smsen, e-maileken és facebook-üzenetein,
a skype látóságán, amikor hangjával megszimogatott,
és nem áll össze a kép,
a csókjai ütemén, az érverésén,
és nem áll össze a kép.
Gondolkozol. A gondolkozáson is gondolkozol. Közben elmegy az idő.

Nem fáj

Holnap, talán holnap, amikor elindul alattad a föld,
és a gyerekek, akár a páncélos csecsemők, kirepülnek a napvilágra.

Ez a lekerekített kitüremkedés egy játék, ahol mindig összegyűlnek, hogy
történeteket meséljenek egymásnak.

A halottak mindig eljönnek ugyanarra az órára,
mintha mindig megterítve lenne,
a félelem is, mely a lelkünkben él.

Már régóta sejtjük, tudod, annyiszor szakadt szét,
annyiszor hagytad. Túlságosan régen álmodunk
ezekkel
a hangokkal,
alattomos nyarakon kúszik belénk.

Még ezeket a könnyeket is kimossa a föld a hosszúra nyúló szent sóvárgásban.

Ha van egyáltalán kiszolgáltatottság,
a lassú életmód rezisztenciája, eljön a pillanat,
belém mar, magával visz minden éjjel,
a falak közé,
már évtizedek óta itt lakom, és Te észre sem veszed.

Éjjel talállak meg, mielőtt elhagysz, csak menni akarsz,
a halálodért is minden jár,
amit el akarsz hitetni velünk, a kendőkkel kirakott tájon elérhetőek a
gondolatai,
az élő beszéd rabja, nem adja át a lelkeket.
Már évtizedek óta itt lakom,
észre sem veszed, olyankor félek tőle, egy ostoba séta.



Az utolsó hang jogán még megvan, senki sem hallja,
nem hallja meg a történetet, nem fáj,
fut tovább a levegőben,
a kertek házában éjjel
a végtelen.



Fotó: Dala Gábor

ZENTAI PÉTER LÁSZLÓ

A piros pulóver

A magyar–orosz szakos egyetemi hallgatóknak az utolsó évben egy szemesztert a Szovjetunióban kellett tanulniuk. Aki a magyart tekintette főszakának, az Kievbe utazott, az orosz irodalomból szakdolgozók szerencsésebbek voltak, ők Leningrádba mehettek, a Lomonoszov Egyetemre. Nekem a több hónapos kinntartózkodástól eleve herótom volt, sorra jártam a család minden orvos ismerősét, azzal házalva, adnának valamilyen igazolást, hogy nem bírom én a nagy orosz telet, gyenge a tüdőm, állandóan megfázom. Egész nyáron próbálkoztam, de senkit sem hatottam meg, egyikőjüktől sem kaptam menlevelet, még csak nem is sajnáltak.

Már nem emlékszem miért, de Kievtől különösen idegenkedtem. Bár Babits Mihályról írtam a szakdolgozatomat, azon kezdtem ügyködni, hogy az oroszokkal Leningrádba mehessek. Reményi Jóska barátomnak volt valamilyen ismerőse a kari KISZ Bizottságban, aki végül elintézte, hogy szabályellenesen ugyan, de átkerülhessek az Észak Velencéjébe kiutazók közé.

1972 szeptemberében elszomorító idő és körülmények fogadtak minket. A külvárosi kollégium, a korpusz szürke, hideg és üres volt, rajtunk, külföldieken kívül nem találtunk egy lelket sem, az összes ottani egyetemi és főiskolai hallgató, oroszok, csecsenek, karéliaiak, észtek, örmények és grúzok krumplit szedtek, távoli kolhozokban. Egy teljes hétig élő oroszot nem láttunk közlelő, az egyetemi órákat is csak külföldieknek (cseheknek, lengyeleknek, jugoszlávoknak, bolgároknak, vagyis nekünk, szocialista országbélieknek) tartották. Az egyik nap oktatónkat helyettesítendő egy nagyon helyes, fiúsan rövidre nyírt hajú, huncut mosolyú, még nálunk is fiatalabb lengyel kislány tartotta a falusi orosz irodalomról szóló előadást. A legegyszerűbb hétköznapi beszélgetéshez sem volt elegendő szókincsem, így nagyon izgultam, amikor az óra végén nagy merészen odaléptem ifjú oktatónkhöz, s szörnyű nyelvi hibákat vétve megkérdeztem tőle, eljönne-e velem vacsorázni valami jó helyre,

ugyanis születésnapom lesz holnap, október 7-én, s még azt is hozzátettem: magányos vagyok – ogynóki...

Legnagyobb meglepetésemre azonnal igent mondott, s másnap egy balti öböl-menti, orosz viszonyokhoz képest hangulatos étteremben igazi pécsi Cirfandlival koccintottunk – nagy nevetések és összeemelegedés közepette.

Lángoló szerelem lett belőle, olyannyira, hogy a korpusz szigorú bolsevik szabályzatát áthágva össze is költöztünk, kilakoltattuk barátnőm észt lakótársát. Nem számított az sem, hogy komoly kockázatot vállalunk, hisz haza is toloncolhattak volna mindkettőnket.

Néhány boldog hét elteltével Grazyna arra kért, pár napra költöznék vissza az oroszomhoz, mert Varsóból jön a bátyja, Bogdan, hozza az ősi orosz tél ellen az újonnan varrt irhakabátját. Értsem meg, Bogdan nagyon félti, eddig az összes udvarlóját elmarta.

Duzzogva vettem a cuccomat, de az elkövetkező napokban végig arrafelé sündörögtem, hátha összeakadok velük. Szerencsém volt. A találkozás egyáltalán nem igazolta Grazyna félelmeit. Bogdan nagyon szimpatikus fiú volt, nyílt tekintetű, nyúlánk, göndör hajú, akkoriban szokatlan rövid körszakállal. Először ugyan gyanakodva méregetett, a kezdeti feszültség azonban gyorsan feloldódott, s jóízű beszélgetésbe bonyolódunk. Emlékszem, a magunk módján politizáltunk is, kölcsönösen gúnyolódva ecseteltük, milyen is a mi emberarcú szocializmusunk. Búcsúzóul még azt is odavetette: „Ha Varsóban jársz, feltétlenül keress meg.”

Grazynával a szerelem hamarost véget ért, januárban már egy észt lány emlékével térhettem haza.

*

1985 kora őszén a Könyvvilág főszerkesztőjeként jutottam el Varsóba, a szocialista országok szocialista könyvszakmai lapjainak szocialista konferenciájára. Ezeknek az úgynevezett baráti összejöveteleknek az égvilágon semmi értelmük nem volt. Ugyan miben állapodhattunk volna meg a hithű lipcsei vagy a keményvonalas orosz testvérlappal?

A Könyvvilág azidőtájt Magyarország egyik legszabadabb orgánuma volt. A nyolcvanas évek elején a politika igazából még nem figyelt fel rá, pedig havonta több mint 80 000 példányban hagyta el a nyomdát, s eljutott a világ szinte minden hungarikumot gyűjtő könyvtárába, Tokiótól Berlinen át New Yorkig. Azt is csak évtizedekkel később tudtam meg, hogy Erdélyben, a Felvidéken, a Vajdaságban a magyarul olvasók szellemi kincsként, kézzől kézre adták a hozzájuk eljutott példányokat. Kezdő lapszerkesztőként hamar rádöbbsentem, hogy milyen hihetetlen lehetőségeket kínál egy nem ellenőrzött, kizárólag könyvekről tudósító lap. Ha az ember jól választott recenzenst, a szorgalmasan működő cenzúra mellett is volt lehetőség az igazság kimondására. Olyan szerzők írtak rendszeresen a Könyvvilágba, mint Kiss Gy. Csaba, Balassa Péter, Csengey Dénes vagy Nagy Gáspár. Az orvosi könyvekből egy Antall József nevű múzeumigazgató szemlézett, a műfordítói rovatot Göncz Árpád indította, s a gyakorta szilenciumra ítélt Konrád György, Eörsi István vagy Csurka István is itt kaphatott nyilvánosságot. A Varsóban az asztal körül ülő lapszerkesztők számára nyilvánvaló volt, hogy együttműködésről, pláne cikkek kölcsönös cseréjéről szó sem lehet. Így aztán konferenciánk röpké három óra alatt befejeződött. Ott álltam hát Varsóban minden feladat és cél nélkül, s volt még két teljes napom.

Az utcán sétálva éppen azon tanakodtam, melyik múzeumot nézzem meg, netán kiránduljak Varsó környékére, amikor is összetalálkoztam korábbi főnöknőmmel, Rózsával. Ő hozzám hasonlóan a szocialista országok szocialista könyvszakmai irányítószervezetei végtelenül szocialista konferenciájáról jött ki. Azt javasolta, tartsak velem, másnap lesz az állami delegációk búcsúfogadása a főváros környéki egyik régi királyi kastélyban. Örömmel mondtam igent.

Emlékszem, szokatlanul jó idő volt, októberben bőven hűs fok felett, s talán a nagy meleg volt az oka, vagy a „rum és az átkozott likőr”, a hivatalos delegáltak sűrűn emelgetvén a poharakat, úgy berúgtak, mint a tők. Nekem nem akaródzott vizes pohárból vodkát inni, unatkozva bóklásztam a kastély hatalmas parkjában, amikor összeakadtam az orosz delegáció tolmácsával, egy szép, nyúlánk, hosszú szőke hajú lengyel lánnyal. Nem volt dolga, a pártfogoltjai már semmi értelmeset nem tud-

tak mondani. Beszédbe elegyedtünk, legalább gyakoroltam az orosz. Azután érdeklődtem, mit tanácsol, hova érdemes elmen-nem. Épp sorolni kezdte a háborús rombolás után megmaradt emlékhelyeket, amikor hirtelen az az ötletem támadt, felkeres-ném a mártírhalt fiatal pap, Jerzy Popiełuszko sírját. A Könyvvilág főszerkesztőjeként a magyar ellenzék szinte minden tagjával volt kapcsolatomban, s a neves lengyel szakértőt, Kiss Gy. Csabát gyakran faggattam, mi is valójában a Szolidaritás. Tőle tudtam, hogy a mozgalmat támogató fiatal varsói lelkész egy vidéki istentiszteletről hazafelé tartva három lengyel államvédelmis tiszt megtámadta, szinte felfoghatatlan brutalitással fél-holtra verték, majd egy zsákba kötözve a Visztulába fojtották. A bestiális gyilkosság hatalmas felháborodást keltett egész Len-gyelországban, temetése a Szolidaritás-mozgalmat legnagyobb kisugárzású rendezvénye lett, a hatalommal való szembenállás szimbóluma. Még Popiełuszko templomának nevére is emlékeztem, s mivel annak kertjében temették el, azt kérdeztem a szép tolmáclánytól, hogy jutok a Koszta Szent Szaniszló templom-hoz, mert másnap elmennék oda.

Ettől a kéréstől a beszélgetés hangulata egycsapásra megvál-tozott. A kislány megfogta a kezem, s csillogó szemmel villám-gyorsan magyarázni kezdte, a szállodámtól hányas számú vil-lamossal hány megállót kell megtennem, s ha leszállok, merre induljak el. Majd magának is ellentmondva, hirtelen azt java-solta, menjünk együtt, az ominózus megállónál szálljak le, s ő ott fog várni rám. Másnap reggel még mindig nagyon jó idő volt, így kabát nélkül indultam el, egy élénkpiros pulóvert vettem magamra. Már a villamoson jutott eszembe, hogy illendő lenne virágot vinnem, így a következő megállónál leszálltam, s vettem egy szép csokrot. Ezzel sok időt veszítettem, két szerelvényre föl sem fértem, s mikor a harmadikra felszálltam, végig azon bosz-szankodtam, megvárakoztatomban a helyes lengyel tolmáclányt. Talán emiatt először föl sem tűnt, hogy a villamoson minden-ki virágot szorongatott. Akkor vettem mindezt észre, amikor a nyolcadik megállóhoz közeledve már olyan szorosan álltunk, hogy mindannyiunknak a fejünk fölé kellett tartani a csokrokat, egy virágerdő volt az egész kocsi.

szeretettel ölelt át, mintha régóta a babája lennék. Hüledezve tapasztaltam azt is, hogy hihetetlenül nagy tömegbe csöppentem. Azt kérdeztem új barátnőmtől, miért vagyunk ilyen sokan? Nagyon furcsán nézett rám, láthatólag nem is értette igazán, mit akarok. Arra gondolhatott, ma reggelre valamiért elment a józan eszem. Válaszából kiderült ugyanis, hogy főhajtásomat Jerzy Popiełuszko halálának pontosan egyéves évfordulójára sikerült időzítenem, teljesen véletlenül.

Szolidaritás-karszalagot viselő, nagydarab szőke önkéntesek terelték a tömeget a Szaniszló templom előtti, fák szegélyezte, hatalmas, téglalap alakú térre, amely zsúfolásig megtelt. A legalább százezres sokaság némaságában is lenyűgöző erőt sugárzott. Mikor a templomtérre értünk, egészen elöl, a kéttornyú székesegyház ugyancsak dupla torkolatú bejáratával szemben, kéznyújtásnyira a kerítéstől, ha jól emlékszem, a második sorban kaptunk helyet. A templom két tornyát egy hosszú terasz kapcsolta össze. Épphogy körülnézhettem, mikor az erkélyen megjelent a templom plébánosa, fölemelte a kezét, s megáldotta a hallgatóságot. Orosz tudásommal egészen jól megértettem, amit lengyelül mondott. A pap azzal folytatta, mekkora öröm, hogy a Szolidaritás három, még szabadlábban lévő vezetője is el tudott jönni az évfordulóra, majd sorban maga mellé hívta őket. A mögöttem felcsattanó mennydörgés-szerű „vivát” sem nyomta el nevüket. A legutolsó hallatán döbbentem meg igazán: Waleša helyettese, a Szolidaritás külpolitikusa nem más volt, mint az én leningrádi lengyel barátnóm bátyja, Bogdan Lis. Ott állt a tömeg fölé magasodva, szakállasan, széles mosollyal, ökölbe szorított kezét a feje fölé lökve...

A Szent Szaniszló templom lelkésze ekkor közös imára szólított fel minket, s a százezres tömeg nagy robajjal egyszerre borult térdre – kivéve egy, piros pulóvert viselő, kezében virágot szorongató fiatalembert, aki úgy állt látványosan egyedül, élénk színű pulóverében, mint egy lángra lobbant magányos fa a pusztaságban. Térdelő társnőm könyörögve nézett fel rám, rángatta a kezemet, húzott lefelé, térdeljek le én is, de valami megmagyarázhatatlan okból megmakacsoltam magam, dacosan állva maradtam, valami olyasmit motyogtam, hogy nem vagyok hívő – mintha ennek ott és akkor lett volna bármiféle jelentősége. A téren körbepillantva hirtelen tudatosult bennem, Petyuskám,

most téged vesz az összes kamera, Európa minden számottevő tv-csatornája, a CBS-től a CNN-ig. Ha valaha feltűnő akartál lenni, most aztán sikerült. Ennél könnyebben beazonosítani valakit, mint téged, nem is lehet, s ha jól belegondolsz, nemhogy haza, de még a szállodáig sem fogsz eljutni...

Mindeközben elfogott valami különös eufória, megrendülten éltem át, hogy hitetlenként részese vagyok egy fantasztikus, nagy közös imádságnak.

Elöl álltam, ezért a tömegből az elsők között tehettem le a virágot a mártír pap sírjára, amin akkor még nem a mostani, töredezett szélű, hatalmas márványkereszt feküdt, hanem csak egy egyszerű, földbe szúrt fakereszt, s úgy rémlik, köré kövekből Lengyelország körvonala volt kirakva, bár erre már nem mernék megesküdni.

A szálloda felé tartva arra számítottam, a térbe torkolló két utcát a statáriális lengyel hadsereg vagy a rendőrség le fogja zárni. Megtehették volna. Becserkészhették volna a három körözött Szolidaritás-vezetőt is, de vélhetően megrettentek az összetartó, együtt mozduló, némaságában is hihetetlen erő és eltökéltséget sugárzó tömegtől. A piros pulóveres hitetlenre sem csapott le a titkosrendőrség, a repülőtéren a bőröndömet sem nyitották ki, pedig a szép tolmáclánytól kaptam néhány szamizdatot, amelyeket baj nélkül hazahoztam a barátaimnak.

MUSZKA SÁNDOR versei

Hazafele

Király Lászlónak

Legyen benne vodka és vonat.
Búzatábla, elhagyott malom.
Erdőtűz szakadó hóesésben.
Egy későn érkező vágató lovas.
Legyenek benne varjak és farkasok.
Éjszaka járó fekete autók.
Legyen egy nép is, hol egy jászol egy gyerek,
legyen a nevük letagadottak.

És legyenek benne vég nélküli éjek.
Szűnni nem bíró, jajongó hófúvás.
A hó alatt házak, szerető asszonyok.
Hogy minden, hogy legtöbb.

Lugas

Nem dolguk nekik nyelveken szólni,
míg szemük planéták kigyúlt virágát,
álmainkat az Ördög kísérti,
gyökeret vernek.

Eső és bor öntözi törzsük,
nótaszó, zavart elhallgatások.
Piruló lányok bőrét horzsolják,
áram fut át.

Árnyékukban gyerekek nőnek,
hintát lenget a szél, sikongó öröm
madarat röptet a türkizült égbe,
hetek és hónapok.

Széllal, sorvasztó faggyal birkóznak,
a gonoszt riasztja egy helybe táncuk.
Várnak, kívárnak, örök közönnyel,
új rügyet bontanak, ha kihál egy család.

A hídon

Megnedvesítem arcom a szélben
az utolsó éjem talán még itt kint
nem bírom vissza
tartani széketem
félek
bevisznek majd
vagy magam megyek be
senkit nem ismerek
nézem hogy szalad tova
a sárga víz
vérzem
annyi mindent
hihettem volna még
nem vagyok öreg
a mindennél nem több
amit akartam
vége
pár óra még és elfogy a bor
hagyom hadd ússzon
vízzel az üveg
ami csak volt mind
rajtam kívül volt
bűntelen.

Eső

Chopinnal kezdte
fél deci kevert
az asztalra szórta nyugtatóit
ez szilva
ez körte
ez barack
ez málna
ez virágoskert
ez a gyerekkorom.

Lecke

Azt kérdezed, hogy jutottunk ide,
hol örök az éj, és nincsenek évszakok.
A történelem süllyedt hajó csak,
s hol meg nem termett még
gyomon kívül más.
Emlékezünk-e az útra idáig,
mily jelzőtáblák mentén indultunk?
Vagy mindenben csak magunk meglátni
akartuk, s ez szabta irányunk?
Kutattuk-e okát bárminek is,
vagy hagytuk ködével az ormok magányát,
s míg borotvapenge táncolt erünkön,
nyögtünk a kéjtől?
Miről is akartunk beszélni hát,
kik semmiből semmit nem tanultunk soha,
tán angyalnak hittük magunk,
s így éltünk,
ahogy reméltük, egy másik világban.

TÉREY JÁNOS

A faluháza ostroma

Részlet a Káli holtak című regényből

Uágtatlanul nézzük vissza a faluháza ostromát. Jelen van Wolfgang, a svájci és Cví, az izraeli producer. Aki kicsit is járatos a horrortörténelemben, talál majd finomságokat az új jelenetben. Bella és bátyja, Tomi, ellátogatnak a szentbékállai temetőbe, öregapjuk sírjához. Autóval érkeznek, bár az affektáló, hisztérikus, platinaszőke Bella fenekén mégis fekete biciklisnadrág feszül. A feszültség tapintható. Fokozatosan erősödik az esti tücsökszó, sorozatunkban ez az izgalom fokozásának egyik eleme. A szürkületben furcsa férfi bukkan föl a kihalt sírkertben, aki üldözni kezdi a fiatalokat, és Tomi fejét dulakodás közben beleveri egy magányos tuskóba. Oké, legalább nem sírkőbe, az tényleg szolgálai kópia lenne.

Ez a rendezőnk, Borombovics Géza kendőzetlen hódolata Romero klasszikusának, az *Élőhalottak éjszakájának*.

A halálra rémült Bella a faluházára menekül, amelynek dolgozóit szintén meggyilkolták, az épület úszik a vérben, és hemzseg az emberi maradványoktól. Ugyanitt húzza meg magát Kriszta, a pesti újságíró, és az apjától menekülő Ruzicska Juli is, a tapolcai állatorvos kitagadott lánya. Meg egy idegesítő, középkorú házaspár. És mint tudjuk, a Sátán első számú célpontja, amióta csak Ádámot és Évát lépre csalta, természetesen a házasság, fűzi hozzá Borombovics. Vajon honnan tudja, ha sosem volt házas, tünődöm jeges kávéval a kezemben.

Ahogy leszáll az éj, a faluházát egyre több ijesztő alak veszi körül, imbolygó mozgással, mintha marionettek volnának. Elnyúlt fejű, elég kopottas öltözetű alakok, lassú, meglehetősen darabos mozdulatokkal. Ahogy rájuk közelít a kamera, látható, hogy némelyiken csak egy szál gatyá van, némelyik anyaszült meztelen. Aszott, széttrancsírozott vagy már-már cseppfolyós arc, hiányos fogazat, szikkadt üreg mélyén ülő, gúvadt, égő szem. Az orruk helyén gyászos gödör tátong.

Semmi kétség, ők azok, a káli marcangolók, a medence visszatérő és helyet követelő őslakói.

Akiken van ruha, azokon főként, bő szoknya vagy egyszerű hancsbockor és buggyos ujjú, tulipános ing. Alul néha semmi. Sőt egy másikon végvári sodronying, a harmadikon pedig lajbi fémgombokkal, pörge kalap, szegélyén árvalányhajjal, mintha ő volna a vőfély a legeslegutolsó káli parasztlagziból. Csak éppen a mézes-mázos mosoly hiányzik mindegyikük arcáról.

Kicsit eltűnődöm, vajon a lajbi nem kortévesztés-e. Már létezett a török korban, nem újabb viselet valamivel? Szerintem korhű, rémlik az *Egri csillagokból* is. Egyáltalán muszáj-e a zombik öltözetének korhűnek lennie? Hát persze, ha már egyszer ők a káli élőholtak. A tizenhatodik század közepén török támadás érte az összes falut a medencében, igen, már kívülről fújom a nevüket: Töttöskált, Szentvidkált, Sásdikált, Sóstókált és Kerekikált is. Mindegyiket porig égették, később némelyikük már csak pusztaként népesült be.

És akik csak valaha itt éltek, egyet akarnak: bejutni hozzánk, mostani káliakhoz. A horrorbeli határátlépés két válfaja közül ez az, amikor a békés polgári környezet válik a külső területről behatoló lények, vagyis a barbárok áldozatává. (Szemben azzal az esettel, amikor a burzsoázia képviselői tévednek számukra idegen környezetbe, például bulizó gimnazisták az elsötétülő kerekerdőbe, amit a lappangó helybeliek értelmeznek behatolásként.) De hogyan lehetnének barbárok a vidék keresztény őslakói, akik éppen a pogány elleni harcban estek el? Sehogyan. Éppen a szokatlanság érdekes ebben a sorozatban. De van abban valami nagyon idegesítő is, ha menet közben nem tudod, hogy pontosan mihez adtad a neved.

Ha az őskáliaknak sikerül bejutniuk a faluházára, áldozataikat bizonyára cafatokra tépik, és jóízűen elfogyasztják.

Teszterterületük egyelőre éppen a mi mezőnk. A traktort, amit évekkel ezelőtt itt felejtett valaki, rozsdá eszi a ház előtt. Azt használjuk föl, hogy a homlokzat elé vonszolva barikádot építsünk belőle. Öreg kosarakat, gallyakat, szőlőkarókat gyűjtünk, és gyújtogatunk, mert tudjuk, hogy vendégeink a tűztől, a füsttől félnek egyedül.

A Józsi hívására megjelenő milicisták az első betolakodót még az udvaron fejbe lövik. Az is közismert tény, hogy csakis a koponyasérülés végezhet velük, a homlok az ő Achilles-sarkuk.

A második düllöngelő alak valahogy bejut a bezúzott konyhablakon át, de a rákövetkező lövés hangjából ítélve azt is likvidálja valaki. Átmeneti győzelem.

A repcemezős jeleneteket a nagy sárgaság átütő látványa miatt előrelátóan már áprilisban fölvelték; azokban a marcangolók csak vonulnak, vonulnak fenyegetően befelé, egyelőre szó sincs ellenállásról. Nem lobbannak máglyák, nem ugatnak föl a gépfegyverek. Még én sem vagyok jelen. A levendulás forgatások ezen a héten következnek, erre való ez a hatalmas nyár. Sőt a tervek szerint lesznek őszi és téli előzőnléses szcénák is, avarral és jéggel.

Mielőtt bárki megkérdezné, hogyan zajlott a casting, elárulom, hogy civilek is jelentkezhettek. A beválogatáshoz fontos, hogy egyedi legyen a jelentkező stílusa, de be kell tudni olvadnia a tömegbe is. Növényi mester legjobban kidolgozott sminkjét és szereléseit a tömegjelenetek esetén természetesen az elől álló zombik kapják. Középen kevésbé részletezett az összkép, leghátul pedig csak maszkot kapnak a szereplők, semmi sodronying, lajbi vagy rozsdás szablya.



ANGYAL GYULA haikui

Lemmy Kilmister

Rockbálvány ment el:
medvehang, basszusgitár,
kettő bibircsók.

David Bowie

Bohóc int búcsút,
szór show-t, mágikus táncot,
hamut hamuhoz.

Alexandra Mezher

Kamasz menekült
támadta végül a nő
huszonkét telét.

Bataclan

Színpadon sasok,
a közönségben varjak.
Karabély károg.

Leonard Nimoy

Mister Spock sóhajt,
és beolvad a napba.
Égbolti vulkán.

Bárczay László

A sakknagymester
elfogadta a mattot.
Gyémánt alázat.

Buzánszky Jenő

Aranycsapat hív.
A gyepről elvonul a
nemzet hátvédje.

Juhász Ferenc

Szarvassá változott.
Csillagképét bűvöli
egy szitakötő.

Cassius Clay

Muhammad Ali
táncolt, és megadta a
végső egyenest.

GÁSPÁR FERENC

Trubadúrvarázs

Regényrészlet

A Trubadúrvarázs két idősíkban játszódik. Janus Pannoni-
nius, a meghasonlott költő, aki éjszakánként nemcsak
tüdőbajától, hanem rémlátomásaitól sem tud aludni,
összeesküvést készít elő Mátyás király ellen. Ráadásul barátja,
Galeotto Marzio azzal gyötri, miért nem ír verset magyar nyel-
ven.

A másik szálnak Szénpataki Ádám, egy képzelt trubadúr a fő-
szereplője majd háromszáz évvel korábban, Imre király udva-
rában. Ádám csélcsep fickó, örökké szerelmes, ám kedveseinek
gyönyörű dalokat ír magyarul, s ezek Janus álmaiban újra életre
kelnek. Janus ugyanis püspök léteére szerelmes lesz, és szíve hől-
gyének Ádám verseivel udvarol.

De Szénpataki Ádám élete sem fáklyásmenet, ő is belekeve-
redik egy összeesküvésbe, amit Imre öccse, a későbbi II. Endre
szervez bátyja ellen. Egy idő után Janus rájön, ki írja a verse-
ket...

A regény a történelmi színek ellenére aktuális, mai problémá-
kat boncolgat. A versbetéteket jó barátom, Diószegi Szabó Pál
költő írta.

1.

Sötét volt aznap a reggel, nagyon sötét. A pécsi püspök, akit ne-
vezhetünk akár Janus Pannoniusnak is, vagy eredeti nevén Já-
nosnak, nehezen ébredt. Rosszul aludt, álmában felgyalogolt a
Mecsekbe, s mikor éppen kitért egy harci szekér elől, becsúszott
egy szakadékba, ahol egy oroszlán várt rá. Az állatnak gyönyö-
rű vörös sörénye volt, a püspök korábban sohasem látott ehhez
hasonlót. Még a királyi udvarban sem. Igaz, Mátyás nem szeret-
te az egzotikus állatokat, felesleges pompának tartotta. Egyszer
mégis, mintha... amikor Firenzéből jöttek követek, s velük a sok
ajándék! Akkor hozhattak egy nagy oroszlánt... vagy kettőt...
de azoknak nem volt vörös sörényük! Janus álmában futásnak
eredt, fel a Misina felé, ám ahogy visszapillantott, újabb fene-
vad, egy medve rohant feléje.

Véged van, János, gondolta, aztán felébredt. Régebben ilyenkor megkönnyebbült, hogy mindez csak álom volt csupán, ezúttal nem érzett ilyesmit. Baljós előjelnek vélte a fenevadakat, s mikor a diakónusok behozták egyszerű reggelijét, tükröt kért. Kizavart mindenkit a szobájából, s mohón vizsgálgatni kezdte magát, de nem vett észre magán semmilyen különös elváltozást. Talán csak a szeme volt karikásabb az átlagnál. Aztán eszébe jutott az a bizonyos kellemetlen beszélgetése Galeottóval, Budán.

– Miért nem írsz verset magyarul? – kérdezte a barátja a minap. Ott ültek az egyik csapszékben, mert Janus már unta a királyi könyvtárat, meg persze azt is ki akarta használni, hogy itt nem feltétlenül pécsi püspökként forgolódik. Megengedhet magának némi civil életet, nem úgy, mint otthon. Ez nyilván könnyelműség volt a részéről, hiszen Buda városában nem laktak annyian, hogy ne tudná majdnem mindenki, kit rejt az egyszerű öltözet az ivóban. De Janus ekkor már beteg volt, s ez néha rosszindulatúvá, egyre gyakrabban pedig könnyelművé tette. Időnként, mikor ráébredt új tulajdonságaira, megrémült egy-két pillanatra: mi lett belőlem, kérdezte saját magától. Aztán gúnyos mosollyal megvonta a vállát. „Nem külső, idegen terhek roszkasztanak engem, Önön természetem húzza le bús fejemet.” Megbocsájtott magának.

– Magyarul verset írni? – a püspök belekortyolt a borba. Nem mert nagyokat húzni, félt, hogy megárt.

– Ha nekem mondaná valaki, az más. De te magyar vagy! Ungherese!

– Ezen a nyelven nem lehet...

– Miért nem? Ha Petrarcanak lehetett olaszul?

– Az más! Az olasz tulajdonképpen a latin pórias formája. Benne van Vergilius nyelvének ritmusa, minden íze. Azon lehet.

– Figyelj csak – lelkesedett Galeotto. – Tegnap kimentem a piacra, és egy menyecske így kínálta a portékáját... várj csak, felírtam, én nem beszélek olyan jól magyarul, elfelejtettem volna... Itt van!

És a kövérkés Galeotto előhúzott egy pergament a ruhája valamelyik zsebéből. Ezen persze mosolyogni kellett, mert a „zseb” egyáltalán nem volt elterjedve akkoriban. Galeottónak viszont rengeteg volt belőle, össze-vissza varratta fel őket, sőt egyesek megrökönyödésére némelyikben zsebkendőt, fazolettót tartott, s ruhája helyett abban törölte meg az orrát. Janus torkát akármennyire is kaparta a köhögés, nem tudta mosolygás nélkül nézni.

– Almámat vögye mög, kend, ócsón, higgye mögéri... Mögvöszi? Nem köll? Higgye el, osztán, most sé csalódik! – Galeotto jobbra-balra himbálta magát a ritmusra, és szélesen vigyorgott.

– Ezt mondta a menyecske? – Janus borában kis örvények ringatóztak. A februári szél hirtelen vágta ki a csapszék ajtaját, nyakukba hókristályokat vágott.

– Ezt – a kövér cimbora nehézkesen felállt, és benyomta az ajtót. A kocsmáros csak a kezével mutatta, hogy van ott egy madzag, akassza a falból kiálló fogantyúra, talán megmarad.

– És nem te találtad ki. – Janus úgy érezte, mintha a hideggel együtt egy különös alak is letelepedett volna melléjük hosszú fekete köpenyben.

– Hiába is tiltakozol, barátom, hiába próbálsz bármit kitalálni, hogy én írtam ez a két sort, a magyar nyelv igenis gyönyörű! – Galeotto egészen belelkesedett. Kívülről minden szebb – gondolta Janus, és eszébe jutottak gyermekkorá pásztorai. Gyaktál az éjjel? – kérdezte egyikük a másiktól. Az meg csak az ujjával mutatta, míg a keze lyukat formált, és röhögött.

– Bikkfanyelv – morogta Janus, és beleköhögött az örvényekbe. A réseken beszáguldó szél egy pillanatra megbillentette a fáklyát, s a fényben megcsillant a borban valami. Egy fekete ruhás ember képe. Lázam van, gondolta a püspök, és ezt mondta: – Ezen a nyelven nem lehet.

– Már megint ezek a kategorikus imperatívuszok! – rikantott Galeotto. – Hogyhogy nem lehet? Próbáltad már?

– Nem próbáltam, de nem lehet.

– Olyan csökönyös vagy, mint az a számár, akit ábécére akarnak tanítani.

– Számár? A számár fejét nem szokták megszappanozni! – vágott vissza Janus felélénkülve a játéktól.

– De én szappanozom, sikálom, amíg azzal az ostoba fegyverrel nem látod be, hogy neked feladatod, mit feladatod, szent kötelességed verset írni az anyanyelveden!

Janus nem válaszolt. Hízelt, amit a barátja mondott, ugyanakkor sértette az önérzetét. Neki ne mondja senki, hogy ostoba! Megköszörülte a torkát.

– Mi, Sopianae püspöke, nem vagyunk ostobák. Pontosan tudjuk, melyik nyelv mire való. Dixi. – És fölállt.

– Tréfálsz, ugye, barátom? Ül csak vissza, és hallgasd meg ezt! – és szavalni kezdett: „Barátaim, ez a vers tetszeni fog: nagy badarság, értelem nincs benne sok, szerelmes, fiatalos és igen vidám dolog.”¹

– Jó, persze, ismerem – morgott Janus, de Galeotto belevágott egy másikba is:

– „Elmondom a véleményem, s hogy mi bánt: Gyűlölöm az elsáncolt s őrzött pinát!”² Neki lehetett nemzeti nyelven írni?

– Egyetértek, cimborák! – kiabált bele a beszélgetésbe a kocsmáros. – Én is utálom, ha féltik tőlem a pinát! – Az ivóban kitört a röhögés.

– Mennem kell – mondta Janus. – Nem tudsz meggyőzni.

– És Marcabru? Vagy Alegret? És Arnaut Daniel? Martin Soares?

„Egy ifjú szűz nyúlik el itt hanyatt... elfogta s néki semmi nem elég, kezét makacsul kulcsolja a Pöcsre.”³

– Ily ocsmányságokat írnak?

– A pina nem ocsmányság! – rikoltozott a csapos újfent.

– Az a legfőbb jó! – Ezen az elmés megjegyzésen még jobban röhögött a kocma népe.

– Soha nem fogok ilyesmit papírra vetni – rázta meg a fejét Janus, és el akart menni, de Galeotto utána nyúlt:

– Értelek már, testvér. Neked nem a nemzeti nyelvvel van bajod. Prűd lettél, álszent, vaskalapos. Jézus szerelmese. Azt hiszed, mert püspök vagy, már nem firkálhatod sem a papírt, sem a nőket. Pedig mindenki így csinálja.

– Nem vagyok mindenki – önérzeteskedett a püspök.

– Ez az – nevette Galeotto. – Túl hamar váltál ki. Felvitte az isten a dolgod, aztán az orrodba szaladt a lábvíz. Ez az oka a betegségednek is. Elszárad a szerszámod, ha nem futsz a nők után, de a lelked is belebetegszik. Verset pedig a múzsájához ír a legszívesebben az ember, ezt én mondom, ki korán nősültem, nekem elhiheted.

Kopogás zavarta meg a visszaemlékezésben. Eszébe ötlött, hogy vasárnap van, misét kell celebrálnia a székesegyházban. Biztosan ezért jött a diakónus...

– Mindjárt indulok, csak előbb benézek még a könyvtárba – mondta, miután kinyitotta a nehéz tölgyfaajtót. A diakónus fiatal fiú volt, félénk szemű. Ilyesmi lehettem én is, gondolta. Ilyen ártatlan képű... és mi lett belőlem? Fennhéjázó, önfejű fráter! Belesodródtam a nagypolitikába... És eltávolodtam a régi barátaimtól, Galeottótól például.

A püspök arra számított, hogy a régi kódexek között megnyugvást talál zaklatott lelke, ám, még mielőtt hozzákezdett volna az

olvasáshoz, régi szokása szerint kibámult az ablakon a februári hóesésbe. Újból kopogtak, ezúttal a könyvtár ajtaján. Szabad, akarta mondani, de kivágódott az ajtó, s nagy csörömpöléssel izzadságtól csatakos vitéz tört be rajta, kezében pecsétetes levéllel. A levél nagybátyjától érkezett Esztergomból. Janus, ha eddig szorongott, most még inkább komorrrá vált a lelke. Összeesküvésről szólt az írás, felkelésről a király ellen, aki hosszú évek óta a cseh trónért csatázik, ahelyett, hogy apja útját járná, s az igazi veszély, a török ellen venné fel a harcot. Meg kell fékezni Mátyást, s ha nem fogad szót nekünk, új királyt kell választanunk, olyast, kinek az üstökét majd mi tartjuk a markunkban. Mikor Janus idáig jutott az olvasásban, már nem csupán szorongott. Majd pont ő fog felkelni Mátyás ellen. Hiszen betegség támadta meg tüdejét, néha még jártányi ereje sincsen. Nem Dávid ő, hogy birokra kelljen a medvével és az oroszlánna! Eszébe jutott baljóslatú álma a vadállatokról, s magába roskadva ült le az egyik asztalhoz. Vastag kódex hevert ott, még tegnap kezdte nézegetni. Érdekesnek találta, hogy nemcsak latin, hanem görög nyelven is íródott, ritkaság az ilyesmi. Olvasni sem fogok, már hamarosan széttépnek a király vadállatai... Galeotto meg azt akarja, írjak magyarul verset... latinul sem fogok többet, sem semmilyen nyelven... köhögni kezdett.

A diakónusoknak ki volt adva, hogyha erősen köhög, nézzenek be nyugodtan, ne törődjenek azzal, zavarják-e, hátha segítségre van szüksége. Ezúttal is betoppantak, kíváncsi arccal, hiszen akárhogyan van a püspök, de lassan jönnie kell, az emberek gyülekeznek, mindjárt tömve van a templom!

Intett nekik, hogy menjenek... Misézni... beszélni, cselekedni... Minek? Egy nyugalom vár, a végső... És valami hirtelen jött energiával, a mérges emberek indulatával felcsapta a könyvet. Egérrágt a pergamen hullott ki belőle.

A püspök lehajolt, felvette. Vers van rajta. Ékes magyar nyelven.

*Hajadban virágok, én tőled virágzok,
belé fújok, mint a szél;
füleidbe súgok, nyakad köré bújok,
mintha mindig itt lennél;
arcod megsimítom, csókokkal borítom,
többszörösen, mindennél!*

– így kezdődik a vers.

Janus megrázza a fejét. Kinéz az ablakon. Odakünn mandulafát lát. A fa virágai valami csoda folytán kinyíltak a hóesésben.

*„Még boldog szigetek bő rétein is csoda lenne
Nemhogy a pannon-föld északi rögein.”*

A püspök szívét melegség járja át. A püspök szívébe tűzfolyam költözött. Felejtve már Mátyás, összeesküvés, hideg és mise. Janus lebeg az asztal fölött. A püspök levitál. A falak úgy omlanak le körbe, mintha falevélből lennének. A mandulafa körül a zöld pázsiton két ifjú ül. Egy fiú meg egy lány. A lány hajában virágok. A fiú lantot tart. Énekel.

*Lelkem almafája, eltiltott világa,
gyümölcsödtől éledtem!
Kezemben tartottam? Ajkadon haraptam,
rabja ízének lettem....
benne forróságát, vágyamnak virágát
csókodban megszerettem...*

Ahogy elhalkul az ének, a fiatalok még legalább egy percig ülnek a csendben. Végül a lány szólal meg. Ennyit mond: Ez szép volt, Ádám.

De a látomás hirtelen, ahogy jött, úgy tűnik el. Janus ül a könyvtárban, és ír:

*S íme virágzik a mandulafácska merészen a télben,
Ám csodaszép rügyeit zuzmara fogja be majd!
Mandulafám, kicsi Phyllis, nincs még fecske e tájon,
Vagy hát oly nehezen vártad az ifju Tavaszt?*

¹ Részlet Aquitániai Vilmos: Barátaim, ez a vers tetszeni fog című művéből.

² Ugyanonnan.

³ Részlet Martin Soarez: Egy ifjú szűz nyúlik el című művéből.

SÁRKÁNY TÍMEA versei

hazaút, kispárnával

zsebkendőbe kötötte a házkulcsot
a vászonszatyrot megrakta
dióval kombinéval
majd papucsosan elindult
az udvaron keresztül
kikerülve a daciát meg
a farakást egészen el a kapuig
ami nem volt bezárva

múltkor lestem a konyhaablakból
ahogy a zárt kaput a láncra akasztott
kulccsal zörgette már nem tudta
mit hová hogyan szabadulhat vissza
abba a furcsa nevű falurészbe
amit egyszer gyerekkoromban nekem is
megmutattak de én csak egyformának tűnő
pattogzó festékű utcákra emlékszem

nyitva volt a kapu
megint lestem az ablakból
ahogy magabiztos mozdulattal
lenyomja a nehéz kilincset
megszólal a kiscsengő
ahogy kilép magához szorítja a szatyrot
a bal kezébe felmarkolt kispárnát
és szárazon sírva maga elé mered

vigyetek haza én haza akarok menni
nem tudom milyen rossz emberek hoztak ide
és nem tudom mi a céloom itt
haza akarok menni vár az édesanyám
biztos ők is hazaértek már a szénacsinálásból
a gyermekeknek ebédet kellett volna melegítsek
de elhoztak ide szolgálni és nem engednek
félek én nagyon félek attól az idegen
riadt tekintetű lánytól is
aki hátulról átölelve vissza akar vezetni
és azt mondja semmi baj
nagyamama semmi baj

pityókastop

kertléchez szorítod homlokod
alattomosan hajszálaidba akadnak
a felpattogzó festékdarabok
hozzásúrlódik bőröd a fához
mély levegő
megszédülsz
tenyereddel támaszkodsz
pityóka pityóka pityóka
homlokod a léchez nyomod
hallgatod a porban megfeszülő lépteiket
csak ketten játszottok
te pityóka ő lépeget
azt mondják a többiek

ketten nem lehet játszani
mert úgyis tudod ki fog győzni
csak idő kérdése hogy mikor
tenyerel fejed mellé a kertlécre
pityóka pityóka stop
így kell ezt
a stopra megfordulsz
a mozduló kiesik
ketten játszva nem érdekes
állítják váltig a magukét
de nem ismerik az igazi játékot
gerinc feszülését és homlok súrlódását
lépések gyorsulását és homok szétporzását
pityóka pityóka pityóka
tágul a tüdő és szűkül a pupilla
mióta először próbáltátok
tudod hogy ez sokkal jobb
egyre szaporábban gurguláznak
a pityókák hogy minél előbb lásd
a lendület felszámolódását
az izmok feszülését
kereső tekintetének égését
még egy pityóka még egy lépés
belédnyilall közelgő testének melege
míg rátenyerel a felforrósodott lécre
háta a kertnek vetve sikítasz
stop

SZIL ÁGNES

Elmenni Izlandra

Tavalyelőtt jutott először eszébe, hogy el kellene mennie Izlandra. Kicsit meglepte a gondolat, mert eddig mindig déli irányba kíváncszott, akkor is szigorúan csak Európába, hogy ne kelljen úszni, amikor haza kell jönni, ha valami nem sikerül. Szíve legmélyéből gyűlölte a hideget, az évi pár mínusz tíz alatti napot kabátban, bekecsben és szvetterben töltötte, ott didergett az utcán, amíg be nem ért a munkahelyére. Most rákeresett az interneten Izlandra, kiválasztotta a képeket, mert már elég ügyesen használta a Google-t, megtanították a gyerekek, és végignézte a tájat ábrázoló, nagy felbontású és magasfényű képeket.

Novemberben, amikor megvette a férje kedvenc magazinját az újságosnál, amire csak így, karácsony előtt jutott pénz, meglátta, hogy az egyik kézimunka-magazin izlandi mintákat hirdet. Letette, amit még vásárolni akart, és megvette a kiadványt. Nagyon drága volt, de megérte. A képeken idős férfiak és nők pózoltak gyönyörű pulóverekben, némelyik egy pásztorkutyával, és látszott az arcukon, hogy az izlandi szél cserzette az arcukat, de a lelkük, a lelkük boldog és szabad. Minden modellnek külön neve volt, már a pulóvereknek, és az előszó arról beszélt, hogyan mentették meg ezek a holmik meg a kiadványok a helyi gyapjúipart. Régi képek öt éves gyermekeket mutattak, talán a múlt század elejéről, akik három tüvel harisnyát készítettek. Állítólag mindegyiküknek meg kellett tudni kötnie hetente egy pár harisnyát. Icuka behúzta a lábát a fotel alá, mert a zokniján, a talppárná alatt óriási lyuk éktelenkedett, amit hetek óta nem volt képes megvarrni. Most szégyenteljesen elkullogott, előhozta a varrodobozt, és nekilátott, a zoknit le se vette, csak úgy saját magán öltögetett. Két dolognak is örült: hogy fel tudja még emelni a lábát, meg hogy micsoda ereje van az izlandi példának: így száz év múltán és ilyen távolságra is hatni tud.

Decemberben nem volt ideje ábrándozni, mert a nyakába zúdult az egész család. Végiggondolta, mit ehetnek az izlandiak

karácsonykor, és arra jutott, hogy inkább hagyjuk, és betolta a hurkát meg a kolbászt a sütőbe. Szenteste megkérdezte a férjét, szeretne-e izlandi pulóvert, megmutatta neki, a juhászkutyát is, szemüveges volt a modell a patakban, meg ősz, mint Pali, de hát ez utóbbi egyetlen pulóverrel rendelkezett, nem fázott soha, és megsimogatta a felesége vállát, majd kedvesen azt mondta, hogy hagyj csak, anyu. Icuka végignézte a megköthető darabokat, de egyik se passzolt egyik gyerek méretére se, még a legkisebbre se az a pici-pici sapka, ezért sóhajtozva eltette az újságot.

Márciusban, amikor üzembiztosan hordhatta a vékonyabbik kabátját, beóvakodott a főutcán, a magasföldszinten egy utazási irodába, épp csak köszönt, aztán elvett egy eléggé vastag reklámfüzetet. A kisasszony még utánaszólt a műanyag, felfújható repülőmodell mögül, hogy azt nem lehet elvinni, de Icuka már az ajtóban volt, és azt mondta, hamarosan visszahozza. Otthon, munka után főzött egy jó teát, és nekiült a brosrának.

A képeken főleg a természet látszott, óriási hegyek és vad folyók meg gejzírek, egyszer egy kisebb vulkán kitörése, egy Harley Davidson-dzsekit viselő férfi háta, és persze fókák meg bálnák után kifutó hajók és pónikon vonuló, jókedvű kompániák. A legvégén volt egy szám, amit Icuka nem mert felhívni, mert pontosan tudta, hogy az utazást soha nem fogja tudni kifizetni. Pali két nap múlva felvette a füzetet a padlóról, a hálósobában, és azt mondta: ez egész érdekes, hátha rajta van rendesebben az a motor. Végignézték a katalógust, és Icuka életében először fél órát késett az ebéddel, ráadásul eszébe se jutott a desszert. Az ebéd után leszedte a terítéket, Pali elmosogatott, most csak ketten voltak. Icuka ott ült mellette, a konyhában a széken, kavargatta a tejszínnel felöntött kávé, amelyet a férje főzött, tologatta a karácsonyról maradt gyertyát, amit a szakkörben készítettek, és amikor Pali feltette a kávé, és megfordult, Icuka a talapzatra mutatott, a kis büdös, zöld csomóra, és azt mondta: izlandi zuzmó.

Arra a kérdésre, hogy miért akar olyan nagyon oda utazni, nem tudott válaszolni. Pali elmondta: sokba kerül az út, meg aztán öregek, nem akar ő már menni sehova, legfeljebb ha horgászni a közeli tóra. Meg aztán mi lesz a kutyával, a saját kutyájukkal, arra is gondolni kell. Icuka azt gondolta, megkönnyebbülten,

hogy Palit akkor mégis rá lehet beszélni, és tervezgetni kezdett. A következő vasárnap, amikor már félig kész volt a jövőendő első unoka izlandi sapkája, uniszex, semmi rózsaszín, meg majd belenő, akkor Pali azt mondta, nem megy sehova, hagyja már békén, elege van a vulkánokból meg a földutakból, legfeljebb ha Párizsba, oda se szívesen. Hát eljutottál a horgásztótól Párizsig, mondta Icuka nevetve, ez nagy eredmény, Franciaországhoz már csak egy köpés Izland.

Az asszony később visszavitte az újságot az irodába, csak két-méternyire ment be az ajtón, magasra emelte a broszúrát, felvette a szemkontaktust a kisasszonnyal, visszatette a lapot az állványra, és kisurrant. Nem baj, ha nem is megy el soha oda, gondolta aztán, mert az egész nem érdekes. Csak az érdekes, hogy egyáltalán eszébe jutott az utazás. Amikor egy magyar karnagyról olvasott, aki elköltözött Izlandra, és Bartók segítségével összebékített két halászfalut, már meg se mutatta Palinak.

Aznap délután, a műszak végeztével Icuka eszméletlenül esett össze, furcsamód nem a tűzhelynél, hanem kinn, a szárítókötél mellett. Pali lélekszakadva vitte be az éppen csak lélegző testet a kórházba, előbogarásztta az állandóan szedett gyógyszereket a kis fehér nejlonzatyorból, amit sebtiben kapott föl az éjjeliszekrényről. Az asszony már eszméleténél volt, próbált mosolyogni, hogy ne aggódjon a férje, amazok megcsinálták a legszükségesebb vizsgálatokat. Palinak olyan érzése volt, mintha Icukát elrabolták volna az idegenek, ahogy az előtérből látta, amint a feleségét egy gép behúzta egy óriási csőbe. Szerencsájuk van, mondta az ápoló, normál esetben hónapokig kell várni. Pali bólogatott, hogy akkor ez a szerencse. Szóval béta-blokkolót szed a bácsi felesége, jelentette ki a fehér köpenyes, és Pali felé fordította a kis piros-fehér dobozt. Egy fél szem volt felírva minden napra, az asszony élete végéig, este vette be fogmosáskor, mint régen a fogamzásgátlót. A férfi átvette csontos kezével a gyógyszert, forgatta a kis hasábot, amíg meg nem találta a feliratot. Alul apró betűkkel az volt írva: Reykjavíkurvegur 76-78, 220 Hafnarfjordur, Izland. Hát igen, béta-blokkolót szed, suttogetta a férfi. Meg hogy hazakiváncsoznak a molekulák.

Li Ho kertjében

LI HO versei
HERCZEG FERENC fordításában

Fordítói vallomás Li Ho mesternek

*A tavasz hallucinogén.
A nyár szétszórja mindened.
Az ősz egy szörnyű sejtelem.
A tél pedig az, akivel még
nem nézett szembe senki sem.*

Ősz közeleg

A kifosztott fák fölött a gyászos őszi szél bolyong.
Férfibánat zúg szívemben. Fagyos selymet sző a pók.

Vajon ki olvassa majd bambuszba vésett versemet?
Ki védi a pusztulástól, ki űzi el a férgeket?

Ilyen gondok simítják görcsös és gubancos szívem.
Eső hull, egy szellemlány vigasztal meg szelíden.

Pao mester régi dalát énekli, a Síri dalt,
hogy a gazdagot s a szegényt egyként fedj be a hant.

Ezer év és jászmaragd lesz véreből azoknak,
kik az igazságért éltek, s most a földben rohadnak.

Elhagyom bánatom

A nagyvilágban őszi szél
pusztítja a fűvet.
Zafírkék árnyat vetnek rám
az alkonyi hegyek.
Már elmúltam húszéves, de
célom feladtam rég,
szívem hegycsúcson vadvirág,
beteg, komor, sötét.

Ruhám tépett madártoll, és
lovaim korcs kutyák.
Hol kettéválík minden út,
kardom a kőbe vág.
A kocsmánál lovam megáll,
lehull rólam az ősz.
Elmossa bor özönvize,
fehér, de jó erős.

A kancsómély mennyekből
a felhő sem tér vissza.
Ez a nap nyúlós és fakó,
magányos, hűvös, tiszta.
A kocsmáros azt mondja, hogy
a test és lélek egy,
ne bánjam hát, ha gúnyol is
az esztelen tömeg.

Lovas ifjú balladája

Szülőfalum, az otthonom kivont karddal hagyom el.
Kardom könnyű és tűhegyes, egy felhőt is kettészel.

A legjobb én vagyok Hsziang-jang ifjai között,
tavaszi kedvvel vágtatok, hogy megtaláljam őt.

Ha itt a hajnal, bánkódom, hogy kardom még fehér,
ha itt az alkony, bánkódom, hogy nem szennyezi vér.

Elkapom, leszúrom őt, nem látszik csak a markolat,
s pengéje már soha többé nem tükrözi az arcomat.

Nemes ifjú hajnaltájban

Áloé illatos füstje kígyózik, hogy űzze a borzadályt.
Varjú siratja a ronggyá foszlott tegnapi éjszakát.
Borzong a tó vize, elhagyott lótusz a hajnali fényben.
Jéghideg szellő fonódik nyakadra, a jáde nyakékre.

A hivatal

*A vers akkor íródott, amikor Huang-Fu
Shih volt a hivatalvezető*

Az úr most nem fogad.
Nincs bent az irodában.
Meggörbült kólafa
zöldellő sárkány-gyászban.
A tisztviselőink:
nyüzsgő baromfiudvar,
én egyre kérdezem:
„Mondják, ugye már bent van?”
Várom a hivatalban.
Beesteledik lassan.

Mennyeknek balladája

Körbejár a Menny Folyója, csillagaink elsodorja.
Felhők között ezüst árad, visszazúg a tengerárnak.
Amikor a Holdban álló fahéjfa még nem virágzott,
illatukat kis zsákokba összegyűjtik szellemlányok.

Csi hercegnő felhúzza a redőnyt, és a hajnalt nézi,
csodatevő főnix-szobra a kólafát fel nem éri.
A királyfi szárnyas síppal idéz sárkányszellemet:
varázsfüvet ültetnek majd, s besöprik a kincseket.

A hercegnő szoknyáját a hajnalfelhők pora festi.
Halhatatlanok Szigetén orchideát gyűjt napestig.
Gyorsabban, hé! – parancsolón mutat fel a Napra ujjá,
míg a szárazföld s a tenger helyet cserél újra s újra.

Ballada az idő múlásáról

Vakító fény, hófehér,
napnyugatra visszatér,
jáspis virág száll a holddal,
múlt és jelen véget ér.

Tengerparti sárga homok
kővé válik, megdermed,
évezredek forgószélben
nyomtalanul elvesznek.

Híd épült az istenekhez,
elnyelte az áradás,
és az Ég bronz oszlopai
meggyengülnek, megolvadnak,
győz rajtuk a rothadás.

IHBG

Az irodalmi háborús bűnös gróf

HUDY ÁRPÁD tárcája

A gróf háborús bűnös. Ezt a bimbózó szovjet uralom idején mondta ki róla a Kárpátok alatt egy elfogulatlan román népbíróság, amelynek ítélete a pápai kinyilatkoztatásnál is érvényesebb. Évtizedekkel azután, hogy a kommunista diktátorokat szélnek eresztették, elzavarták, nyugdíjazták vagy egyszerűen csak agyonlőtték az istenadta nép nevében, még mindig felülírja a nyilván sokkal slamposabb és megengedőbb amerikai hatóságok felmentő végzését.

A gróf ugyanakkor irodalmi bűnöző is. Miután napnyugati irányban elmenekült a jogos népharag, az igazságszolgáltatás ökle meg hasonló természeti és mesterséges csapások elől, nemcsak életével, de kártékony irodalmi tevékenységével sem hagyott fel. Pásztorkodás, ládászögezés, napszámoskodás és egyéb ősi arisztokrata tevékenységek közepette a virágzó (szovjetül: rothadó) kapitalizmus berkeiből is tovább mételyezte az ideiglenesen a kommunizmusban állomásozó magyar irodalmat. Az volt a rögeszméje, hogy ő író. Holott csak silány lektúrt, olcsó giccset fabrikált kezdetleges mondataival. Aki mást vél kiolvasni belőlük, annak agyában politikai és esztétikai sötétség gomolyog. Az is lehet, hogy kézzel eszi a rántott húst és késsel-villával a levest.

Mint minden valamirevaló gonosztevő, a gróf sem magányos. Népes társaságban űzi a bűnt. Nemesei családok sarjai, gyakorló és kiugrott papok, régi házakban bujdosó úrhölgyek rossz hírű táborában készültek reménytelenül retrográd, avított fércművei. Ráadásul monomániás, szinte mindenről az jut eszébe, hogy haza, nemzet, szülőföld, hit – és hosszan sorolhatnánk az idejüket múlt, kompromittáló fogalmakat, amelyeket művészi érzékkel megáldott, haladó gondolkodású alkotó minél messzebb elkerül.

Mindez nem is lenne baj, hiszen az egészséges, előremutató társadalom őreinek, az eszmék és erkölcsök hivatalos csőszei-

nek hosszú ideig sikerült távol tartaniuk a néptől az ártó szellemeket. Kis és nagy tisztségviselők, biztonsági szakemberek, kulturális keresztesvitézek dacoltak a vártán a rontó írások külső és belső árja ellen. De hiába volt az emelkedett hivatástudat és a hősi lelkület, a vár gazdát cserélt, és a helyes társadalmi üdvözlés brosrúrait némileg át kellett írniuk a helyükön maradt porkoláboknak. Némileg, azaz megszüntetve-megtartva – ahogy azt a sietve kukába dobott szent írások prófétái tanították.

A grófi titulus eleve kétes a magyar irodalomban. (A románról meg a szlovákról nem is beszélve.) A régi népszípolyozók még úgy-ahogy megbújhatnak dohos könyvtárak penészes lapjai között, a kutyát sem érdekli ma már, hogy ki-be rohanguáltak rommá lőtt váraikban a két pogány közt. De a felvilágosodástól igencsak rájuk járt a rúd. Petőfi kezét fogni sem volt hajlandó velük, csak Teleki Sándornak nézte el kivételesen ezt a születési hibát, s megbocsátása jeléül az ő koltói kastélyában töltötte el irodalomtörténeti jelentőségű mézesheteit. Ady is jól odamondogatott a lelketlen agaraszoknak a szérűn, és szinte epileptikus publicisztikai rohamokban tört ki ama gróf ellen, aki történetesen nagy nemzeti folyónk nevét viselte, míg agyon nem lőtték egy derűs októberi estén.

Persze azért gróf is lehetett jó, ha Dunát zabolázott vagy láncból hidat épített, és még inkább, ha vörös volt, nem hajszín szerint, hanem politikailag. Az ilyennek azt is megbocsátották a parasztok, proletárok és polgárok, ha nem ősi birtokait, hanem az egész országot kótyavetyélte el a legtehetségtelenebb kártyást megszégyenítő amatőrséggel. Őt is elítélték ugyan hazaárulásért, de nem egy román és vörös, hanem magyar és fehér bíróság, úgyhogy az nem számít. Visszaemlékezései pedig – nagyon helyesen – háborítatlanul helyet foglalhatnak a nemzet könyvespolcán.

Az irodalmi háborús bűnös gróf műveinek azonban nincs mit keresniük ott. Még ha megjelenhetnek is egy ideje a pocsék ízlés és a sanda politikai nézetek jegyében, obskurus zugkiadók szellemi alagsoraiban. És hiába próbálják egyesek galádul belopni a nemzeti giccs törpe nagymesterét a magyar irodalom szentélyébe, vissza akarván forgatni az idő kerekét a vaskorszakba. Akadnak még hála Istennek megfellebbezhetetlen szakmai és erkölcsi tekintélyek, a Duna mentén vagy a Szamos partján egyaránt, akik a kárhozatos életmű alapos ismeretében elfogulatlanul megkondítják a vészharangot, és megvédik nagyjaink jól lebetonozott panteonját a holtában is kéretlen betolakodótól.

Folyékony arany

LAIK ESZTER tárcája

Valami megkésetten feltolakvó, gyerekkorból visszamaradt ábránd lehetett. Vágyott a méhészkedés után. Nem is álom volt ez, inkább az álmokat megelőző, ébren-alvó állapotban űzött képzeletjáték. Semmi sem volt megnyugtatóbb számára, mint csukott szeme elé képzelni a hömpölyögve alácsorgó mézfolyamot, a pödrődő szélű barack- és körtefaleveleket, melyek dús lombú gyümölcsfák ágain táncolnak, s a gyantás törzsű fák között nyíló ösvényt, mely a magas füvek titokzatos bozótjában a kaptárokhoz vezet. Méhek döngicsélését hallgatni a meg-megrezdülő nyári mozdulatlanságban, figyelni a lepotyogó gyümölcs zajára felcsapó cinkecsapat rebbenését.

Talán a régi, érdi látogatások a barackosban? De ott nem voltak kaptárok. Valami más emlék? Mézszínű a hajad – ezt mondta mindig a nagyanyja, amikor bizonytalan kézzel végigsimította a csillogó hajzuhatagot. A karcos-patinás bevonattól elhomályosult fakeretes tükör előtt fésülte ki mindig az átfoghatatlan hajtömeget, és a nagyanyjának azt is elhitte, amit magának sosem: hogy szép. Akinek mézszínű a haja, az szép.

Ma már az őszi a méz. Sárgán virító levelek csillogása a szeptemberi ragyogásban. Bordós-barnás festékfoltok az élénkzöld fűvön. A városi tözegillat, a korai korhadás savanykás aromája a szélben. A még láthatatlan ködök szaga. A szűrt fény, mint a pislogásra eloszló homály a fáradt szem előtt. Megfakult, sprőd hajsálak a padlón. Ilyenkor jönnek el az esték, amikor először kívánja meg a jó hideg gyümölcslé vagy a tej helyett a teát, de a teánál is fontosabb a selymes folyam, ahogy táncosan csavarodva, mint egy rakoncátlan fonál vagy DNS-spirál aláereszkedik a kiskanál hegyéről a sötétlő bögrébe. Mézízű mámor. Magában csak mértékkel jó, kóstolgatva, belenyalva – ha kanálszám eszi az ember, átüt az enzimek ammóniaszerű szaga és íze. Teában

elosztatva vagy kenyérre kenve – csakis vajas kenyérre, a késsel gyorsan a vajba keverve, hogy édes elegyet alkosson a kenyér tetején – vagy almaszeletre csorgatva, aztán gyorsan bekapni, mielőtt lecseppen.

És ilyenkor jönnek az első nagyobb megfázások, az ágyban végződő, múltó tüsszögések. A méz a gyógyszer. Megnyugtató simogatás az izgatott toroknak, amelynek akkor is enyhülés, ha a gyulladás nem nyugszik, és lázra lobbantja az egész testet. Frissen kifőzött teába nem szabad tenni, a forróság megöli a méz értékeit, és „halott” lesz, így mondják a méhészek. Az akác tavasziasan üde, bodzára emlékeztető aromája, a gesztenye kesernyőssége, a napraforgó napsütésíze, a repce kissé csípős ereje vagy a vegyes virágok ismerős elegye akkor érvényesül igazán, ha enyhén citromos közegben keveredik a gyengére főzött teával.

Ha lázas, és nyugtalanul álmatlan pillanataiban maga elé képzelem, hogy kerül az üvegbe a selymes édesség, az is gyógyszer. Illatos füsttel befüstölni a kaptárakba, hogy a nyüzsgő kis jószágok megszívják magukat mézzel, és lecsillapodjanak. Óvatosan kiemelni a kereteket a kaptárból, a kaparóval finoman lehántani a sejtek tetejét, aztán becsúsztatni a keretet a pergetőbe, s a fogantyúval elindítani a nyikorgó kereket, és figyelni, ahogy csorog kifelé a varázslatos termés. Majd megfordítani a keretet, és a maradék kincset is kinyerni. Végül már csak át kell szűrni, és az edényben ott a tisztán csillogó arany. A képzetnek magasabb foka a lépesméz piramisa, a szép, tiszta, egyenletes sejtekből felépített, fehér viaszú tábla. Ilyet kóstolni talán maga a gyógyulás. Egyszer méhészkedni fog, gondolja félálomban, talán majd egészen ősz fejjel, amikor a testének már minden csepp vitaminra szüksége lesz, és elandalodva hallgatja egy hintaszékben, ahogy a sötétedéssel elcsendesedik a kertben a zsongás.

Képzeltbeli játékok – egy szoba tartozékai

VARGA MELINDA tárcája

A tükör

Emlékszel még, kedves olvasó, a bútorok szultánjára, az ágyra? A hedonizmus elengedhetetlen tartozékára, a királyi élvezetek, a dőzsölés, az álom, az ágyban olvasó és ábrándozó ember legkedvesebb berendezési tárgyára, a szobák centrumára, a bútorok femme fatale-jára?

Hadd írjak most a tükörről! Kedves női olvasó, ugye beleborzongsz, amikor hallod, az *r* milyen ritmusosan táncol a szájpadlásodon a gömbölyű, sejtelmes *ö*-vel meg a csücsörítő, már-már gúnyolódó *ü*-vel. Máris ott lebeg előtted egy kirakatnagyságú tükör. Hazavinnéd a szobádba, és naphosszat néznéd magad benne.

Ha a bútorok szultánja az ágy, szultánája csakis a tükör lehet. Kiegészítik egymást, mindketten a szoba központi részét foglalják el. Ha pedig valamiképp száműzetésbe kerül a tükör, bizonyára ott lapul a piperekészletes dobozkában, vagy a női táska feneketlen kútjában, de a fürdőszoba kagylója felett trónolva egész biztosan fellelhető minden lakásban.

Kevésbé nemes vérvonallal bíró rokonai bárók, kávézók, éttermek, bevásárlóközpontok, mozik mosdójában laknak, gyakran életnagyságban, vagy mindenképp sokkal nagyobb kiadásban, mint az otthoni fürdőszobai felmenők. A tükröt fiatal lányok és fiúk szelfizési tartozékaként is számon tartják – enélkül már el sem lehetne képzelni egy jó buli, új ruha vagy frizuraköltemény dokumentálását. Őse, a víztükör – amelyben hamvas parasztlányok mosták meg arcukat, de még a tündérek és királykisasszonyok, különféle mitikus alakok is nézegették magukat benne – ilyenkor megborzong, libabőrös lesz.

Kétféle tükör van: a tüneményes és a fúriatükör. A tükör pontosan olyan, mint a női természet, kifürkészhetetlen. A sötét és világos oldal állandó váltakozásban van, akár a nappal és az éjszaka, csak a tükröknél, akár a nőknél

nem lehet kiszámítani egyik vagy másik ciklus beálltának időpontját. Egy apró hangulatingás, egy rossz mozdulat, bántó tekintet vagy rosszul hangsúlyozott szó, és kifordul magából, megváltozik, a fényből hirtelen árny lesz, vagy fordítva: a beheimót, belzebúbi árnyból fény.

Ezért a tükörrel szemben maradjunk mindig körültekintőek és óvatosak, idomuljunk hangulatához, és ne dühítsük fel, mert olyankor azon nyomban csúfos bosszút áll.

A nyári szabadságolás, hétvégi strandok, nagyszülőknél tett látogatások, írótáborok, kerti munka utáni lazulások, baráti összejövetelek étkezéssel és sörivással kapcsolatos emlékeit egy valamire való szobatükör-szultánának sosem szabad felidézni. Ilyenkor az addig szelíd, csillogó szemű tüneményből szénfekete tekintetű fúria lesz, és kíméletlenül lerántja a leplet, megmutatja valódi önmagunk. Belesúgja a fülünkbe: kövér kismalac-cá vedlettél a nyáron, olyan kerekdedd, hogy télire le lehetne vágni téged, s feltenni füstölt sonkának a padlásra. Ismerős, nem? Tükrünk kiszámíthatatlan természetének velejárója, hogy nem akkor műveli mindezt, amikor élesen a szemébe nézünk, s amikor fel vagyunk készülve a legrosszabbra, hanem a lehető legváratlanabb helyzetekben villantja ki mértéktelenség folytán felhalmozott testi félszégeinket.

Hadd említsek egy nagyon egyszerű, kézenfekvő példát. Televíziózás közben csokoládéreklám szakítja meg kedvenc műsorunkat, ízlelőbimbóink működésbe lépnek, máris ott érezzük a nyári csoki- és eperfagylalt ízét a szánkban. Tán maradt még valami a jégsezkrényben ebből az ínycsiklandó finomságból, a dobozka legalján – nosztalgiázunk a verőfényes nyári délutánokról, amikor naponta elnyalogattunk egy finom fagyit. Ó, és a habzó, húsító, aranyszínű, kesernyés ital, a sör, a nyári esték kedélyfokozója – na igen, ez is eszünkbe jut. Útban a jégsezkrény felé éppen csak a szemünk sarkából odasandítunk a tükrör-

re, majd hajolnánk le, nyitnánk ki az ajtót finom falatokat és sört remélve. A hűtőajtó addig alig hallható hangja egyszerűen sátáni nevetéssé változik, a tükör a hastájékra fókuszál, és lehajolt állapotában a lehető legelőnytelenebb színben mutatja meg a nyári finomságokat raktározó, puha zsírpárnakezdeményt. Na tessék, máris elromlott az esténk! De ha még nem ment volna el az étvágyunk a fagyitól és a sörtől, fúriaszemét a szoba eldugott sarkában lapuló vagy ágy alá rugdosott mérlegre veti, rákacsint, hogy segítsen neki. Ha a cseles haspárnafókusz nem is, a rideg és minden racionalitást latba vető, csakis a tényekre alapozó mérleg biztos elveszi az étvágyunkat az esti tévzés közbeni fagyinassolástól, a sörivástól meg végképp. Persze mondhatjuk a mérlegnek is, hogy csalfa, nem az igazat mutatja, hamis a nyelve, és a kövérség, amitől úgy megugrott a mutató, nem is mi kövérségünk. Lelkünk mélyén azonban tudjuk, a mérlegnek mindig igaza van...

Ha nem háborgatjuk a bútorok nagyasszonyát, a tükröt, akkor mindez rejtve marad, és csodák csodája salátaevés közben határozottan sikkesnek, csinosnak mutatunk, a tükrünk bájosan mosolyog, bólogat, jó színben tüntet fel bennünket, más szóval motivál.

A szobatükör minden szobai történésnek tanúja. Ő a szem, ami mindent lát és mindenről tud, a szépítkezésről, ruhásszekrényünk összes lakójáról, a cipősdobozokról, a hanyagul szétdobált esti zoknikról, a reggel alapozóval elmaszkírozott bánat vagy kialvatlanság redőiről, a csámcsogásról, a háziotthonkáról, a szívecskés pizsamáról, amit senki embefia előtt nem viselünk, de nagyon szeretjük hordani, ha csak magunk vagyunk. Ami az ő szeme előtt rejtve maradna, arról kishúga, a fürdőszobai tükör gondoskodik: fogmosás közbeni fogvicsorításról, borotválkozásakor elvágott arcról, káromkodásról, bedagadt, csipás szemekről, táncolás, nevetős jókedvünkről.

A tükröknek azonban van egy másik válfaja is, a hamis, nem igazat mutató tükör. Ez is a szobánkban lakik, mint a társa, csak nem a ruhásszekrény ajtajában, nem is a bejárati ajtó mellett, az ágyunkkal szemben vagy a mosdókagyló felett. A láthatatlan tükör bennünk lakik. Szabad szemmel sosem látjuk, de sokkal jobban érzékeljük jelenlétét, mint látható másának. Visszajátsz-

sza napunkat, megmutatja személyiségünk fejlődési szakaszait, jellemünk jó és rossz oldalát, mindezt persze sarkítva. Ha elbújunk előle, nem akarjuk hallani hangját, nem szépítkezőnk előtte eleget, megorrol ránk, és mindig az ellenkezőjét fogja mutatni, mint amilyenek valójában vagyunk. Ő önmagunk ferde mása. Az igazság kifordított bőre. Egy valóság, ami nem létezik, én-kép, amely csonka. Ez a tükör a szobatükörrel jó viszonyt ápol. Összjátékuknak köszönhetően a csúnyából szép lesz, a szépből csúnya, s egyszer csak azon kapjuk magunkat, hogy egy felfordított világot látunk benne.

Legyünk figyelmesek a tükreinkkel, kedves olvasó, se túl sokat, se túl keveset ne töltsünk társaságukban, mert az arányokra vigyázva eme kecses bútor azt mutatja, amire valóban rászolgáltak, sem többet, sem kevesebbet.





Kínáról, költőkről, Kolozsvárról

FARKAS WELLMANN ENDRE beszélgetése
SZŐCS GÉZÁval

Évi két interjúnk közül most a nyári esedékes. Áttekintjük, hogyan s mivel telnek ezek a nyár végi, őszi eleji hetek?

Igen.

Augusztus 16-án a Kolozsvári Napok vendége voltál a Bulgakovban, Lélekvesztő a Szamoson, ez volt a címe a beszélgetéseknek Boros Lóránttal. Hogy miképpen jelenik meg Kolozsvár a verseidben és prózáidban.

Igen.

Aztán három nappal később ugyancsak a Bulgakovban az E-MIL meghívottja voltál, László Noémi vezette fel a Kínában megjelent kötetedet. A Napon címet viseli. És ehhez is felolvasás.

Igen.

Aztán elutaztál Kínába, ahol ugyanezt a könyvet a pekingi könyvvásáron mutatták be, majd egyéb városokban is.

Igen.

Azt is olvastam, hogy valamilyen technológiai vásáron is képviselted az országot, meg hogy létrehoztál egy fejlesztési irodát...

Hm.

De beszéljünk a kötetről. Magyarországon is kapható lesz?

Igen.

Nem vagy ma nagyon szűkszavú?

Nem, dehogy.

A könyvvásár megnyitásakor Yu Zemin – Márai, Esterházy, Nádas fordítója – azt mondta, hogy Petőfi és József Attila mellett, egy kisebb Arany János-kiadványt leszámítva, ez a harmadik komolyabb magyar verses-kötet kínaiul.

Nem tiszta vers, próza is. Ami meg a kérdés lényegi részét illeti... Talán így igaz, még akkor is, ha Weöresnek *A teljesség felé* című kötetét is hozzászámítjuk. Ha ez a helyzet, az nagyon szomorú. De minél többször fog ez így elhangzani, annál irigyebb lesz mindenki. Ne idegesítsük a kollégákat. Hiszen nem arról van szó, hogy Petőfi vagy Arany óta ne lett volna magyar költő, akit érdemes lett volna kínaira fordítani. Hanem arról, hogy

végre megtört a jég. És nekem szerencsém volt, hogy éppen velem.

Nem vitás, hogy voltak ilyen költőink, akiket érdemes...

És vannak...

De az sem kétséges, hogy te biztosan ezek közé tartozol. A jelek szerint a kínaiak így látják.

Ők sem látnak mindent jól.

Te másként látod?

Én csak arra kértelek, hogy ezt a petőfis dolgot minél kevesebbet emlegessük, és ne bosszantsuk az embereket.

Pláne, hogy kötetedhez Gorbacsov írt előszót, és borítóján olyan formátumú személyiségek méltató szavai olvashatóak az írásaidról, mint korunk talán két legnagyobb zeneszerzője, Kurtág és Penderecki, meg a filmrendező Wajda, meg a bűvész Uri Geller...

Igen.

László Noémi morfondírozott azon, vajon hány magyar költőhöz írtak orosz cárok vagy volt orosz cárok előszót...

Biztosan a rossz lelkiismeret is az oka, Petőfi miatt.

Gorbacsovról egyébként mi a véleményed?

Mi volna? Nélküle ugyanott tartanánk, ahol 30 éve. A huszadik század egyik legfontosabb alakja. Amit Vlagyimir Iljics meg Jozsif Visszarionovics elrontott, azt Mihail Szergejevics helyrehozta. Mondjuk így: megtett mindent, hogy helyrehozza.

A kötetet látványilag három grafika emeli. A borítón Wang Mingming munkája, aki a Wikipédia szerint a kortárs kínai művészet egyik legnevesebb alakja. De

van a könyvben egy remek László Gyula-tusrajz is rólad, 1990-ből, meg egy portréd Reigl Judittól. Nem is tudtam, hogy Reigl portrékat is készít.

Nem készít. Ezt az egyet csinálta egész életében, 90 év alatt, de ez is befejezetlen.

Szóval, bárhogynézzük, rengeteg művész, bűvész, híresség üzeni a könyv oldalairól, hogy...

Hogy az élet úgy hozta, hogy sorsvonalaink találkoztak.

Apropó, találkozás. Épp azalatt, amíg ott voltál, találkoztak Hangcsouban a G 20-ak.

Igen.

És?

Semmi.

Nem voltál ott véletlenül?

Hangcsouban? Nem.

Kínából Prágába utaztál.

Igen.

Ott mi volt?

Van egy amerikai művészeti akadémia, amelyhez a Költők Világkongresszusa nevű szervezet tartozik. Most volt a 36. világtalálkozójuk Prágában. Egy tiszteletbeli doktori diplomát vettem át tőlük.

Mit kell tudnunk a szervezetről?

Igazán ismert, mármint világhírű, talán csak az alelnöke, az argentin–izraeli Ernesto Kahan kiváló író–költő neve ismerős, ő egyébként Nobel-díjas, de nem íróként, hanem egy orvosi kuta-

tócsoport tagjaként kapta a díjat. A szervezet elsősorban ázsiai és latin-amerikai költőket tömörít, Európa alig-alig van jelen a programokat és a költőket tekintve.

Most visszajöttél Pestre, azt hallom, indulsz is tovább.

Azért ne ábrázoljuk úgy, mintha megszállott utazgató volnék. Oda utazom, ahova valamiféle megoldandó feladat szólít. Sokak kējutazásokról képzelődnek, pedig végtelenül fárasztó dolog, főleg így hatvan fölött, egy-két napra elutazni, bőröndben lakni, átszállni, várakozni, vesztegelni, átgýúródni a biztonsági ellenőrzéseken, bejutni a reptérre, átöltözni, tárgyalni, s fordulni vissza, anélkül hogy a városból, a múzeumaiból, a koncerttermeiből, kiskocsmáiból bármit is láttál volna; anélkül, hogy az ott élőkkel személyes kapcsolatba kerülnél... Nem mindig ilyen, de legtöbbször ilyen.

És most hova szólít a megoldandó feladat?

Előbb Varsóba kellene egy konferenciára...

Miről szól?

Innovációkról.

Ehhez mi köződ?

Tudod, hányszor elhangzik, hogy a magyar milyen leleményes, találékony nemzet. Így is van. De ha megnézzük, hogy az ötleteinkből mennyi valósul meg tényleges találmányként, az kétségbeejtő. Az állami részvénytársaság, amelynek elnöke vagyok, azon dolgozik, hogy találmányaink megjelenhessenek a nemzetközi piacon, és ott megmérettethessék magukat. Kérdezted az előbb azt a fejlesztési irodát. Idén tavasszal Sanghajban, tavaly ősszel Xiamenben már sikeresen tudtunk megjelenni magyar innovációk promóciójával az ottani nemzetközi kiállításokon.

És mindez mennyibe került a magyar államnak?

Akik ilyen kérdéseket tesznek fel, azokat általában nem az elvont kíváncsiság, hanem a sunyi gyűlölet mozgatja.

Én nem ezek közé tartozom.

Akkor a válasz: semennyibe. Egyetlen forint, peták, garas, krajcár vagy maravédi nem sok, annyiba sem került ez a magyar adófizetőnek.

Hogyhogy?

A költségeket a kínai fél fedezte. Ugyanis a kínaiak látnak bennünk fantáziát, és ezért hajlandóak befektetni is.

Ha valaki rábeszéli őket.

Ha valaki hozzáférhetővé teszi számukra a magyar innovációs kínálatot. A feltalálókat. A találmányokat. A fejlesztőket. A startupokat.

Igaz, hogy létrehozol ott egy zeneakadémiát?

A Zeneakadémia kihelyezett tagozatának létrehozásáról van szó, ezt még államtitkárként kezdtem el. Ebben most a Morgan Star Group nevű céggel dolgozunk együtt. A magyar előadóművészek és pedagógusok Tiencsinben tanítanak.

Az hol van?

A Pekinghez legközelebb eső tengerpart, gyorsvasúttal alig több mint fél óra a fővárostól. Hajdan – csúnya kifejezéssel – a Monarchia gyarmata volt ez a tartomány. Szalonképebben szólva: koncessziós területe. Mindenesetre jól megvoltunk egymással, konfliktusok nélkül.

Ez volt a végső szempont a helyszín kiválasztásában?

Sanghaj mellett is sok érv szól, például előzményként a várossal való különleges szellemi kapcsolataink, mint Hudecz László építész ottani munkássága, és vele egy időben Holesch Dénesé, a világhírű festőé... De végül Tiencsin mellett döntöttünk. 2019-ben már elkezdhet működni. Azt tartanám helyesnek, ha Szilasi Alex lenne majd a rektora, aki szakmailag, szervezésileg a legtöbbet tesz érte, ő görgeti a projektet. Tegyem hozzá: merő

lelkessedésből. Senki nem fizet ezért neki egy vasat sem. Fantasztikus ember, és nagyon jelentős zongoraművész.

És ez a zeneakadémia mennyibe fog kerülni a magyar államnak?

Egyetlen jüan, forint, peták, maravédi nem sok, annyiba sem.

Szóval Varsó felé tartasz.

Onnan pedig Münchenen át jönnék vissza, ugyanis szeptember 25–29. közt kerül sor az első Bartók for Europe Fesztiválra. Ezt az általam mindig kiemelt figyelemmel kísért Concerto zenekar kezdeményezte, együtt a londoni filharmonikusokkal. A fesztivál öt napig tart, nekem a megnyitón kellene képviselnem a magyar kulturális kormányzati világot – habár konkrét kormányzati pozícióm nincs, főleg nem zenei összefüggésben. Inkább mint a zenekar és a fesztivál támogatójára gondolhatott rám Keller András, a zenekar vezetője, aki nemcsak hegedűsként és nemcsak a Keller-kvartett révén világhírű, hanem szervezőként is, és mindinkább karmesterként is. Ami imponáló dolog, de miközben a világ zenei élete kiváló karmesterekkel gazdagodik, szegényebb lesz annyival, amennyivel ezek a zseniális előadóművészek, Barenboimtól Kocsis Zoltánig, Eschenbachtól Vásáry Tamásig vagy Keller Andrásig kevesebb időt fordítanak a saját hangszerükre, jelesül a zongorára és hegedűre. De hát ez csak magánvélemény, hol jövök én ahhoz, hogy kommentáljam ezeket a művészpályákat... úgyhogy a legegyszerűbb zenehallgató legszubjektívebb és legszerényebb töprengéseinek fogd fel, amiket mondok.

És utána hova szólítanak a feladatokat?

Szeptember végén a spanyolországi Ourense kisvárosban kerül sor a PEN Club világkongresszusára. Október elején ünnepeljük a Magyar PEN Club 90. születésnapját. Ezt lenne feladatom ott felvezetni. Számos neves vendéget várunk, és ott, Ourensében minél többeket szeretnék személyesen is meghívni.

Láttam, hogy meg fog jelenni Liberté 1956 című drámád spanyolul.

Igen, idén több könyvem jelenik vagy jelent meg fordításban; Moszkvában most adták ki a Raszputyin-drámámat...

Szóval több köteted is lesz...

Igen, és hogy megelőzzem a kérdést a magyar adófizetőkre vonatkozóan: e könyveim közül ez az egyetlen, ez a spanyol nyelvű Liberté, amelynek lefordítása támogatásban részesült. És talán a kiadását is fogja támogatni az emlékévé, legalábbis a madridi kiadó pályázott rá. A többi könyvet nem támogatta senki. Csak amiatt említem, mert tudom, hogy az emberek kíváncsiak. Például volt olyan képviselő, rendes, szimpatikus politikus, aki kétszer is interpellált az Országgyűlésben... Ide jutottunk, hogy ez téma lehet a magyar parlamentben... hogy megtudja, mennyi a kormánybiztosi keresetem.

És mennyi?

Semennyi. A miniszterelnöki tanácsadói munkám keretén belül látom el a feladatot, még egy hétig. A képviselő nem hitt a fülenek, nyilván ezért tért vissza a kérdésre, amely nem hagyta nyugodni.

Idén a PEN 90 rendezvények egyike lesz a Janus Pannonius-díjátadás.

Október 7-én délelőtt Pécssett, majd este gálaműsor a PIM-ben.

A díjazott költő műveiből...

És jelenlétében. Meg Bogányi Gergelynek lesz rövid koncertje...

A Bogányi-zongorán?

...Persze. És két, immár világhírű erdélyi operaénekes is fellép majd...

Kiss B. Attila?

fogja kísérni őket, aki remek pianista, talán nemcsak kísérni fog, hanem játszani is.

És a műfordítói díjak is akkor kerülnek átadásra?

Nem, hogy ne zsúfoljuk agyon azt az estét. Úgy tervezem, hogy előző nap kerüljön rá sor. Meg egy mecénás segítségével a PEN idén először kioszt egy magyar költőnek is egy díjat, a Filius ursae, azaz a Medvefiú-díjat.

Ez valami szamojéd rokonságra utal?

Jól mondod, ahogyan ma a szamojédokra tekintünk, akik rendes nép, semmi baj velük, bármit tettek is Reguly Antallal... de nem úgy szokás számon tartani őket, mint egy magas kultúra hordozóit... Na, valahogy így tekintettek a piperkőc olasz úri fiúk az isten háta mögötti, magyar, szinte-szinte szamojéd Janus Pannoniusra. Heccelték, hogy medve volt az anyja. Ezt Hugó és Gryllus nevű osztálytársaihoz írott strófáiból tudjuk... E strófákból ugyanaz az öntudat és dacosság szólal meg, mint Bartók Allegro barbarójából: igen, barbár föld szülötte vagyok... De ehhez-ahhoz talán hozzá tudok én is szólni... Barbár csillag ragyog, Csornai Katalin remek könyvének címét idézve.

Vagyis egy markáns, nonkonformista, rebellis hanghordozású költőt kívántok ezzel kitüntetni...

Igen, amilyen rebellis Petri tudott lenni vagy Tandori, vagy ahogy Sziveri szólalt meg, vagy Orbán Ottó... Más-más életművek, üzenetek, más-más esztétika, kánonokon belüli rangsoroltatás, de a szuverén, olykor nyers, provokáló, öntudatos, erőteljes hang az félreismerhetetlen.

És idén kapja először ezt a díjat egy magyar költő.

Igen, október 6-án. Most így hozta az élet, hogy éppen a gyásznapon.

Hol?

A Károlyi-palotában. A PIM-ben.

Janusnál tartva elárulhatjuk, hogy nemsokára szobor fogja idézni az alakját a világ egyik legrégebbi egyetemén, Padovában, ahol diák volt...

Igen, már akkor volt, aki tudta, hol érdemes iskoláztatni a kölyköket...

Janust?

Úgy általában. A konkrét esetben őt.

Ez a szobor neked köszönhetően fog emlékeztetni mindenkit, aki ott megfordul, minden diákot, tanárt és turistát első nagy költőnkre...

Hát tisztázzuk, hogy mindenekelőtt Oláh Arré Éva milánói művésznőnek köszönhető, Somogyi-tanítvány, aki elfogadta a felkérésünket....

Kiét?

A Magyar PEN Clubét... volt kedves elfogadni és egy igazán kiemelkedő alkotással honorálta a bizalmunkat.

Nem volt azért ebben valamennyi kultúrdiplomáciai siker is? Padovában sok kiválóság végzett, de nincs ott mindenkinek szobra...

...mivelhogy az egyetem nem nézhet ki úgy, mint egy szoborpark.

De Janus kivétel.

Egy pillanat, arról volt szó, hogy a nyár végi-kora őszi nap-táramról beszélgetünk. Ez a szobor késő őszi történet. Közben még az októberi évfordulós rendezvények, erdélyi magyar és román ötvenhatosokat hívtunk meg... Decemberben pedig az ötvenhatos emlékmű Szczecinben...

Ami ugyancsak neked köszönhető.

dásukban a szovjet agresszió miatt. De honnan veszed, hogy nekem köszönhető? Csak azért kérdem, mert az emlékmű megvalósításának menetében, főleg a varsói nagykövetségünknek köszönhetően, ügyesen sikerült eltüntetni a személyemet, mármint hogy ezt én indítottam el. Úgyhogy erről nagyon kevesek tudnak. A lényeg, hogy meglegyen az emlékmű.

Én ottaniaktól hallottam, akik az ottani főpapoktól tudják.

Maradjunk a kora ősznél.

Mikor kezded a főfelügyelői munkádat a Széchényi Könyvtárban?

Október elsejétől, de a megnevezés pontatlan.

A lényeg nem a megnevezés, hanem hogy valaki rendbe hozza a könyvtárat.

Egy dologról nem beszéltünk még. Mármint egy eseményről, amelyet szeretnék kiemelni.

Biztosan az is egy szobor.

Ahogy vesszük. Az az Irodalmi Jelen 15. születésnapja.

Gondolom, a PIM-ben.

Igen, október 4-én.

Ott leszel?

Feltétlenül ott szeretnék lenni.

Mert főmunkatársa vagy?

Nem. Azért vagyok főmunkatársa, mert egyik szellemi otthonom volt, olyan időkből, amikor engem nem szerettek...

Ma szeretnek?

Nem, de ma számolnak velem. Akkoriban meg leírtak, azt hit-ték, végem van, lehet rugdosni a holttestemet, vagy a koporsó-mat, mint Kölcseyét a rokonai... Nem mondom, hogy nem kértek tőlem írást, végig volt két-három folyóirat... de az egyetlen, aki igazán megszólított, aki fontosnak tartotta a jelenlétemet a lap-ban, mint szerzőét és szerkesztőét, az Böszörményi Zoltán volt. Másként, másoktól fel is fordulhattam volna. Szokás idézni Pozs-gay Imrét, hogy a hála nem politikai kategória. Márpedig énnálam az, és ezért ki fogok tartani a Jelen mellett, amely évről évre jobb, színvonalasabb, vonzóbb lett. Gyermekkoromban Kolozsvárott a Fellegvárra jártunk fel focizni, a vasutascapat pályájához közel... És ezért, ha megkérdik, melyik a kedvenc csapatom, mondjuk a Bayern vagy a Real vagy a Barca, én azt szoktam mondani: a Ko-lozsvári CFR... és mit ad Isten, nemrég a Manchester United ellen is megállta a helyét... szóval, én hűséges vagyok a csapatomhoz.

Böszörményi...

Böszörményi egy Don Quijote, egy imponáló fantaszta, aki saját pénzéből tart fenn egy irodalmi lapot immár másfél évti-zede. Hány hasonló mecénatúráról tudunk? És tegyük hozzá, nem lényegtelen ismeretként ebben a pénzre sóvárgó, folyton mások zsebére kíváncsi, irigy és rosszhiszemű világban, hogy az Irodalmi Jelen úgyszólván semmilyen támogatást nem kapott a fennállása alatt, sőt tanúja voltam, amint egyszer egy kuratóri-um tagja azzal indokolta elutasító döntésüket, hogy... de erről inkább máskor, annyira kicsinyes, annyira, nem is tudom meg-nevezni, csak felbosszantom vele magam....

Írtál valamit mostanában?

Igen. Egy Bartók-filmet, meg egy 10 rövid elbeszélésből álló könyvecskét, meg verseket.

Ne haragudj: mikor írsz?

Prózát vonaton is szoktam. De verset leginkább repülőn. Nincs annál felemelőbb, vagy hogy is nevezzem, felemeltebb? pszichés állapot, nem akarom az emelkedett szót használni... mint feljut-ni a felhők fölé. Ha valami, ez igazán inspiráló, ihlető, a lelket és az elmét, a tudatot átjáró, egyféle készenlétbe helyező élmény.

Jrodalomtörténészként első könyvében a népiességgel foglalkozott, majd a Pécsi Tudományegyetem oktatójaként többek között a novellaciklus és a regény különbségeiről tartott kurzust. Most szépíróként osztja meg olvasóival „megírnivalóit”, és a *Szűz Mária jegyese* című novelláskötetében a népi vallásosság világába kalauzol el minket. **MILBACHER RÓBERT**tel beszélgettünk.



Az istenkáromlás a hit fontos bizonyítéka

Mi vett rá, hogy irodalomtörténészként prózaírásba kezdj?

Azt kérdezed, miért kontárkodom bele a szépírók dolgába?

Ha így értelmezed, akkor ez is lehet a kérdés.

Ezen én is sokat gondolkodtam, de számos példa van erre. Gondoljunk Szilasi Lászlóra vagy Havasréti Józsefre, akik szintén kiválóak mindkét területen. Adódhat erre egy vicces válasz, hogy megfertőzték a szépírók a kutatót. De azon is lehetne poénkodni, hogy minden irodalomtörténész elcseszett író, s időnként kibújik belőle az utóbbi. Ha viszont komoly arccal szeretnék mondani valamit, akkor egyszerű a válasz: vannak megírnivalóim, és ennek ez a műfaja. Egyébként az egy hülye mítosz, hogy az irodalomtörténész csak tudós, és csak a szakmájának él. Valójában mindenki magát írja, még akkor is, ha egy tanulmányt tesz le az asztalra. Minden szövegnek személyes tétje van, vagy legalább is akkor válik izgalmassá. Az első könyvem a népiességgel foglalkozó tudományos mű, a *Szűz Mária jegyese* pedig egy falusi világnak az elemzése, bemutatása, kicsit antropológus szemmel. Tehát nem áll távol egymástól a kettő. Ráadásul ismerem ezt a közeget.

Tehát falun nőttél fel? Pontosan hol?

Igen, falun, bár már jó ideje az a hely is város. Én, aki sokszor költöztem, most is falun élek, vagyis falusi vagyok, apám pedig, aki sohasem költözött, egyszer csak azon kapta magát, hogy városi lett. Mégpedig ott, ahol Gyergyai Albert vagy éppen az egykori miniszterelnök, Boross Péter született. Nagybajomnak hívják, Kaposvár mellett van, és igen finom a fagyí. Az csak legendának tűnik, hogy Virág Benedek is itt született volna, bár állítólag a testvérének keresztelése benne van a helyi katolikus anyakönyvben.

Mi történne, ha könyved valamelyik szereplője a valóságban magára ismerne?

Senki sem azonos teljes egészében valami valóságos figurával, legfeljebb egy-egy vonást, vagy történettöredéket vettem kölcsön, csak ezt lehet beazonosítani. Én is magamra ismerek egynémely alakban. Persze tagadhatatlan, hogy főleg a gyerekkoromban látott (azóta már többnyire halott) érdekes figurák adtak mintát az egyes karakterekhez, de például a sztorikat majdnem teljes egészében én találtam ki. Ugyanakkor apám csodálkozva kérdezte, miután elolvasta a könyvet, hogy honnan tudom ezeket, állítván, hogy minden így volt. Én meg tudom, hogy semmi sem így volt, és nem is volt célom a szociografikus, dokumentarista elbeszélés, hanem inkább egy korszak tipikusnak mondható hangulatát próbáltam megragadni.

Miért görgetted eddig a megírnivalókat?

A harmincas éveimre nem emlékszem, de nem azért, mint Ozzy Osbourne, hanem mert négy gyerekem született közben. Egyszerűen nem volt sem időm, sem energiám a szépírássra a gyerekevelés mellett. Leginkább aludni szerettem volna, konkrétan azért jártam konferenciákra, hogy kialudjam magam. Ráadásul a szakmámban is csak kellett valamit alakítanom. A prózai témákat egyébként is el kell távolítani, hagyni kell érni, innen nézve úgy látom. Ami túl eleven, az csak rólam szól, és az bizony béna, görcsös és érdektelen lesz. Korábban is írogattam hasonlókat, de azokat szerencsére a cybertér homálya rejti. Annak idején egyetemistaként Szegeden egyébként költőnek készültem, és olyan

Pilinszky-epigon voltam, hogy a fal adja a másikat. Komolyan azt hittem, hogy én írtam az *Agonia christianát*, és ezt az illúziót el kellett felejtenem. Ez hosszú tíz év volt.

Egy vallásos közegben említettem meg a Szűz Mária jegyese címet, erre többen felkapták a fejüket, megdöbbentek rajta. Hogyan és milyen célzattal született a cím?

Ezt nem értem, szerintem még bibliai helyet is tudnék találni a „Szűz Mária jegyese” kifejezésre, sőt az apácákra is aszszociálhatnánk belőle, akik Krisztus jegyesei. Magam is római katolikus vagyok, ha nem is gyakorlom a vallásomat, és távol áll tőlem minden blaszfémia. A szöveg is vallásos környezetben játszódik, de ennek egy népi változata jelenik meg a könyvben. Az ehhez kapcsolódó hiedelmek viszont sokszor megdöbbentőek, így a templomba járók gyakran látogathatják a jósokat is, egy kis mágia is vegyülhet a hitükbe. Az ember ugyanis vágyik a transzcendensre, ennek vannak különböző kulturális formái, amelyeket gyakran összemossnak. Ami viszont zavaró lehet sokaknak, hogy sokszor nagyon csúnyán beszélnek a novellákban. Ezt szándékosan alkalmaztam, mert a káromkodás autonómiabeszéd, az istenkáromlás pedig éppen a hit fontos bizonyítéka, hiszen feltételezi a transzcendens létezését. Emellett pedig az emberi szabadságnak a kifejezője, egy fordított ima, szembe-megy a mindenkori hatalommal, megőrzi a középkor karneváli hangulatából valamit. A cím tehát a népi vallásosságra utal, ne ijedjenek meg tőle.

Lehet tudni, hogy konkrétan ki Szűz Mária jegyese?

Ő egy nagyon vallásos agglegény, aki önmagát tartja Szűz Mária jegyesének. Egyszer kíváncsiságból megkóstolja az oltári szentséget, hogy megnézzze, az ott található ostya átváltozik-e Krisztus testévé. Azt tapasztalja, hogy ez nem történik meg, ettől hitetlenné válik, és alkoholista lesz. Ez is mutatja, hogy milyen csapdái lehetnek a népi vallásosságnak. Ezek az emberek tehát mindvégig nagyon erősen hinni akarnak, és feltételezik Isten létezését, vágnak rá.

Miért novellaciklusban gondolkodtál, miért nem regényben?

Erről most tartottam egy féléves kurzust a Pécsi Tudományegyetemen, nagy szakirodalma van magyarul is. A lényeg, hogy a regény egy mesterségesen létrehozott képződmény, amely egy önmagán túlmutató nagyobb igazságot próbál meg fölfedni (lásd románc), vagy egy jelenség magyarázatává válik (lásd analitikus regény). Ettől egy picikét ódzkodom. Egy novella és egy novellaciklus nem az önmagán túli jelenségre koncentrálnak. Nem azt szeretné elmondani, hogy a szegény ember milyen folyamatok révén vált szegénnyé stb., hanem bemutatja, hogyan éli meg a saját helyzetét. A novellaciklus nem akar valami mögé nézni, ebből adódóan nincs íve, és nem gondolja, hogy az általa bemutatott esemény világrengető. Csakis kis világok vannak a maguk apró történéseivel, vagy inkább mozzanataival, ezek összefonódását, egymásra rétegződését mutatja be egy novellaciklus. Ebben az egyik alapmintázatot Mikszáth Kálmán művei jelentik, de ilyenek Bródy Sándor Rembrandt-ciklusa, Krúdy Gyula Szindbád történetei vagy például Kosztolányi.

Persze tudom, hogy igazából a regény eladható, mert látványosan elhiteti az olvasóval, hogy egy nagy történés részesévé vált, mert erre vágyik, arra, hogy valamiféle magyarázatra leljen (nem véletlenül lett a hollywoodi mozi alapja éppen a románc). A novellaciklusban nincs efféle megnyugvás, nincs kimondható igazság, csak elbeszélhető: az elmondottak folyamatosan relativizálódnak, akár a *Jó palócok*ban. A *Szűz Mária jegyese* egy tudatos Mikszáth-imitáció.

Miért éppen Mikszáth fogott meg ennyire?

Mikszáthot tartom a legjobb 19. századi írónknak, és leginkább azért, mert rájött arra – nyilván a Jókaival kapcsolatos hatásizonyának köszönhetően, erről írtam is egy tanulmányt –, hogy minden csak az elbeszéltségében érhető tetten, nem pedig a maga valóságában. Sőt, szerintem azt is tudta, hogy minden valóságot csak domináns elbeszélések hoznak létre. Nem véletlen, hogy a *Bevezetés a szépirodalomba* című kötet keletkezése idején Esterházy is egyfajta mestert látott benne. Úgy is fogalmazhatnánk – ha nem gondolnám, hogy azért ez így, ebben a formában erős túlzás, vagyis hülyeség –, hogy Mikszáth volt az első posztmodern szerző. Annyi azért talán igaz, hogy ő is nagyelbeszélések között, vagy ha tetszik: árnyékában (lásd romantika, realizmus, nagy nemzeti elbeszélések stb.) hozta létre

az életművét, úgy, hogy egyikkel sem azonosult igazán. Innen a relativizmusa, vagy sokak szerint: cinizmusa példának okáért.

*Mi az oka, hogy nem találtam meg a novellapublikáció-
adat különböző irodalmi folyóiratokban?*

Szászpataki Róbert álnéven közöltem őket. Még nem tudtam, mi lesz belőlük. A Jelenkorban, a Tiszatájban, a Vörös Postakocsiban, a Kalligramban jelentek meg.

*Akkor tulajdonképpen most leplezted le magad a könyv
megjelenésével...*

Igen, de az időpontot nem tudom megmagyarázni. Az álnévvel való kacérkodásnak talán az lehet az oka, hogy többféle tudatállapotunk van, és ezeket jó megélni. Az álnév egy elképzelt én, és nagyon jó volt eljátszani egy-egy rövid álönéletrajz írásakor, hogy ez is én vagyok, vagy ez is lehetnék. Az életben előre haladva a különböző tudatállapotokat megpróbáljuk lenyesegetni, vagyis belemerevedni valami kiküzdöttnek látszó identitásba. Ennek nem vagyok híve, szeretek átlépni az egyikből a másikba, és nem szeretek beleragadni egyikbe se. Szeretem tudni magamról, hogy hol tanár vagyok, hol irodalomtörténész, hol apa, hol meg novellaíró, hol meg bármi más, vagyis miegymás. Ráadásul nem szerettem volna, ha csak azért olvassák el, amiket írtam, mert ismerik az irodalomtörténészt például. Ez a másik magyarázata az álnévnek.

A szerkesztőt beavattad ebbe az álneves játékba?

Igen, beavattam őket, partnerek voltak benne.

*Tartasz-e a kritikusoktól? Egyáltalán milyen szerepe
van szerinted a recenzióknak, kritikáknak a mai iroda-
lomban?*

Mivel kritikus is vagyok, voltam, tanítok is kritikaírást, elég jól ismerem, hogyan működik ez a műfaj, és tudom ilyen szem-
szögből is olvasni a saját könyvemet. Elég lesújtó véleményt is
meg tudnék fogalmazni a hibáiról. Szóval, tudom, mit várhatok,
bár nyilván nagyon rosszul fog esni, ha valaki más is észreveszi,

amit én. Sokkal izgalmasabbnak tartom, hogy már ismeretlen olvasók is olvassák a könyvemet (az irodalomtörténeti szövegeimet főleg a szakmabeliek forgatják, az egy más élmény), és néha rémülten, néha csodálkozva, néha dühöngve, néha ujjongva látom, hogy miképpen teszik. Vagyis hogy milyen hatást vált ki. Persze értem én, hogy a szerző halott, de azért azt üzenem Barthes úrnak, kellő tisztelet mellett, amit a hangya üzen La Fontaine-nek Hajnóczy novellájában. Azért is fura a dolog, hogy vannak olvasók, mert én nyilván nem azért írtam ezt a könyvet, hogy elolvassák, hanem azért, mert meg kellett írnom. Egészen fantasztikus élmény, hogy érdemesnek tartják mások arra, hogy elolvassák. Nemrégén a feleségem kapott egy sms-t egy ismerőstől, hogy valahol Szabolcsban (Tisza-túrán) az én könyvemet olvassa egy kocsmában többedmagával, miközben ott ülnek a szereplők körülötte. Aztán, amikor távozott a kocsmából, egy Szűz Mária-képet tűzött a blokkgyűjtőre. Ez nekem így elég.

BOLDOG ZOLTÁN



PUROSZ LEONIDASZ *A városnak meg kell épülnie* című debütkötete „a fájdalmas szakítások és az önmítoszteremtés felől közelít a magyar irodalmi élethez”. **TOROCZKAY ANDRÁS** értékelését olvashatják.



PUROSZ
LEONIDASZ
A
VÁROSNAK
MEG KELL
ÉPÜLNE

A kamasz, az atombomba és a fesztiválpredikátor

A városnak meg kell épülnie debütkötet. Purosz Leonidaszé, akit egy fél ország onnan ismert meg, hogy nem mondhatott el egy slamszöveget https://www.youtube.com/watch?v=-f4p9o_Jkis.

Aztán pedig a 2015-ös Ki Mit Tube második helyezettje lett. Akkor még gimnazista volt, most egyetemista.

Múlik az idő, s valami nagyon megváltozott. A rendszerváltás körül vagy előtte a fiatal költő nagyjából negyven éveset jelentett, a kétezres években a harmincas lírikus még szentelően fiatalnak számított. Purosz Leonidasz is várhatott volna még fél évtizedet. Az egyes szövegek és az egész koncepció átgondolatlan, kidolgozatlan, kusza. Így legrosszabb pillanataiban csak a kamaszos nagyot- vagy éppen semmitmondás marad, amit néha penetránsan megírt kötött versekkel tetéz: „*Mi vagyok én mi / mi vagyok ember / ki hülye élni / isten lett ezért // mi vagyok erő / ötven kilóból / világteremtő / magányos vezér // mi vagyok csaló / eleve hazug / birtoktagadó / birtoklási vágy // mi vagyok Anna / nélküled semmi / meg nem maradna – / te vagy a világ.*” Szóval az ember (aki hülye élni) isten lesz, sőt világteremtő isten, és az ötvenkilós Anna lesz a világa, aki nélkül semmi értelme sem lenne az egésznek. Világos, hogy ez egy önostorozó szerelmes vers. De mi az, hogy birtoktagadó birtoklási vágy?

„*Addig retusálok / a hibáidat, míg végül / én maradok a helyeden*” – mondja egy háromsoros versben (*Addig*), és ez a jobban sikerült darabok közül való. Azt leszámítva, hogy írhat-



ta volna Dékány Dávid vagy Simon Márton is, esetleg Horváth László Imre. Vagy Petri György. De annyi biztos, hogy valamiért Purosznak hiszem el a legkevésbé, Petrinek a legjobban. Esélyes, hogy az életkor miatt.

Ahogy az egy bekezdéssel fentebb említett szerzők, Purosz Leonidasz is a fájdalmas szakítások és az önmítoszteremtés felől közelíti a magyar irodalmi élethez, amit egy félig-meddig működő (mert csak ilyen mértékben érthető) koncept-kötet gondolatával egészített ki. Ez utóbbi viszont Sirokai Máttyás két újabb könyvét idézi.

Mintha egy fejlődés-, pontosabban „felnövésregényt” is olvasnánk, a szerkesztő vagy maga a szerző fejezetekre osztotta a ciklusokat. Bár az csak az egyik szál, ahogyan a kamaszkort elhagyja a költő („*A kamaszkor – fürge háziállat – / veled együtt kezdte meg haláltusáját*” – *Nyitány*). A másik irány, hogy a költő saját egykori párkapcsolatából „egy világot készít”. Meg egy várost is megálmodik, „gőgös-hideg bolygókból” (?), ami végül megsemmisül (az egyik versben egy kisvárosra dobnak egy álatombombát). Ez úgy történik, hogy a detonáció a költőt kilöki az ürbe. Mellesleg szép metaforája a kamaszkori kisváros elhagyásának, és *A városnak el kell pusztulnia* biztató szöveg.

Aztán van egy olyan szál is, hogy a költő elmegy egy fesztiválra. Ezek közül is a legtipikusabbra, és többszám első számában, mint egy prédikátor vagy teleshopügynök számol be a rendezvényről (ami számára szintén olyan, mint egy város). Ez a rész épp annyira modoros és bugyuta, mint amilyen egy átlag fesztiválózó bárhol, és épp annyira nevetséges, amennyire komolykodó. Ám vannak jól sikerült részei: „*Vonulni a poros aszfalton halkan, eltökélt, mosoly- / talan arccal. / Vonulni egy éjszakán át.*” De sajnos inkább a gondolati és grammatikai kuszaság marad meg. Ne írjunk le olyan sorokat, hogy: „*A kávéjuk az asztalon mindig ott hűl még*”. Akkor sem, ha úgy jön ki az asszonánc.

A *Szerethető csapatban* megkapó, hogy a cím vonatkozhat egy focicsapatra is, meg arra a csoportra (a heherésző srácok), amelyik nézi a meccset. De amikor ezt rávetíti (vagy magától rávetül) egy párkapcsolatra, akkor már zavaró a többes szám. „*Ha egyikünk beszélni kezdene, folytatná a többi.*” A legzavaróbb azonban, mi-

kor arról számol be, hogy a lírai alany úgy tartogatja Annát, mint szögleltáslónál a labdát. Majd hozzáteszi: „hiába, hogy vert állás van bőven”. Értsd: a kapcsolat (mint a meccs) már vesztesre áll, támadni kellene, de inkább húzza az időt. Mi a zavaró? Például, hogy a lírai alany egyes vagy többes számban van-e. Csapatban (ha néző, ha játékos) többes, egy párkapcsolatban általában egyes kell. Ki Anna? Hogy lehet tartogatni, mint szögleltáslónál a labdát, amikor az előző képen még a kapcsolatban lévő felek az egymással küzdő csapatok voltak? Az az érzésem, hogy ez két hasonlat, és a szögleltáslósát érdemesebb lett volna külön versként kezelni. De ha így lett volna: nem hiszem, hogy szerencsés focilabdához hasonlítani a szerelmünket, mármint egy komoly műben. Mert ha így teszünk, inkább arról beszélünk, hogy szeretjük a labdarúgást.

„...Mert nem foggal-körömmel védelek / a fogat, a körmöt védem én – / az abszurd rémálmot, hogy megszerezlek” – kezdődik a *Hatnegyven* című vers, amely címében megidézi az *Idétlen idő* néven futó zseniális filmet. De ennél is fontosabb, hogy nem világos benne: kinek a fogáról és körméről van most szó. Ahhoz meg túl erős a két testrészt említése, hogy a védekezésre magára vonatkozzon, esetleg a birtoklás bekövetkeztére, ahogy a harmadik sor mondja. Ez így zavaros. Létezik olyan, hogy jól zavaros valami. Hogy a többértelműség, a bizonytalanság esztétikai többletet hoz létre. Például – hogy egy ismert slammerrel világítsam meg, mire gondolok – Csider István Zoltán *Rendrakás* című kötetében számos esetben ezzel van dolgunk. Vagy itt van a *Pusztítás* című Purosz-vers: „isten vagyok áruló / gyűlölöm mit alkottam / éjjel elem táruló / világ hever halmokban // megkísért hát pusztuljon / én vagyok az istene / csonthéjára víz hulljon / gyilkos eső hintse be // ... viharzajba szél pisszeg / istenkarom kitárom / meggyilkolni épp viszlek / anna anna világom.” Túl a borzalmas ragrímeken és a nem túl szerencsés megoldásokon („meggyilkolni épp viszlek” helyett jobb volna talán a „meggyilkolni viszlek épp” de az nem rímel) nézzük csak, mit állítunk! Mit jelent, hogy a világ halmokban hever? A világnak van csonthéja? Annának van csonthéja? A teremtés és a termés ugyanaz?

A kötet nagy kérdése volt, hogy abból az élmény-, tudás- és életanyagból, amivel a szerző szükségszerűen rendelkezik, születik-e egy jó verseskönyv. Csoda lett volna. Bár nem arról van szó, hogy ne lenne reménytelen a vállalkozás.



BÍRÓ-BALOGH TAMÁS az ország egyik legtermékenyebb és egyre megbecsültebb irodalomtörténésze, aki képes véget nem érő hajszát indítani egy-egy különleges könyvpéldányért. Az *irodalom személyessége* című kötetét **MOLNÁR DÁVID** értékelte.

Mona Lisa Bíró-Balogh Tamásra mosolyog

A mikor legfrissebb kötetét olvassuk, ő újabbal rukkol elő. Az *irodalom személyessége* című tanulmánygyűjteményét néhány hónappal később a Radnóti-dedikációkat és azok értelmezését tartalmazó *Könyvvel üzenek neked* követte. A tempót, amit diktál, nehéz bírni. Ráadásul úgy tűnik, hogy lendülete nem megy a minőség rovására, eredményeit szakmai körökben újra és újra elismerik.

Recenzensének azért is nehéz írni Bíró-Balogh Tamás művéről, mert ő maga a legnagyobb precizitással mutatja be munkáját saját előszavában, olvasója tulajdonképp néhány perc alatt képet formálhat a tartalomról. Így legegyszerűbb, ha saját fegyverét fordítjuk Bíró-Balogh Tamás ellen. Képzeljünk el egy olyan helyzetet, amikor saját művének arra a példányára akad az irodalomtörténész, amely egészen addig a mi tulajdonunkban volt. Következzen egy ehhez kapcsolódó fiktív történet!

Bíró-Balogh Tamás egyik nap észreveszi Szegeden, hogy kötete magára hagyottan fekszik az utcán, kitéve az időjárás viszontagságainak. Kíváncsian odamegy, hogy megbizonyosodjék róla. Kezdetben kellő öniróniával kezeli a helyzetet, még meg is pörgeti az egyáltalán nem természetes közegében heverő művét, aztán kutatási területéből adódóan felcsapja az elejét, átlapozza az első néhány oldalt, hátha megtud valamit hanyag olvasójáról. Először azt állapítja meg, hogy nincs dedikáció a könyvben, így az a személy, aki használja a kötetet, valószínűleg nem tőle kapta. Vagy ha mégis, akkor aligha fűzi hozzá mélyebb személyes kapcsolat. Mivel mun-

káját hivatalosan nem terjesztik (vagy lényegében alig), tulajdonképp néhány hívásába kerül megtudnia, hogy kik kaptak példányt az elmúlt hetekben. Ezt a procedúrát viszont túl komplikáltnak találja, hiszen többeket érhetett az a szerencse, hogy kaptak legújabb kötetéből. Ezért tovább lapoz. A lapszéleken számos jegyzettel találkozik, tehát úgy véli, olvasója valamiféle „literátus” személy lehet, személyazonosságáról azonban nem tud meg semmit. Végül aztán kihullik egy cetli a könyvből, rajta telefonszám. Bíró-Balogh Tamás, akinek kitartó igyekezete nem ismer lehetetlent, bepötyögi a számot saját mobiljába, és tárcsáz. Nem veszi észre, hogy a telefonja felismeri a számot, erősen arra koncentrál, hogy felveszik-e. Néhány csörrenés után megszólal egy hang a vonal túloldalán. Például így: „Mondjad, Tamás!” Bíró-Balogh Tamás ekkor ránéz készüléke kijelzőjére, és a hívott nevét elolvassa rádöbben, hogy ismeri az adott a személyt. Ekkor megkérdezi, hogy a hívott félnek honnan volt kötete, és kinek adott az elmúlt hetekben. Megkapja rá a választ, egy vagy két nevet. Az egyik biztosan ismerős neki, a másik talán nem. Először arra csörög rá, akit ismer. A könyv ekkor megtalálja a gazdáját, Bíró-Balogh Tamás pedig levonja következtetését. A cetli az átadáskor kerülhetett a könyvbe, és a tulajdonosnak az átadás előtt valószínűleg nem volt személyes ismerőse az átadó, hiszen akkor nagy valószínűséggel ismernie kellett volna a telefonszámát, és nem cetlin kellett volna magával vinnie.

Bíró-Balogh Tamás *Az irodalom személyessége* című kötetében tulajdonképpen ugyanezt „játssza”, csak éppenséggel olyan neves írókkal és művészekkel, mint Juhász Gyula, Weöres Sándor, Kosztolányi Dezső, Radnóti Miklós vagy Tápai Antal. E játéknak nagyon komoly előzményei vannak, hiszen, ha jobban meggondoljuk, Bíró-Balogh Tamásnak fel kellett számolnia a kiadott szövegről való hagyományos fogalmakat, amikor kialakította játéktérét, kutatásának módszertanát.

Egy bizonyos George Bornstein közvetlenül az ezredforduló után egyik tanulmányát az akkor még megdöbbenítő kérdéssel vezette be: ha a Mona Lisa Párizsban van a Louvre-ban, akkor hol van a Lear király? Arra utalt ezzel, hogy teljesen természetes módon fogadjuk el: Leonardo híres képe ott lóg a francia múzeumban, és a reprodukciói olyan másolatok, amelyekből hiányzik az eredeti egy vagy több sajátossága. Az irodalmi művek kapcsán viszont nem rendelkezünk ilyen bizonyossággal, azok egyszerre több helyen

képesek létezni. Ez a „több hely” Bíró-Balogh Tamás szerint nem egyszerűen a különböző időpontokban lemasolt vagy kinyomtatott szövegváltozatoknak feleltethető meg, ő továbbmegy: a „több hely” számára a példány. Ő tehát nem elégedne meg a Lear király szövegének vizsgálatakor azzal, hogy minden kiadásból megnéz egy példányt, hanem telhetetlen módon az összeset szemügyre venné. Egészen egyszerűen fogalmazva: nála nem az egyes kiadások alkalmaival ugyanolyan formában nyomott kötetek összessége számít egy változatnak, hanem minden kiadás minden egyes példánya. Bíró-Balogh Tamás ezen felfogása a szövegről azért lehetséges, mert a könyvek nemcsak nyomtatott szavakból állnak (nyelvi kód), hanem van egy olyan materiális horizontjuk is, amely sosem eshet áldozatul a sokszorosításnak. Ilyen a dedikáció, az olvasó lapszéli jegyzetei, az alkalmi vers vagy épp a possessor-bejegyzés, ami azt jelenti, hogy a kötet birtokosa gondosan feljegyzi a nevét a könyvbe. Könnyen belátható, hogy ezek mennyire egyedivé tesznek egy tárgyat, hiszen súlyos forintokkal többet ér ugyanannak a kiadásnak egy olyan példánya, amelyet Radnóti valakinek dedikált, mint az, ami „szűzen” maradt az elmúlt évtizedekben valakinek a polcán.

Itt belegondolhatunk abba, hogy mennyire heroikus vállalkozás Bíró-Balogh Tamásé, hiszen csaknem lehetetlen egy-egy kiadás minden példányát számba venni. Segítség nélkül értelmetlen is ilyen kutatásba fogni. Összehasonlításuképp csak annyit mondanék, hogy van olyan projekt, amely a régi magyarországi könyvek bizonyos csoportjainak possessor-bejegyzéseit gyűjti egybe. Ebben az esetben a csoport bizonyos darabjai nagyjából egy és körülbelül tudott helyen vannak. Bíró-Balogh Tamásnak azonban fogalma sincs arról, hol vannak a példányok, ő legfeljebb a közgyűjteménybe került vagy valamiképp a hivatalos intézményi keretek (pl. aukció) közé jutott darabokat látja csak.

Érdeklődésének megfelelően alapvetően olyan írókkal, költőkkel foglalkozik, akik valamiképp Szegedhez köthetőek. A város jelentőségét a XX. század irodalmi életében nem túlozza el, szó sincs nála valamiféle Parnasszoszról, Szeged csupán egy „feltételes megállóhely”, ahol megfordultak ugyan az irodalom nagyjai, de igazi teljesítményük nem itt született. Szeged városa egy másik fogalommal találkozik a kötetben, ez az úgynevezett „irodalmi személyesség”. A szerzőt csak az irodalmi jellegű nyomok érdeklik, ezek közül is kitapinthatóan leginkább a dedikációk hozzák

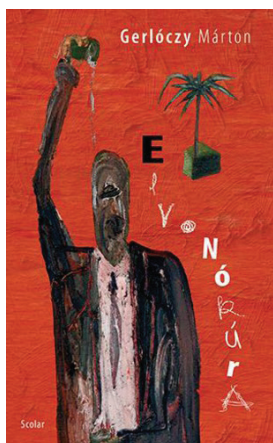
izgalomba. Ennek mentén ugyanis kirajzolódhatnak az író személyes kapcsolatai. Erre utal a cím: *Az irodalom személyessége*.

A kötet tartalmát és eszmei mondanivalóját jól vetíti előre a borítón található és a tankönyvekből is ismerős kép, amelyen Radnóti írásra készülő kezét láthatjuk. Egy balul sikerült fülszöveg és egy tárgyilagos előszó után az irodalom több mint harminc „kis történetét” olvashatjuk a Bíró-Balogh Tamástól megszokott világos, pergő, letisztult stílusban. A tanulmányok többsége egyáltalán nem hosszú, élvezetes betekintést nyújtanak a kulisszák mögé. A kötetről nem nagyon lehet rosszat mondani. Mind stilisztikai, mind helyesírási szempontból kifogástalan, a kíváncsi olvasónak talán akkor támad hiányérzete, amikor olyan példányokról esik szó, amelyek kalapács alá kerültek egy árverésen, de a kikiáltási/vételi áruk nincs közölve. Ez egy rendkívül izgalmas kérdés, s úgy vélem, nemcsak sokakat foglalkoztat, hanem bizonyos esetekben talán elő is ugraszthatja a nyulat a bokorból.

Már a szórszálhasogatás határát súrolja, de itt kell megjegyezni, hogy olykor felesleges kitérőkre bukkanunk a kötetben, máshol viszont nagyon hiányoljuk a vargabetűt. Egy-egy példa. A *Tömörkényt olvasó Fekete István* című tanulmányban abból következik, hogy Fekete István 1917-18 körül vásárolta a *Népek az ország használatában* című kötetét, hogy azt egy trafikban vette, hiszen a könyv 1917-ben jelent meg, a trafikok pedig nem forgalmaznak antikvár könyveket. Az olvasó tehát a tanulmány első lapján tisztában van azzal, amit a szerző két oldallal arrébb egy nagy részletességű bekezdéssel kezd el bizonygatni. Az életrajz releváns eleme jóval előrébb kerülhetett volna, mert így csak a szerző irodalomtörténeti tudását megcsillogtató kitérőnek tűnik. Egy másik – ítéletem szerint a kötet egyik legjobb tanulmányában – Dézsi Lajos szegedi professzor könyvtárteremtő tevékenységéről szólva hiányoljuk annak a kifejtését (vagy legalább utalást arra, miért nem bontotta ki), hogy miért is akartak Szegeden egyetemi könyvtárat létrehozni a két világháború között, miért nem tölthette be ezt a funkciót a Somogyi Könyvtár.

Végül összességében – és a szórszálhasogatás ellenére – azt mondhatjuk, hogy egy nagyon komoly munka született, s látva Bíró-Balogh Tamás legújabb, *Könyvvel üzenek néked, Radnóti Miklós dedikációi* című művét, leszögezhetjük, hogy kutatása borzasztóan izgalmas irányba halad tovább.

Bíró-Balogh Tamás: *Az irodalom személyessége*. Szeged, Tiszatáj, 2016.



A vendég – Gerlóczy Márton Elvonókúra című kötetéről

A jó pincér figyelmes, alázatos, szorgalmas, gyors, visszafogott, stílusos, pontos és jó megfigyelő, jelen van, de nem zavar sok vizet, asztalunkról mégse fogy el soha a bódító nedű, lesi kívánságainkat, ismeri érzéseinket, tudja vágyainkat, és azt teszi elénk, amit leginkább szeretnénk elfogyasztani. A jó pincérre rábízhatjuk magunkat, mind ital, mind étel, mind élet szempontjából. A jó pincér úgy csügg az asztalnál ülő kívánságain, mint trópusi utazó bungalója teraszán a függőágyban. Kileng jobbra, kileng balra, de középen, az egyensúlyi ponton mindig megtalál minket, nyugodtan lóg együtt álmainkkal.

Mi a vendéglátós legfőbb rémálma, sőt ellensége? A vendég. A vendég, akinek függőégeitől függ az ő jóléte, jelene, jövője, akinek hangulatán múlik, hogy napjai egy durrdefektet kapott, szétroncsolódott gumiabronchhoz vagy egy napfényes óceánon ringatózó, keményre fűjt, színes gumimatrachoz hasonlítanak-e. A pincér ki van szolgáltatva a vendég szeszélyeinek, szokásainak, rigolyáinak, kedvének, úgymond, találkozásuk időtlen, örök szövetség a fogyasztás és függőségek szent labirintusában.

A pincér megfigyeli a vendéget, a pincért figyeli az író, az író pedig az olvasó, az olvasó, aki bent ül egy asztalnál, kávézgat vagy sört iszik éppen, esetleg hosszúlépéseket, vagy valami mást. Így alakul ki ez a szép kör: a megfigyelők megfigyelőinek megfigyelése. Kéz a kézben zokogunk vagy nevetünk a naplementében.

Este, vagy kora délután, mikor időnk felszabadul, kedvünk alkonyórszaszínre vált, a pisze gyermek vágyai teliholdként lábadoznak lelkünk horizontján, miközben a józanság, a csodás fény épp elvérzik, lebukóban a budai hegyek vonulatai, sziluettje mögött. Ilyenkor, mert az ember próbálja szeretni önmagát, udvariasan és előzékenyen áll elénk a mindannyiunkban lakozó pincér: „Uram, de jó, hogy megérkezett, mit parancsol ma este?” És nem hajlandó tudomásul venni, hogy a vendéglátóipari egységbe egy erősen kiskorú személy, egy ártatlannak tűnő gyermek sétált be, lépcsőzött le, felnőtteket utánozva dobta apja kalapját és felöltőjét a tonettfa-ruhafogasra, a hanyag mozdulat pedig úgy feszül a légtérben, mint cigarettafüst a mozdulatlan, nyári kánikula kellemetlen présében. A pincér játékosan simogatja meg a vendég buksiját, még barackot is nyom rá: „Ejnye, te kis csalafinta, nem elég a palacsinta?” És a vendég válaszát meg se várva hozza az első kör italt, sört, bort avagy égetett szeszeket, mert érzi, tudja rutinból, hogy itt most valami készül, valami fontos, valami meghatározó, sorsot vagy sorsokat irányító tényező mozgatja a cselekményt, amiben ő csak szolga, kiszolgáló személyzet, dolga, hogy a vendégnek kedvére tegyen, lesse kívánságait, és segítsen megvalósítani azokat. Éjféltajt (vagy korábban), záróra környékén a jó pincér már együtt gajdol, énekel a hőn szeretett vendéggel, akit addigra ugyan már megutált, de a vendég felülkerekedett a pincéren, leitatta, birtokba vette, porig alázta, megsemmisítette, együtt dobálják a százasokat a leporolt zenegépbe, együtt válogatják a számokat, gondosan ügyelve, hogy a lélek legmélyebbnek gondolt húrjait is megpendítsék segítségükkel.

Ki ez a gonosz gyerek? Mintha egy retro horrorfilm kulisszái közül mászott volna elő, ómen ő, kijelentés és beteljesedés, vagy fordítva, bejelentés és kiteljesedés, így ülünk önmagunkkal, kettesével, röfögve bárpultok pultjainál, magányos kocsmasztalok mögé temetkezve, egymást támogatva, a pincér és a rossz kisgyerek.

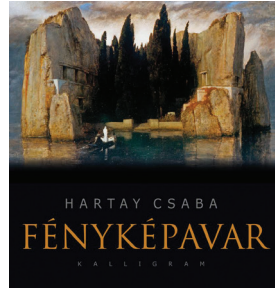
Magyarok vagyunk, szeretünk inni. Gerlóczy Márton *Elvonókúra* című regénye nem egyetlen ember függőségével, hanem egy ország állapottával, lelkiületével foglalkozik. Mit jelent kelet-európainak lenni? Mi ez az össznépi, alig-alig kezelt lelki kór, az alkoholizmus? Hogyan és miért határozza meg mindennapjainkat ez az önmaga farkába harapó kígyó? Hogyan lépünk túl újra és újra az egyén felelőségén, kapaszkodva múltba, tömegjelenségbe, esélytelenségbe, a sötétségbe magába? Miért hisszük, hogy másokon, valami tőlünk független, nagyobb erőn múlik a változás, életünk

folyásának új mederbe terelése? Mintha mindig ugyanazon köröket futnánk: gyere, kézen foglak, viszlek, mert szeretlek, tudom, mi kell neked, egy sör kell ma este, vagy kettő, pohár bor, kis kupica és baráti szó, vagy szótlanúság, nő ölelése vagy megvetése. Ami kell neked, hogy valami történjen, mert gyerekszobád sivár és unalmas, felnőni lehetetlen, az agresszió mindent megmételvezett, a traumák pedig úgy nőnek be életed egét, mint vastag szőlőindák a termőterületek karóit, ahol később bort préselnek a gyümölcsből. A bor pedig, szerencsés esetben, a te gyomrodban landol, ott úszik benne egy fél szelet pizza, akár egy hajótörött a vérzivatarban, és amúgy is, elveszítettél már mindent, habár meg sem szerezted.

Innen nézve nem is az a kérdés, kicsoda a pincér, sokkal inkább: vajon ki a vendég? És hogyan került oda? S legfőképpen: mikor takarodik végre el innen?! Író úr egy jó és kimért kocsmároshoz méltón hirdet zárórát, amit illik minden vendégnek maximálisan komolyan venni. Később összegzi megfigyeléseit. Egy thaiföldi, trópusi sziget kiváló terepet és fantasztikus hátteret szolgáltat ezen elmélkedéshez, az élet által gyúrt valós karakterekkel. Csáth Géza ténszerúsége ölelkezik Rejtő könnyedségével, Bukowski szelleme ott lebeg az Indiai-óceán türkizzöld vize felett egy hosszú, elnyújtott büfögésben, mely nem a szerző tollából kúszik elő, hanem nagyon is élő szereplőinek szájából. Mindeközben a parton állva, lábukat áztatva a Thai-öböl langyos vizében, Zacher Gábor épp kezét fog Feldmárral.

Gerlóczy Márton 1981-ben született Budapesten. 2003-ban jelent meg első regénye, az *Igazolt hiányzás*, majd a *Váróterem* (2005), *A szabadok testvérisége* (2008), *A csemegepultos naplója* (2009), *Check-in* (2012) és a *Létra* (2013). Legújabb művéről így nyilatkozik az író: *„Az Elvonókúra a szerző első olyan regénye, amit mindvégig félmeztelenül, zokni nélkül írt. Ez nagy segítség volt számára, hiszen rengeteg manapság a pulóverben és zokniban készülő regény, és látjuk az eredményét.”*

Akit érdekel a függőség mibenléte, működése, mechanizmusa, aki szívesen szembenéz mindezekkel, önmagával, környezetével, mások függőségeivel, annak feltétlenül ajánlom ezt a mással összemérhetetlen naplóregényt. Csak tizennyolc éven felülieknek, de azok közül jószerivel mindenkinek. Mert az embert ki lehet venni Magyarországból, de Magyarországot az emberből soha.



Fényképzavar

Hartay Csaba verseitől nem érzem magam sem okosabbnak, sem fiatalabbnak, sem jobb embernek, pedig legalább egyik járna nekem egy jó könyvtől. A *Fényképa*tól jócskán zavarba jövök: hol megilletődöm egy sikerültebb költői kép olvastán, hol értetlenül vonogatom a vállam, hol pedig a fejem búbjára szalad a szemöldököm egy-egy túlzástól. Egy hete próbálom emészteni a művet, sikertelenül, és macska-egér játékot űz bennem egymással a műélvezet és a kétely.

A megszólaló többnyire hiányos és tömondatokból építkezik, ami lehetne stilisztikai fogás, de ez a költői koncepció itt kusza, tematikusan is hézagos, nemcsak mondszerkezetileg. A versek között gyakran nem érzékelem a lélektani határt: ha elfogy az oldal, sokszor azt hiszem, vége a költeménynek, de kiderül, nem: folytatódik teljesen indokolatlanul.

Ilyen például *Az égi abrosz alatt* című vers, mely az alábbi sorokkal az első oldal végén szépen és erősen befejeződhetne: „Mindvégig ugyanez az idő volt, nem tehettem róla. / De most meghajlok. De most hibáztam.” De fontos megjegyezni, nem állítom, hogy a vers rossz csak azért, mert még két sikerültebb strófával folytatódik. Csak éppen én abbahagynám itt. Vagy ugyanez a helyzet *A házak kikötőkkel* cíművel: „Szekrényből bukik ki a ruhabála. Szétomlik. / Ingek, kalapok és zoknigurigák. Eldugott, lejárt pénz.” Szép lezárás lenne, de még folytatódik négy, szerintem önismétlő, az eddigiekhez képest újdonságot nem hozó sorral: „Az utca, mint egy rég kiszáradt folyó medre. / Már hajnalodik, de még égne a gyertyák odabent. / Ezek a házak kikötők. Épp most hal meg valaki. / Már nem csörög a lánc. Megszakad.”

Egymásba folynak a gondolatok, a szürreális víziók, mintha egyetlen hosszú vers lenne az egész kötet, ötletszerű tagolással. Az a benyomásom, hogy mindez költészet, ugyanakkor a címmel ellátott szövegfoszlányok nem versek.

Szerzőnknek ez a hetedik verseskötete. Nem kaptam kedvet a korábbiak tanulmányozásához. Viszont arról értesültem, hogy két regénye szintén megjelent. Ezeket érdeklődéssel venném kézbe, mivel Hartay elég ötletgazdag prózaírónak látszik a *Fényképavar* alapján. A versíráshoz azonban formaérzék is szükséges. Ha pedig szabadverset írunk, az nem jelenti azt, hogy a szavak nem érnek ki a sor végéig, tetszőleges helyen félbeszakítjuk a szövegfolyamot, és új sort vagy új verset kezdünk. Azt is strukturálja a gondolatritmus, illetve annak a sugallata, hogy valami elkezdődik, aztán véget ér, és az eredmény egységes. Ezeket azonban nem találom a könyvben.

Hartay Csaba nyomasztóan, kórházi emlékeket idézően, baljósan, szorongató regiszterekben szólal meg több helyütt: *„Egyedül kell bevenned a gyógyszert. Gyerünk, nyeld le, és mondd, melyik a kedvenc halad. [...] Ahol még nem fulladt meg senki, ott vermel a kedvenc halad”* (Kedvenc hal). *„Így vagyunk a nyári halállal is. Miénk. / Meghirdetve, de nem kell senkinek. / Végül becipeljük, felprobáljuk”* (Égi igazolvány). Néhol József Attila- és Pilinszky-allúziókkal játszik: *„Lerombolt napszakok. Fiatal árnyékhullák. / Réztányért tartok kezemben, benne a hold ütése. / Lehunyja sok szemét a figyelő partszakasz”* (Éji kikérdezés); az előbb említett urak munkásságában kicsit is tájékozott olvasónak önkéntelenül a leromboló és megörökítő júniusi délután, a hold mint egyetlen óriás ütés, valamint az *Altató* sorai szöknek elméjébe, és ezek a könyv még sikerültebb epizódjai.

Másutt viszont valódi költészetet sejtető, lágy verssorok bukkannak elő a könyvben: *„Csak az induljon útnak, / akinek távozó rokona a téli alkony. [...] Csak az induljon útnak, / akit megszólít a néma lék”* (Az induljon útnak); *„Hold karcolja a frissen hullott havat. A teraszon üres pohár. Nyeletnyi némaság”* (Az égi abrosz alatt); *„Az egyetlen láng és a felderengő arc. / A homlok. A falak homlokok. Magas idő”* (A házak kikötők).

Szintén jól sikerült sorok még a *Kagyló, hal, só* ciklusból: *„A lényeket átalusszuk, üres ágy marad az álmok apálya után.*

Mederben botorkálás. Ecsetet akarok mártani száradó iszapba” (Amikor nem szerepel), vagy a már említett kötetkezdő vers, a *Kedvenc hal* néhány sora is kimunkált: „Egyedül kell elfelejtened mindenkit. / Az éji víz sűrű, mint a kávé. Élénk áramlatú”; „Mutasd az autónak, hová tolasson, hol merüljön. / Ahol még nem fulladt meg senki, ott parkoljon évekig”. Van itt, kérem, megemeltség, táguló poétikai tér, metafora meg vurstli körhíntával, csak éppen a megelégedésükhez méter mélyen kell a sorok közé ásnom magam, nem virítanak minden oldalon.

Ma lenne egynapos a reggel, ha nem ébredne – olvashatjuk a *Narancshúsban*. Én ezt tényleg nem értem. Persze, vannak költői sorok, melyeket ugyancsak nem tudunk interpretálni, de szeretünk, mert legalább jól hangzanak, mint mondjuk Parti Nagy Rókatárgy alkonyatkor című verse. De ez az egynapos-dolog sehogy sem veszi ki magát különösebben jól.

Jellemző a kötetben a mondatok és szintagmák töredezettsége, indokolatlan szétदारabolása: „Leengedték vizét. A kagylók. Ilyenkor látszanak.” (Kopolyún túl); „Mint a napszemüveg. / Ami nem szünteti meg a napot. / Vagy az árnyék. / Ami magába fojtja.” (Kontúrvesztett); „A folyosón sincs folyás. Jég feszíti.” (Fagyház), továbbá: „Ott fent, magasan. Mégis közel. Nem venni. Adni a levegőt.” (Égmás), „Szinte fázom. Mondtad még idén.” (Önfény). Tisztában vagyok azzal, hogy a fragmentálás technika különösen fojtott, mélyvilági, depressziós hangulatot kölcsönözhet egy versnek, de Hartay Csaba túlzásba viszi a nyelvi hentelést. „Lásd, amit mi félünk” – olvashatjuk nála. Értem, hogy ragozhatjuk tárgyasan a félni igét, félhetjük az Istent, ez szép, archaizáló megoldás is lehetne, ha az adott szövegösszefüggésben nem lenne inkább maníros és kontextusidegen. „Utoljára bekapott, retúrvesztett lélegzet” – gombostűre szúrt halálfejes pillangó legyek, ha ezt értem. A szerző érti vajon, amit ír, el tudná magyarázni, milyen a bekapott, retúrvesztett lélegzet? Mármint hirtelen levegőt veszek, mely aztán örökre bennszakad? Ez a megfogalmazás nem költői, hanem egyszerűen csak zavaros.

A szöveggondozás hiányára is érdemes kitérnünk. Előfordulnak helyesírási, központosági hibák, a *mint* értelmezői használata előtt a vessző, és mindez nem szép, nem elegáns, lehúzza a

szöveget. „*Feloltják a parton a lámpát*”: a lámpát meggyújtani szokás vagy felkapcsolni. „*Zseblámpa az avarban. Fényt nyelnek.*” Itt érdemes lenne egyeztetni az alanyt az állítmánnal, vagy ha nem a zseblámpa nyeli a fényt, érdemes lenne a tudomásunkra hozni, hogy akkor mégis mik/kik. „*És a fényed, már alábukó, ívfény.*” Itt mindkét vesszőt szélnek ereszthetnénk a mondatból.

Gyakoriak az igéből képzett melléknévi megoldások: „*Az idő ott küllőre szúrt*”, holott magyarosabban hangoznék: az időt küllőkre szúrták. „*Mégis van íze ezeknek az utazásoknak.*” Tessék? Kérhetném, hogy egyeztessük a birtokviszony mutató névmással elválasztott komponenseit? A Wikipedia oldala arról árulkodik, hogy szerzőnk korrektori képesítést szerzett, ehhez képest bántó nyelvhelyességi anomáliákkal találkozni lépten-nyomon, ugyanezek miatt a kiadói szöveggondozás is hagy maga után kívánnivalót.

Egy szó mint száz, a *Fényképavar* nem hagyott bennem mély nyomokat, nem hiszem, hogy mindennapos olvasmányommá válik a Hartay-költészet, bár elképzelhetőnek tartom, hogy prózaszövegei elnyernék a tetszésem. Egyszer majd kipróbálom.

SIMON ADRI

Hartay Csaba: Fényképavar, Kalligram, 2016.

KABAI LÓRÁNTnak sikerült ki-
kerülnie azt a csapdát, hogy saját köl-
tészetének utánzójává váljon. *Semmi*
szín című új verseskötete velejéig pesszimista,
de számos életbölcességgé érlelt gondolatot
találhatunk benne. **EVELLEI KATA** értékelte
a könyvet.



Vodkásüveget lát a templom helyett

Kisbetűs költő, aki mostanában inkább firkál és olvas,
mint ír: kabai saját szavai aligha festhetnének kevésbé
hízelt képet saját magáról. Önmegjelenítés: egy olyan
beszélő, aki nyugodt lelkiismerettel kijelentheti, hogy a ceruzá-
jával gondolkodik, és a feje mit sem tud arról, amit a keze csinál,
„csak később csodálkozik rá a firkára” (tanulj úszni).

Kabai-verset nem nehéz csinálni. Áthallásokkal és intertex-
tuális utalásokkal dúsított, szokatlan jelzőkombinációkat hal-
mozó, sokkoló képeket villanásszerűen beszűrő, üresjáratát
vált fordulatokat visszafordító, alanyi szövegek ezek, halovány
pesszimizmussal és szállóige-erősségű sorokkal, amelyek néhol
szinte emlékezetesebbek, mint a szövegek a maguk egészében.
Talán túlságosan szigorú ítélet a „divat” szót alkalmazni valaki
stílusára, de tény, hogy ha a kortárs költészetben bárkit is ért az
a megtiszteltetés, hogy a pályakezdők többsége akarva-akarat-
lan utánozza, az kabai. Ez pedig óhatatlanul maga után vonja
azt is, hogy a szerző saját magát kezdi el mintának tekinteni.
Kemény István „provokatív, trendi, ironikus” hármas jelzősora
a fülszövegben mintha egyenesen egy nőmagazin olcsó maga-
kelletését figurázná ki. Elvégre a költészet is lehet menő, ugye,
fiatalok?

A kérdés tehát az, hogy kabai meddig képes elvinni saját hang-
ját anélkül, hogy versei „kabai-versekké” válnának. Ebben a te-
kintetben nem kell aggódnunk: ha megkaparásszuk a felszínt,
a helyenkénti rutinszerűség ellenére a *semmi szín* verseiben

olyan erőt és következetességet találunk, ami nem csupán a gyakorlatot mutatja, de valami jóval szerencsésebbet is: a rutin mögötti valódi gondolatot. Hiszen a transztextusok, szimbólumok, ismétlődések hálózatában könnyű a sekélységnek is mélységet adni. Kabai azonban nem hagyatkozik erre a módszerre: a rendszerint nagyon is gondosan megrajzolt képek és a csiszolt megfogalmazás nem önmagáért való, hanem mindig közvetít; az emberi állapot, a *human condition* hiányait.

A kötet vezérszava, ami gyakran előfordul szövegcímekben is, a „majdnem”. Nem más ez, mint a nyitóversben említett *muß* és *soll* egymásba érése: a *kell* és *kéne*, kötelesség és kívánság, lehetőség és beteljesültség találkozása. A versekben végig jelen van egyfelől a vágyakozás, másfelől az elmulasztott esély, a múlt terhe. „[N]agyra vágyom” – szól a *sit down tragedy*, a nagyságot azonban nem lehet elérni, így lesz a beszélő sorsa a valóság és a vágyak közötti, az emberi természetből fakadó diszkrepancia. Ezt a költészeti alapfeltételt teszi kabai vizsgálat tárgyává, az alanyon mint a vágyakozás megtestesítőjén keresztül átszűrve annak implikációit. Ki lehet-e javítani? Vissza lehet-e menni? Jóvá lehet-e tenni? Semmi szín (alatt), szól a cím; a lehetőségek elmúltak, nincs már több esély. „[A]z én koromban az ember / már csak egy rakás voltból meg talánból áll.” (betűleves)

Trendi és ironikus, apokaliptikus háttér előtt: mintha egy modernsége törekvő új egyházi mozgalom jeligéjét olvasnánk. A keresztény képanyag megjelenése új dimenziót hoz be: az isteni tökéletesség és az emberi tökéletlenség szembenállását. Kabai éles ellentétei itt gyönyörűen megmutatkoznak. A sivatagban megfeneklett, szárazra vetett bárka képe után rögtön a *tanulj úszni* következik, az alábbi sorokkal: „*az egyik pillanatban minden / a lehető legnagyobb rendben, / a következőben a véred eszik*”. Amikor azt hinnénk, hogy elértük a megváltást, visszazuhanunk a földre. A beszélő pesszimizmusa így a megváltás lehetőségét is tagadja, ő „*vodkásüveget lát ott, ahol mások templo-mot*” (*beszély*), az azonban nem derül ki, hogy igaza van-e, vagy sem. A beszélő nem az igazság szemlélője, hanem egy a megfigyelők között. És nincs jól. Ahogyan a látszat alatt senki sincs, a pusztá felszín pedig nem elég sorsnak, sőt. Sem a felszínt, sem a mélységet nem vallhatjuk magunkénak, mivel mindkettőhöz egyformán kötődünk.

A megváltás lehetetlensége azonban csak egy a tagadások sorából. A békés ateizmus kabainál gyilkos bizonytalansággá torzul. „[I]sten gyűlöl minket” – koppan a *sit down tragedy* utolsó sora, tárgyilagosan, világosan „*krisztus sötétjében*”. Az isteni szeretet doktrínájának elvetése nem egyszerű antiteizmus, hanem az agnoszticizmusnak egy különösen kegyetlen válfaja: annak elutasítása, hogy a világegyetemből, beleértve a Teremtőt is, bármi megismerhető. Isten nem azért gyűlöl, mert szenvedésre ítelt minket, hanem mert megközelíthetlenné tette saját magát. Hol végleg elrejtőzött, hol „*szarik*” saját tekintélyére, és nekiáll „*baszni*” (*ahol nincs tenger sem*). A költő istenkeresése helyett így csak folyamatos bizonytalanság, lebegés van, ami még a legintimebbnek gondolt pillanatokba is bekúszik. Itt már nincs hatalmas úr, csak „többismeretes egyenlet”, ahol még az isten hiánya sem jelenik meg bizonyossággként. A beszélő hűvösségre, objektivitásra vágyik, de ez a legelérhetetlenebb mind közül. Nem véletlen, hogy a hűvösségeszmény az égbe törő katedrális alakjával társul: „az életünket felborító örület ellenére” odafent „minden a helyén van” (migrén), ennek a mindennek azonban mi nem lehetünk a részei.

A *maradok csend* talán az egyik legjobban sikerült verse a kötetnek, a címével együtt. A csöndben maradás, csöndnek maradás nem menekülési útvonal, hanem az egyetlen lehetőség, ami még megmaradt. Valódi választás nincsen. A kabaira jellemző kisbetűk az elharapott szavak, félbehagyott, végigvinni (és visszakövetni) nem mert gondolatok reprezentációjává válnak, amelyek csupán szakaszok egy végeérthetetlen, átláthatatlan áramlatban. „[N]incsenek kezdetek” – olvashatjuk a *fénykép nem sikerült* című versben, és ha hihetünk a kötetnek, vég sincs, vagy ha mégis, nem élhetjük át, „*csak a semmi áradó lehet*”. Az átélés sikertelensége, az örökös kívülmaradás olyan csavart visznek az elidegenedés toposzába, ami kikerüli a közhelyeket, és magában az emberi természetben, a megfigyelésben talál rá a probléma gyökerére. Azáltal, hogy megfigyelünk, már megváltoztatjuk annak tárgyát; abszolút kívülmaradás így nem létezik, ahogy abszolút beilleszkedés sem. Kutya és szalonna között vagyunk valahol félúton, a küszöbön, hajnalban, félig alva.

Kabai kötetében azonban már nem egyszerűen látszat és valóság szembenállásáról van szó, ahol az elidegenedett embernek van esélye arra, hogy valahol otthonra találhat. A versekben

megjelenő lények már sehová nem tartoznak, mélységük nincsen: „*ha az arcát lekaparja, / a maszk alatt is ugyanaz várja majd*” (*fantomas*). A sekélység és a mélység egyaránt kivetik a beszélőn keresztül megjelenő embert. Ez a kettős tökéletlenség alapállapotként jelenik meg, mint a szövegbeli diszkrepancia forrása, egyben a szövegek motivációja is. Létfeltétel, amely nélkül a beszélő meg sem születhetett volna, így örök jellemzője marad: „*vak vagyok, aki tudja, mit nem lát*” (*hidegzár*). Nem csoda, hogy tartózkodási helyként a Plútó, egy „*nembolygó bolygó*” felel meg neki leginkább (*maradok csend*).

Miközben minden összeomlik, a szövegvilág sem maradhat érintetlen. Maguk a képek is kiüresednek, értelmetlenné válnak, ahogyan azt a metafora demonstrálja: a jelenet nem fut ki sehová, csattanó nincs, föloldás nincs, megfejtés nincs. A gondolati tartalom cél híján szétfut, menthetetlenül odavész. Az egyetemes pusztulás panorámájában időnként meglepően csillanó humorral is találkozunk: „*amikor végre sikerül kilépnem a lakásból, / egy ordas klisével szembesülök, / az éjszaka tele van ragadozókkal*” (*egyszer volt*), vagy a végtelennek mint oldalra fordított nyolcasnak a magyarázata, aminek így a jelentése nem más, mint hogy 'minden mindegy' (*nagy számár*). Ez azonban már csak a pesszimizmus természetes utórezgése a csönd előtt; mielőtt elhallgatnak a szavak, és marad a pusztá fizikalitás, a „*baszdüh*” és a „*pinabú*”, az ivás és a cigaretta, amitől valaki legalább még élőlénynek érezheti magát („*...ugyan mivégre*”).

Az emberi-költői felemáság a szövegek megalkotottságában is visszaköszön. Nem csupán a kurzívot és állót egyaránt alkalmazó tipográfiai megoldásokra gondolok itt, bár erről sem szabad megfeledkezni. A szövegek gyakran mintha túlságosan is egyetlen sorra lennének kifuttatva, ami olykor-olykor működhethet, itt azonban gyakran úgy hat, mintha a szerző nehezen találta volna meg a megfelelő tálalást egy-egy fontosabb gondolathoz. „*[E]gy mégoly kis gondolat is teljesen kitölthet egy életet*” – fogalmazza meg a beszélő a *bipoláris realizmus*ban. Akár még azt is megkockáztathatjuk, hogy a versek jó része önmagában kevesebb koherenciát mutat, mint kötetként, legalábbis ha a gondolati síkot nézzük.

Ennek következtében a semmi szín más hozzáállást kíván, mint akár egy hagyományos kötet, akár egy keresztutalásokkal,

de egységes szövegekkel operáló mű. Aforizmakötetként olvasni azonban egyaránt elhibázott és lekezelő is lenne. Igaz, a szövegek nem mindenhol szolgálják meg a bizalmunkat; van, ahol az ötletesség olcsóságba fullad (mint a *madártávlat* magamutogató szójátékai vagy a *ponyvaregény* fáradt meta-tudatossága; de még a *sit down tragedy*-t is hatásvadásznak érezhetjük). Az önismétlésből és gondolati egységességből fakadó monotóniát sem sikerül elkerülni; különösen a második ciklus vége felé figyelhetünk meg bizonyos kifáradást.

Többségükben azonban mindig van, ami a kötethez és hozzánk kösse a verseket; ezek a csomópontok több szinten is működnek. A *kataton zihálás* – a nevetséges cím ellenére, ami mintha valami önsajnáló kamasz tolla alól szökkent volna ki – nem csupán az egyik leglíraibb szöveg a kötetben, de egyben összefoglalásként is értelmezhető. A beszélő saját állapotának kérlelhetetlen számbavétele nem csupán emberi, de költői lét-tár is, az önszemlélés végsőkéig lecsupaszított változata. Párdarabja a *fantomas*, amely egy harmadik személyt ír le, miközben az olvasóhoz beszél. E két tézisszöveg mintha darabjaira hullva jelenne meg újra és újra a kötetben: a vezérmotívumok visszavisszatérése nem csupán egybefűzi a verseket, de értelmet és célt is ad nekik. A szövegek így nem egyszerűen alátámasztásai vagy előzményei lesznek egy-egy megállapításnak, hanem ellenkezőleg: azt illusztrálják. A gondolat a *semmi szín*ben megelőzi a tapasztalatot, az értelmezés az értelmet. Szokatlanul filozofikus és szokatlanul pesszimista költészet ez, amelyet elsőre talán nehéz lenyelni, de megéri a belefektetett fáradságot.

kabai lóránt: semmi szín. Tiszatáj Könyvek, 2016.



Ötéves a Janus Pannonius Költészeti Nagydíj

A Magyar PEN Club elnöke, Szőcs Géza által 2012-ben alapított, 50 ezer euróval, oklevéllel és egy Janus Pannonius-szoborral járó nagydíjat idén a nemzetközi zsűri **ADAM ZAGAJEWSKI** lengyel költőnek ítélte oda. A díjátadásra Pécsen került sor 2016. október 7-én.

Szőcs Géza az MTI-nek elmondta: a Magyar PEN Club Filius Ursae elnevezésű, idén alapított díját, amellyel a „dacos, provokatív, az éppen aktuális divatokkal a konfrontációt is vállaló” szerzőket kívánja jutalmazni a szervezet, idén **Orbán János Dénes**nek adományozta.

A Janus Pannonius Műfordítói Díjat **Kodolányi Gyula** kapta meg, a Műfordítói Életműdíjat pedig **Sohár Pál**.



A 2016-OS JANUS PANNONIUS KÖLTÉSZETI NAGYDÍJ JELÖLTJEI

CAROLINE BERGVALL (1962) Németországban született. Norvég apa és francia anyja gyermeke. Iskoláit a Nouvelle Sorbonne-on, a Warwicki Egyetemen és a Dartington College of Arts-on végezte. Szakterülete a nyelvek, a média, a művészeti kifejezési formák. Bergvall érdeklődése a többnyelvű poétikákon és a feminizmuson át a különböző kulturális kérdésekig terjed. Munkái nemcsak nyomtatott formában jelentek meg, hanem előadásokként, sokszor hangalapú performanszok formájában is. Munkáit olyan intézetek mutatták be, mint a MoMA, a Tate Modern és az antwerpeni Kortárs Művészetek Múzeuma.

CHRISTIAN BÖK (1966, Toronto) experimentális költészetéről híres alkotó. A York egyetemen doktori disszertációjához az angol irodalmat tanulmányozta. 2005-től a Calgary egyetemen tanít. 1994-ben jelent meg első kötete Krisztallográfia címmel, amely egyféle természettani enciklopédia a kísérleti költészet nyelvén. Leghíresebb kötetét hét éven át írta (Eunoia, 2001). Az öt részes könyv kuriózum: minden fejezetében csupán egyetlen magánhangzót használ. Bök ezzel a kötetével bizonyította az angol nyelv rugalmasságát. 2002-ben kanadai költészet díjat kapott érte (Griffin Poetry Prize), és a valaha írt legjobb és legsikeresebb kanadai verskötetek szerzői egyikének tartják.

AUGUSTO DE CAMPOS (1931, São Paulo) brazil költő, fordító, zenekritikus, vizuális művész. Testvérével, Haroldóval 1952-ben indította el a Noigandres nevű irodalmi magazint, amely a kibontakozó brazil konkrétvers mozgalom orgánuma lett. Több tucat kötetet publikált, amelyet számos irodalmi díjjal ismertek el. 1950 és 1970 között elsősorban vizuális költészetet művelt, majd az új média területén kísérletezett, amelynek során verseit elektromos óriásplakátokon, videotext formátumban, valamint a neonfény, a hologram, a lézer és a számítógépes grafika segítségével jelentette meg. A nevével fémjelzett multimédiás események közül kiemelkedik a CIDADECITYCITÉ című

nagyszabású poéma „többhangú” előadása (fiával, a zeneszerző Cid Campos-szal) 1987-ben és 1991-ben. Ciddel azután számos egyéb közös alkotásuk is volt, így például a Poesia é risco (A költészet kockázat) című CD és multimédia – ez esetben „verbokális-vizuális”, vagyis költői, zenei és képi elemekre egyaránt támaszkodó – performansz, amelyet Brazíliában és külföldön is számos alkalommal bemutattak.

FRANK DAVEY (1940, Vancouver) Brit-Kolumbiában született. 1957-ben beiratkozott a Brit-Kolumbiai Egyetemre, ahol 1961-ben, nem sokkal mesterfokú tanulmányainak megkezdése után, egyik alapító kiadója lett a befolyásos TISH költészeti folyóiratnak. 1962 tavaszán elnyerte az egyetem Macmillan költészeti díját, és kiadott egy antológiát a TISH-csoport szerzőitől D-day and After címmel. 1963-ban kezdett tanítani a victoriái Canadian Services College Royal Roads Military College-ben. 1965–1968 között doktori tanulmányokat folytatott a Dél-Kaliforniai Egyetemen. Writer-in-Residence a montreali Sir George Williams Egyetemen. 1986-ban a torontói York Egyetem angol tanszékének vezetője lett. 1975 és 1992 között az egyik legaktívabb szerkesztő a Coach House Press-nél. Strathroy-ban, Ontarióban él.

BRENDAN KENNELLY (1936, Ballylongford), költészete néha sikamlós, konkrét, mindennapi. Elkerüli az intellektuális önhittséget és az irodalmi magamutogatást, a költői nyelvvel szembeni magatartását egyik legemlékezetesebb művének címe foglalja össze: Poetry my Arse (Költészet a seggem). Egy másik legismertebb költeménye, az 1991-ben kiadott 400 oldalas The Book of Judas (Júdás könyve) az ír bestseller lista élén landolt. Szorgalmas és termékeny íróként több mint húsz verseskötetet publikált, ezek között találhatók: My Dark Fathers 1964-ben, Collection One: Getting Up Early 1966-ban, Good Souls to Survive 1967-ben, Dream of a Black Fox 1968-ban, Love Cry 1972-ben, The Voices 1973-ban, Shelley in Dublin 1974-ben, A Kind of Trust 1975-ben, Islandman 1977-ben, A Small Light 1979-ben és a The House That Jack Didn't Build 1982-ben. Kennelly kiadott több antológiát is, többek között a Between Innocence and Peace: Favourite Poems of Ireland címűt 1993-

ban, az Ireland's Women: Writing Past and Present 1994-ben Katie Donovan és A. Norman Jeffares közreműködésével és a Dublines 1995-ben, Katie Donovannel. Két regénye is van: The Crooked Cross 1963-ban és a The Florentines 1967-ben. Három színdarabját is számon tartják. Kennelly beszéli az ír nyelvet, fordított ír verseket A Drinking Cup és a Mary című kötetekben. Összegyűjtött műfordításai 1989-ben Love of Ireland: Poems from the Irish címmel jelentek meg.

BESIK KHARANAULI (1939, Tianeti) költő és festő, kiemelkedő alakja a grúz irodalomnak. Az egyik legnevesebb kortárs költő; több mint húsz verseskötete és két prózakötete jelent meg. Az Ivane Javakhishvili Egyetem filológia karán végzett Tifliszben (Tbiliszi), irodalmi karrierjét 1954-ben kezdte, első verseskötetét 1968-ban publikálta. A Mnatobi irodalmi folyóiratnál dolgozott, majd 1998 és 2002 között a Nakaduli kiadó vezetője volt. Kharanauli szokatlan, ironikus, modern hangvétele művei, melyek pshavian nyelvjárásban íródtak, újdonságnak számítottak a 20. századi grúz költészetben. Az író, aki sikeresen túlélte a szovjet elnyomást, innovatív természet, elevenség, bölcsesség és örök fiatalság jellemzi, művei mára sem veszítettek fontosságukból és aktualitásukból. Számos grúz irodalmi díjat nyert, a grúz állam Irodalmi Nobel-díjra is jelölte. Műveit lefordították németre, hollandra, olaszra, csehre, magyarra, oroszra, bolgárra és franciára is. A 2010-ben publikált The Book of Amba Besarion című költeményét 2015-ben franciául publikálták, majd Elizabeth Heighway angolra fordította és a Dalkey Archive Press adta ki.

JOHN KINSELLA (1963, Perth, Ausztrália) több mint 20, lírai, drámai és fikciós műfajokban írt kötetet adott ki. Aktív irodalmi karrierje mellett tanári és kiadói szerepe is jelentős. Költészete kísérleti, ugyanakkor tájleíró jellegű is, a nyugat-ausztráliai vidék bemutatásával foglalkozik hangsúlyosan. Paul Kane írta eme tájíróról a World Literature Today folyóiratban: „Kinsella költészetében a tájat elszigeteltség és primitív erőszak jellemzi, rettenetes transzcendens szépséggel elegyedve.” The New Arcadia (Az új Árkádia) című 2007-es könyvében is Nyugat-Ausztrália időtlen és időmarta tájairól olvashatunk,

amelyeket a hely történelmével és költészeti hagyományaival együtt jelenít meg. *Alternative Biography* (Alternatív életrajz) című művében Kinsella egy 16 éve vegán anarchista-pacifistaként írja le magát, aki támogatja a bennszülöttek jogait és a földhöz való jogot. Kinsella elnyerte a Western Australian Premier's Book Award és a John Bray Award for Poetry from the Adelaide Festival díjakat.

JULIAN KORNHAUSER (1946, Gliwice) az 1968-as generáció tagja, azon fiatal lengyel költők társaságából, akik Szyborska, Herbert és Różewicz után léptek föl. Közreműködésével adták ki 1974-ben a *The Unrepresented World* (A világ, amely nincs képviselve) esszékötetet, mely a csoport kiáltványává vált. Kornhauser három regényt és tizenkét verseskötetet publikált, valamint hat könyv műfordítását jegyzi, bolgár, horvát és szerb nyelvből. Számos díjat és nemzetközi elismerést tudhat magáénak. Verseit angolra Yet Piotr Florczyk fordította.

REINA MARÍA RODRÍGUEZ (1952, Havana) elismert kubai költő és civil kulturális események szervezője. Tetőtéri lakása, a „la azotea de Reina”-ként ismert hely sokáig a kubai irodalmi közösség otthonaként szolgált. *La Detencion del Tiempo* (Az idő megállítása, 2005), *Lila sziget és más versek* (2004) és a *Téli kert fényképei* (2009) című kötetei már angolul is olvashatóak. Ismertebb művei: a *Para un cordero blanco*, amiért megkapta a Casa de las Américas díjat 1984-ben, *En la arena de Padua*, *La foto del invernadero*, melyért az 1998-as Casa de las Américas díjban is részesült. Prózaí alkotásai: *Te daré de comer como a los pájaros* (Kritikai díj, 2001), *Tres maneras de tocar un elefante* (Italo Calvino-díj, 2004) és *Variedades de Galeano* (Letras Cubanas-díj, 2008).

ELOY SÁNCHEZ ROSILLO (1948, Murcia) 7 éves korában árván maradt, apja halála mélyen meghatározta gyermekkorát és munkáinak mulandóság-érzést, veszteség-tudatot és elégikus hangvételt adott. A Murciai Egyetem filozófiai-bölcsészettudományi karának római filológiai szakán magiszteri képzésen vett részt. 1973 nyarán Olaszországba utazott, a perugiai Universita

per Stranieri-n tanult olaszul. A Murciai Egyetem bölcsészettudományi karának spanyol irodalom professzora. 1977-ben megkapta az Adonais-díjat Maneras de estar solo című könyvéért, ami belépője volt egyúttal a spanyol kortárs költészetbe is. 1989-ben írta meg doktori disszertációját Luis Cernuda életéből a murciai egyetem bölcsészettudományi karán, amely a Fuerza del destino, la vida y la poesia de Luis Cernuda címmel jelent meg 1992-ben. Mindeközben több verskötetet írt: Páginas de un diario (1981), Elegías (1984), Autorretratos (1989). Későbbi művei: La vida (1996, tizedik kiadás 2008-ban), La certeza (2005) – ez a mű megjelenése évében elnyerte a Nemzeti Kritikai Díjat, Oír la luz (2008), Sueno del origen (2011), Antes del nombre (2013).

SUSAN HOWE (1937, Boston, Massachusetts) több verseskötetet írt: Europe of Trusts: Selected Poems (1990), Frame Structures: Early Poems 1974–1979 (1996), The Midnight (2003), Pierce-Arrow (1999), Bed Hangings with Susan Bee (2001), Souls of the Labadie Track (2007), Frolic Architecture (2010), „Spontaneous Particulars: The Telepathy of Archives” (2014) és That This (2010). Szerzője három kritikai munkának: The Birth-Mark: Unsettling the Wilderness in American Literary History (1993), The Gorgeous Nothings: Emily Dickinson’s Envelope Poems (2013) és a My Emily Dickinson (1985) címűeknek. 1974-ben kezdett el publikálni. Eleinte ama kísérleti költészettel foglalkozó írók közé sorolták, akiket a Language poets avantgárd csoportként ismertek és ahova Charles Bernstein, Bruce Andrews, Lyn Hejinian, Carla Harryman, Barrett Watten és Ron Silliman tartoztak. Howe munkái számos antológiában jelentek meg, többek között a The Norton Anthology of Modern and Contemporary Poetry, a L=A=N=G=U=A=G=E költészeti antológiában, az American Tree és a The Norton Anthology of Postmodern Poetry című kötetekben. 2003-ban Howe a kísérleti muzikus David Grubbs-sal kezdett közösen dolgozni, három CD-nyi anyagot is készítve.

ADAM ZAGAJEWSKI a kortárs lengyel, illetve nemzetközi irodalmi élet meghatározó alakja.

A 2016-OS JANUS PANNONIUS KÖLTÉSZETI NAGYDÍJ ZSÚRIJE

BOLLOBÁS ENIKŐ (Budapest) irodalomtörténész, műfordító, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Amerikanisztika Tanszékének professzora. Több könyvet írt az amerikai irodalomról.

TOMASO KEMÉNY (Milánó) magyar születésű, Olaszországban élő költő, műfordító. Verseit olaszul írja, a mitomodernizmus néven ismert irodalmi irányzat egyik megalapítója és vezetője. Byron és József Attila műveinek olaszra fordítója. A paviai egyetem angol irodalom tanszékének nyugalmazott professzora.

MARJORIE PERLOFF számos, modernista és kortárs költészettel és költészettannal foglalkozó könyv szerzője. A bölcsészettudományok Sadie D. Patek emeritus professzora a Stanford Egyetemen. Tagja az Amerikai Művészeti és Tudományos Akadémiának, valamint az Amerikai Filozófiai Társaságnak.

SZŐCS GÉZA (Budapest) a Magyar PEN Club elnöke, eddig több mint kéttucat verseskötetet, prózát és drámát publikált. Néhány kötetét olasz, német, román, lengyel, horvát és svéd nyelvre is lefordították, miközben ő maga többek közt Emily Dickinson, Charles Olson, Simin Behbahani, Adonis, Yves Bonnefoy, Charles Bernstein és Mircea Dinescu verseit fordította magyar nyelvre. Szőcs Géza maga is egykori politikai disszidens, aktívan részt vett a közép európai kommunista rendszer megbontásában, az 1990-ben bekövetkezett rendszerváltás óta több alkalommal is politikai szerepet vállalt mind Magyarországon, mind pedig Romániában. Több jelentős nemzetközi díj mellett műveit Giacomo Leopardi Díjjal, valamint a bécsi Európa Akadémia Nagydíjával jutalmazták.

EDWIN THUMBOO (Szingapúr) költő és irodalomtudós, több jelentős költészeti díj kitüntetettje. Az angol irodalom vezető tudósaként az angol nyelvű irodalom professzora a szingapúri NUS egyetemen, jelenleg a Szingapúri Művészeti Központ igazgatója. Tudományos érdeklődésének központjában Shakespeare, a modern regény és a nemzetközösség irodalma áll.

DORIN TUDORAN (Washington, D.C.) román költő, eszszéista, újságíró. A Ceaușescu ellen fellépő egyik legismertebb ellenzéki személyiség. 1985 óta az USA-ban él.

ADAM ZAGAJEWSKI

lengyel költő, író, esszéista, műfordító a kortárs világirodalom egyik legrangosabb alkotója, az irodalmi Nobel-díj várományosa. 1945-ben született Lembergben (lengyelül Lwówban, ukrán nevén Lvivben). A második világháborút



lezáró békediktátum értelmében családjával együtt nyugatabbra telepítették, a mai Lengyelország területén található Gliwicebe. Egyetemi tanulmányait Krakkóban végezte: a Jagelló Egyetem filozófia szakán szerzett diplomát. Az ún. Új Hullám, másképpen a '68-asok költőnemzedékének egyik legelismertebb szerzője, az 1970-es évek lengyel ellenzékének egyik kiemelkedő alakja. Hosszabb berlini tartózkodást követően 1982-ben Franciaországba emigrált, ahol két évtizedet töltött. 2001-ben visszaköltözött Krakkóba, és jelenleg is ott él. Az 1990-es évektől előbb a Houstoni, majd a Chicagói Egyetem vendégprofesszora. Verseskötetei mellett regényeket és esszéköteteket írt – művei franciául és angolul is napvilágot láttak. A 2001. szeptember 11-i terrortámadás után a New Yorker hetilap a címdalán Zagajewski egyik versét közölte.

Adam Zagajewski számos nemzetközi irodalmi elismerésben részesült, legutóbb Heinrich Mann-díjban (2015) és Griffin Költészeti Nagydíjban (2016). Első magyar nyelvű kötete, amely nyolcvan válogatott verset tartalmazza, *Bármilyen történet* címmel 2004-ben jelent meg az Orpheusz Kiadónál, Zsille Gábor fordításában. A most neki ítelt Janus Pannonius Költészeti Nagydíj alkalmából lát napvilágot második, szintén válogatott verseket tartalmazó kötete, *A veled hallgatott zene* címmel, szintén Zsille Gábor tolmácsolásában.

ADAM ZAGAJEWSKI

A KÖLTÉSZET A RAGYOGÁS KERESÉSE

(Poezja jest poszukiwaniem blasku)

A költészet a ragyogás keresése.
A költészet a királyi út,
melyen a legtávolabbra jutunk.
Keressük a ragyogást a fakó órákban,
délben vagy a hajnal kéményeiben,
még egy autóbuszon is, novemberben,
mikor mellettünk egy idős pap szundít.

A kínai étterem pincére sírógörcsöt kap,
és senki nem sejtí, miért.
Ki tudja, talán ez is a keresés,
akár ama perc a tengerparton,
mikor a láthatáron feltűnt egy kalózhajó,
és megállt előttünk, sokáig moccanatlanul.
Vagy ugyanúgy, a mély boldogság percei

és a nyugtalanság végtelen sok perce.
Engedd szemlélnem, kérem.
Engedd elviselnem, mondom.
Napnyugtakor hideg eső hull.
Városom utcácskáin és útjain
lelkesen ügködik a hangtalan sötét.
A költészet a ragyogás keresése.

ÁTSÉTÁLTAM A KÖZÉPKORI VÁROSON

(Szedlęm przez miasto średniowieczne)

Átsétáltam a középkori városon,
esteledett vagy virradt,
siheder voltam vagy roskatag öreg.
Karórám nem volt,
sem naptáram, csak makacs vérem
mérte az örök távolságot.
Elölről kezdhettem a saját
vagy nem is a saját életem,
minden könnyűnek tűnt,
a házak ablakai résnyire hajtvva,
idegen sorsokra nyíltak.
Tavas volt vagy kora nyár,
a falak melegek voltak,
a levegő lágy, akár a narancshéj,
siheder voltam vagy roskatag öreg,
választhattam, élhettem.

Adam Zagajewski: A veled hallgatott zene, Versek, Válogatta, fordította és szerkesztette Zsille Gábor, Magyar P.E.N. Club, 2016

SZŐCS GÉZA köszöntője (hangfelvétetről)

**Tisztelt Díjazott,
kedves Művészbárátaim,
Hölgyeim és Uraim!**

J

dén is egy olyan térben kerül sor a Janus Pannonius nevét viselő díjnak az átadására, amely a korábban felhalmozott szellemi értékek rendkívüli gazdagságát képviseli. Ezt az ezredéves épített emléket ugyanúgy őrzi például maga a székesegyház, a Nagy Lajos által alapított egyetem, a világ első egyetemeinek egyike, mint a közel kétezer éves keresztény temetkezési hely a szomszédunkban, és itt, a Janus Pannonius nevét viselő múzeumban a talán legnagyobb magyar festőnek, Csontváry Kosztka Tivadarnak a festményei adják meg azt a szellemi háttérrel, amelyben itt most erre a ceremóniára sor kerül. Ide tartozik, hogy a magyar történelem tele van lengyel szálakkal. Maga Csontváry úgy tartotta számon, hogy annak a Kosztka családnak a leszármazottja, amely a Kosztka szent Szaniszlót is adta a lengyel és az európai történelemnek.



Olyan kötelességem van, amelynek a legnagyobb örömmel teszek eleget. A magyar PEN Club elnökeként és a Janus Pannonius Alapítvány zsűri-elnökeként az a feladatom, hogy átadjam a zsűri döntése alapján korunk egyik legjelentősebbnek számító költői egyéniségének, a Krakkóban élő Adam Zagajewski költőnek a Janus Pannonius-díjat. A díj átadása előtt fölkérem Pécs Város alpolgármesterét, Őri alpolgármester urat, hogy köszöntse a jelenlévőket, majd fölkérem Zsille Gábor költő, műfordító urat, Adam Zagajewski fordítóját, hogy laudálja a költőt, majd következik a díjátadás, és akkor reméljük, hogy Zagajewski költő úr is megtisztel néhány üdvözlő szóval bennünket.

Adam Zagajewski laudációja

Elmondta ZSILLE GÁBOR, Adam Zagajewski verseinek fordítója, a Janus Pannonius Költészeti Nagydíj 2016-os díjátadó ünnepségén Pécsen, 2016. október 7-én (átírás hangfelvételtől)

Hölgyeim és Uraim, Tisztelt Díjazott!

Adam Zagajewskit szeretném néhány percben méltatni, ami nagyon kellemes, testhez álló feladat. Adam Zagajewski a mai kortárs világirodalom egyik legjelentősebb alkotója, a legszűkebb élvonal egyik szerzője. Nem véletlen, hogy több alkalommal fölterjesztették már a Nobel-díjra, és ki tudja, talán pont ebben az évben történik meg a nagy esemény, hiszen most egy héttel elhalasztották az idei Nobel-díjas nevének a bejelentését, talán épp egy friss Nobel-díjas ül most itt körülünkben (*szerk. megj.:* a díj átadásakor még nem volt ismert a 2016-os irodalmi Nobel-díjas személye). Adam Zagajewski a kortárs lengyel és nemzetközi irodalmi élet meghatározó alakja. Az úgynevezett '68-as nemzedék, másképpen újhullám alkotója. Ezt a '68-as nemzedéket úgy képzeljük el, hogy az ő pályájuk az 1968-as esztendőben indult. Tehát itt most ne a '68-as csehszlovákiai eseményekre asszociáljunk, hanem pusztán egy időpont-ról van szó, tehát ez az 1940-es években született nemzedék '68-as áttörése. Ebben a '68-as évben számos kiváló alkotó kezdett el publikálni, vagy jelentette meg első verseskönyvét, így volt ezzel Adam Zagajewski is. 1945-ben született, és olyan kiváló kortársai vannak ebben a '68-as nemzedékben vagy újhullámban, mint pl. Ewa Lipska, Bohdan Zadura, Julian Kornhauser.

Zagajewski Lembergben született, ugye a második világháború végórájában, 1945-ben, tudjuk, hogy történelmi okokból a lengbergi szülőváros ma már Ukrajnához tartozik. A világháború lezárásakor Lengyelország határait körülbelül 100 km-rel nyugatabbra tolták, tehát a történelmi Lengyelországban szü-



letett Zagajewski, és egyszercsak újszülöttként egy másik állam polgáraként találta magát. A lengyel lakosságot akkor módszeresen átköltöztették a friss lengyel állam területére, így történt, hogy a Zagajewski család Gliwiceben kötött ki, és Gliwiceben töltötte gyermekkorát költőnk. Ott ismerkedett meg egyébként életre

szóló barátjával, Julian Kornhauserrel, akivel közös gyermekkoruk volt, és aztán a pályájuk is együtt bontakozott ki az évek során. A gliwicei gyermekkor után Krakkóba került, ahol a világhírű Jagelló Egyetem diákja lett, és ott szerzett diplomát, ott kezdte el irodalmi pályáját, és ott vált a 70-es évek Krakkójának legendás alakjává, Kornhauserrel együtt egyfajta jó értelemben vett figurák voltak, részei lettek a demokratikus ellenzéknek, politikai verseket jelentettek meg, különböző politikai manifestációk fűződnek a nevükhöz, és egyáltalán jellegzetes alakjai voltak a 70-es évek értelmiségi világának.

1982-ben Adam Zagajewski elhagyta Lengyelországot, majd egy hosszabb németországi tartózkodás után Franciaországban kötött ki. Ahogyan ezt ő maga mondta nekem, nem politikai okokból hagyta el a hazáját, nem politikai okokból disszidált az akkori szóhasználat, hanem bizony szerelmi okokból, egy nő után távozott Franciaországba, és annyira jól sikerült ez a távozás, hogy csaknem két évtizedig ott is maradt, és részévé vált a francia mindennapoknak. Tudjuk azt is, hogy a romantika korától Lengyelországnak nagyon komoly értelmiségi jelenléte volt Párizsban, Franciaországban, tehát a 19. század derekától nagyon komoly lengyel emigráció, kolónia volt jelen Franciaországban – itt olyan neveket említhetünk, mint Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Cyprian Kamil Norwid, Chopin és társai, és bizony ez a 20. század derekán is folytatódott, olyan

nevek mint Czesław Miłosz, tehát a legkiválóbb értelmiségiek, a legkiválóbb művészek voltak jelen a francia mindennapokban, és nagyon hangsúlyossá tették a lengyelek jelenlétét. Ennek a történelmi lengyel vonalnak lett a folytatója Franciaországban Zagajewski, és munkatársa, szerkesztője lett az ott megjelenő Irodalmi füzetek című kiadványnak. Egész komoly kolónia, egész komoly lengyel értelmiségi mag volt jelen a 80-as években is Párizsban. 2001-ben visszaköltözött Krakkóba. Mint elmondta nekem tizenegy évvel a rendszerváltás után, az emigrációs lét egyszerűen értelmét veszítette. Ő belátta ezt a nagy igazságot, és visszaköltözött szülőhazájába, jelenleg is Krakkóban él. Ahogy mondtam, többször fölterjesztették már a legmagasabb irodalmi kitüntetésre, a Nobel-díjra, és hát bizalmas körökből úgy tudjuk, hogy néhányszor már a legszűkebb rostában is ott volt, a végső, hármaskörbe is bejutott, csak aztán mindig másra esett a választás. Ezzel együtt számos nagyon rangos nemzetközi irodalmi kitüntetés birtokosa, művei szinte párhuzamosan megjelennek angol és francia nyelven. Éveken keresztül egyetemi tanár volt, előbb a houstoni, majd a chicagói egyetemen, tehát az év egy részét, egy szemesztert mindig az Egyesült Államokban töltött, és ott úgynevezett *creativ writingot*, kreatív írásmódot tanított a diákoknak. Nagyon sokat utazik, rangjából, társadalmi pozíciójából, kapcsolatrendszeréből adódóan rengeteget van úton, ez verseiben, költészetében is lecsapódik. Ugyanígy tükröződik a zene iránti nagy szenvedélye, nagyon sok zenei témájú verse van, zenei világa egyaránt magába foglalja a gregorián kórusokat, Mozart és Schubert műveit, de ugyanígy a jazzt is, Billie Holiday ugyanúgy megjelenik a verseiben, mint Sosztakovics vagy ortodox kórusok.

2000 derekán találkoztam vele először, akkor még csak a könyveken keresztül. 2000-ben kezdtem meg krakkói arany lubickolás életemet, amely négy évig tartott, és bementem egy könyvesboltba 2000 derekán, leemeltem egy könyvet a polcra, Adam Zagajewski kétnyelvű kötete volt, lengyel és angol nyelven, elolvastam belőle néhány sort, és beleszerettem. Hazatérve legközelebb néhány napra Budapestre, természetesen egy könyvtárba vezetett az utam, megpróbáltam tájékozódni Adam Zagajewski magyar nyelvű recepciójáról, és csodálkozva tapasztaltam, hogy nincs magyar nyelvű kötete, nincsenek komolyabb magyar nyelvű publikációi sem, csak néhány elszórt vers jelent

meg itt-ott folyóiratokban nem túl minőségi fordításban – ha egy fordító mondhat illet más fordító műveiről. Tehát nem túl minőségi fordításban, és rájöttem, hogy a magyar műfordítás-irodalom egyik szépen fejlett hiátusára akadtam, így aztán nekiálltam frissen megszerzett lengyel nyelvtudással felvértezve Zagajewskit fordítani. 2001-ben megtörtént a személyes találkozás is, egy krakkói templomban, stílszerűen. A költészeti fesztiválokat Krakkóban templomokban tartják, és egy ilyen fesztiválon körülbelül kétezer fős közönség előtt találkoztunk először. Ezt képzeljük el, hogy egy székesegyház méretű templomban kétezer hallgató egy költészeti fesztiválon, rengeteg diák, és olyan nevek olvastak fel, mint Czesław Miłosz, Wisława Szymborska, a Nobel-díjas költőnő, Seamus Heaney ír Nobel-díjas költő és Adam Zagajewski. Na hát ott találkozhattam és foghattam kezét először Zagajewskivel. Az már csak magánéleti szál, amit most megvallok önöknek, a templomból hazaérve egy hír fogadott az albérletemben, ez a hír úgy szólt, hogy pont abban az órában, amikor Zagajewskivel megismerkedtem és kezét fogtunk, pont abban az órában Budapesten meghalt az édesapám, aki egyébként egy évben született Zagajewskivel, és akkor a halálhírt hallva arra gondoltam, hogy igaz, a vér szerinti apám meghalt, de most kaptam egy irodalmi apát, Zagajewskit. Azóta is úgy tekintek rá, mint irodalmi, szellemi édesapámra, és nagy szeretettel fordítom a műveit most már tizenöt éve. Ennek meg is lett a gyümölcse. 2004-ben megjelent az első magyar nyelvű Zagajewski-kötet *Bármi is történt* címmel a fordításomban, ez 80 válogatott költeményét tartalmazza, tegyük hozzá, az Orpheusz Kiadó jóvoltából. Azóta eltelt tizenkét év, és úgy gondolom, hogy egy ilyen nagyságrendű alkotó esetében tizenkét évente jöhet egy magyar nyelvű kötet, nem árt tizenkét évente egy újabb Zagajewski-kötet. Talán sűrűbben is lehet majd, hiszen olyan fontos művek állnak még mögötte, mint például a *Szolidaritás és magány* című kötetnyi esszé, amely 1986-ban jelent meg Párizsban, és egy rendkívül fontos mű, a korszak egyik legfontosabb szellemi terméke. Ez bizony időszerű lenne magyarul is, hiszen Adam Zagajewski nemcsak költő, de kiváló esszéista is. És két regénye is megjelent az évek során, tehát egy kiváló prózaíró is tisztelhetünk személyében.

megcsörrent a telefon, és Szócs Géza elnök úr hívott – ő nem az a vasárnap este kilenckor telefonáló fajta, legalábbis nekem eddig ehhez nem volt szerencsém –, és ezzel a hírrel örvendeztetett meg, hogy, bár egyelőre nem publikus, de a Janus Pannonius-díj idei várományosa Adam Zagajewski. Megkérdezte, mi erről a véleményem, természetesen nagy lelkesedéssel helyeseltem, és nagyon örülök ennek, hogy Szócs Géza elnök úr figyelt Zagajewskire, nagyon örülök az ő kezdeményezésének, és természetesen szívvel-lélekkel elkészítettem ezt az új műfordítás könyvet. Persze Szócs Géza elnök úr nyilván a kuratórium hangját tolmácsolta felém, nyilván megvolt ennek a kuratóriumi menetrendje is, ahogy ez a döntés megszületett, mindenesetre nagyon örülök neki, és nagyon jó döntésnek tartom. A lehető legjobb ember kapja a díjat, aki az európai költészetben jelenleg alkot. Megszületett ez az új könyv, ez most száz verset tartalmaz, javarészt, 80 százalékbán új fordításokkal, és nagy szeretettel ajánlom figyelmükbe, és kérem, hogy figyeljenek Adam Zagajewskire. Feltétlenül érdemes olvasni a költészetét, nagy szellemi élmény, hátborzongató szellemi élmény, de persze jó értelemben. Én is nagy szeretettel gratulálok Adamnak a Janus Pannonius-díjhoz, és köszönöm még egyszer a PEN Clubnak, Szócs Géza úrnak a lehetőséget.



ADAM ZAGAJEWSKI beszéde (hangfelvételtől)

Jó napot kívánok, Hölgyeim és Uraim!



Nagyon megin-
dított ez a díj,
nagy meglepe-
tés számomra. Tizenegy
éves voltam, amikor az
1956-os magyar forrada-
lom megtörtént, és nem
sokat értettem belőle,
mert nem voltam annyi-
ra politikusi érdeklődésű
gyerek. Normális gyerek
voltam, de mindeneset-
re éreztem, hogy valami
fontos történik. Akkor,
tizenegy éves koromban
döbbsentem rá, hogy van,
létezik Magyarország,
vannak magyarok, és hát
nagy romantikával gon-

doltam erre a magyar ügyre. Később, amikor már felnőtt fejjel
elkezdtém intenzíven olvasni a szépirodalmat, ahogy a magyar
műveket is kezembe vettem, megtapasztaltam, hogy az euró-
pai költészet pórúszában nagyon erősen létezik a magyar nyelv,
a magyar költészet, és azt tapasztaltam, hogy – például Krúdy
esetében – a prózaíróknak is költői nyelvük van, minthogyha
a magyar prózaírók is költőkként beszélnének. Nagyon erős ez
a költői hang a magyar irodalomban. Ahogy azt már a tegnapi
borvacsorán is elmondtam, a magyar költők nagyon fontosak
számomra, nagyon becsülöm őket, és megemlékeztem már
Kosztolányiról, ugyanígy mondhatnám József Attilát, Illyés
Gyulát és másokat. (Zsille Ferenc: A tegnapi magánbeszélgeté-
sünkben, például, elmondta nekem, hogy Csoóri Sándort sze-
mélyesen ismerte, az Egyesült Államokban találkoztak, és azt
is tudja, hogy néhány héttel ezelőtt hunyt el.)

Más párhuzamokat is találhatunk, hiszen most Janus Pannoniusz sírjánál jártunk, és nekünk, lengyeleknek is megvan a magunk Janus Pannoniusunk, úgy hívták, hogy Jan Kochanowski, annyi a különbség, hogy Jan Kochanowski száz évvel később élt. Az is egy párhuzam Kochanowski és Janus Pannonius között, hogy mindketten Padovában tanultak, a padovai egyetemen, és amikor Padovában jártam, láttam az egyetemen, az ott tanult lengyel és magyar diákok emléktábláit.

Néhány évvel ezelőtt történt egy számomra jelentőségteljes esemény, fiatal amerikai költők egy csoportja érkezett Krakóba egy költői találkozóra, és egy könyvesboltban rendeztek számukra egy irodalmi estet. Ezen az irodalmi esten az történt, hogy egy nagyon fiatal chicagói színes bőrű költő leemelt véletlen egy Jan Kochanowski-kötetet, *Siratóénekek*, elkezdte olvasni és szemmel láthatólag nagyon megindult a versektől, és ez számomra nagyon jelentőségteljes volt, hogy egy egész más kultúrából érkezett, egész más korosztályhoz tartozó fiatal színes bőrű költő ennyire Kochanowski hatása alá került, hogy ennyire közeli számára ez a reneszánsz költő. És ugyanígy Janus Pannoniusz versei is nyilvánvalóan szólnak a mai fiatalokhoz.

Még egyszer nagyon köszönöm ezt a rangos, kiváló irodalmi kitüntetést, és azért is nagyon örülök neki, mert ezekben az időkben a lengyel és a magyar társadalom is politikailag tagolt, különböző, két nagyobb táborra oszlik, és jó érzés tudni, hogy vannak ilyen irodalmi díjak, van a kultúra, a költészet, a próza, az esszé, amik felülemelkednek ezeken a politikai lövészárkokon, betemetik ezeket a lövészárkokat, hiszen mi irodalmárok nem politikai lények, állatok vagyunk, hanem felülemelkedünk ezen.

Köszönöm szépen a díjat!

„Csöndes, vadászok szeme elől rejtett völgyben...”

2016. október 16-án találkoztam Adam Zagajewskivel, a kitüntetésére érkezett lengyel költővel és feleségével a Károlyi vendéglőben. Ahogy bemutatkoztunk egymásnak – meglepte, hogy más is tud folyékonyan lengyelül beszélni a magyar írók közül, nemcsak műfordítója, Zsille Gábor, aki éppen adminisztratív ügyekben loholt a városban –, rögtön rákanyarodtunk az írókat közösen érdeklő és érintő kérdésekre, a politika, a nemzeti identitás megőrzésének szükségére. A hely szelleme hozta magával, hogy meséltünk neki feleségemmel az évente érkező lengyel csoportokról, akik március 15-én és október 23-án a magyarokkal ünnepelnek, amikor mi is ott vagyunk velük önkéntes tolmácként és vezetőként, s megfordítva, mi is részt veszünk a lengyelek ünnepein. Zagajewski is igazolta, hogy immár sokszor tapasztalta: milyen segítőkészek a magyarok, ha lengyel szót hallanak, de a történelmi barátság sok pozitív példája mellett milyen fájó tapasztalni, hogy ez ügyben sem egységes a világ: bizony, vannak tisztségviselők, akik nem értik, nem akarják támogatni ezt a történelmi kapcsolatot, s szeretnék a diplomácia rideg keretei közé szorítani.

Megosztott írók, megosztott írószövegségek, megosztott társadalmak – hát igen, van téma elég a mai írónak is, aki nyitott szívvel és nyitott lélekkel él. Aztán egy esős nap az őszi Magyarországon, eső, végtelen eső, mint egy kínai versben, meg egy Zagajewski-versben, aztán Mohács, madártávlatból, de megkerülhetetlenül, majd itt a Völgy, a „vadászok szeme elől rejtett”, amelyben a házak vörhenyes faltjai közül végül előtűnt a Jammertal Borászati élményközpont, ahol megtudhatuk immár hivatalosan is Szőcs Gézától, a Janus Pannonius-díj kuratóriuma vezetőjétől, hogy ebben az évben a jelöltek közül Adam Zagajewskire esett a választás. A lengyel költő tiszteletére egy lengyel énekesnő bámulatos megzenésített verseket énekelt, amelyekben a költő bonyolult szimbólumvilága, sokszálú kulturális utalásrendszere szerencsésen ötvöződött a dzsessz és a hasszid zene elemeivel, hiszen Zagajewski abból a világból jött, amelynek határait Sztálin egyetlen tollvonással több száz

kilométerrel tolta el: a lengyel Kresyből, a lengyel Erdélyből. Ez ma Ukrajna, s Zagajewski élményei kényszer-szülőföldre, a sziléziai Gliwicéhez rögződtek. Egy szülőföldre, ahol a gyerekek még úgy vélte: valahol a villamos végállomásán megtudja az élet értelmét, de szomorúan kellett ráébrednie: itt is ugyanazok a szereplők, a villamosvezető s az öregasszonyok, s bizony egy hang sem hallatszik a lényegről. A költő versei talán ezért is oly fátyolosak, szomorkásak, ám mindezek után mindig ott van valahol a fény, amely egyik legismertebb verse szerint:

*„Magasztald a sebzett világot
és a sárgarigó hullajtotta szürke pihét,
és a törékeny fényt, mely bolyong és eltűnik
és visszatér.”*

(Zsille Gábor fordítása)

E hangulatot fokozta a második díjazott, Orbán János Dénes, aki a Filius Ursae-díjat vehette át, mint az a költő, aki továbbgondolta a Janus Pannonius-életmű valamely motívumát: az ő esetében ez Janusnak a teljes költői koncepciója, amelyet átköltéseiben a mai fiatalság számára ültet modern versnyelvre.

A kancsóba közben ömlött a bor – mint Zagajewski versében –, s a völgy lassan feloldódott, emlék lett, mert buszunk a Siklósi vár alá hozott vissza.

Olyan volt, mint egy álom, s még inkább az, hogy ébredéskor, amikor kukorékolt a kakas – akár háromszor is, ha jól számoltam –, senki sem támadt fel, hanem végleg elment az áram a modern csodahoteltől. Sötétben, vészlámpák fényénél mehetünk a földszintre, nem működött egy kávéfőző automata sem, s csak egy menekülőajtón hagyhattuk el az épületet.

Óh, elektronikus álom, jövődő emberiség, lám, mily törékeny az egész! De jó, hogy a díjazott kötete már kinyomtatva vár, s nem kell üzemzavar miatt lemondani a pécsi ünnepséget is!

A dóm altemplomában koszorúztunk, magunkban emlékezve szegény Janus idetemetésének gyötrelmes Odüsszeájára, majd Csontváry képei előtt, a nevét viselő múzeumban történt meg a díj hivatalos átadása. Zagajewski, aki egy verse szerint az őszi

esők szépségét többre tartja, mint a különféle díjakat és a sikert, most különösen meghatott volt, s 1956-os emlékeit idézte fel, amikor először tudta meg, hogy létezik Magyarország, s léteznek emberek, akik fegyvert fognak az oroszok ellen, akkor is, ha ez a harc reménytelennek látszik. Ezekben az emberekben ugyanúgy égett az a fény, amelyik az ő verseiből ragyog, s ez ragyog – tehetjük hozzá – Janus Pannonius verseiből is.

Ezt a fényt láhattuk azokban a föld alól kiásott katakombákban is, ahonnan útnak indultunk Budapest felé.

MANDICS GYÖRGY



Dorin Tudoran (zsűritag), Adam Zagajewski, Szócs Géza és Tomaso Kemény (zsűritag) a pécsi díjátadón

Adam Zagajewski az egyik legrangosabb kortárs alkotó

Akik részt vettek pénteken a Janus Pannonius Költészeti Nagydíj átadásán Pécsen, már délelőtt megtudhatták a kitüntetett szerző nevét: a rangos elismerést idén Adam Zagajewski lengyel költőnek ítelték oda. De az sem maradt le a szellemi élményekről, aki csak este, Budapesten tudott csatlakozni az ünneplőkhöz, sőt: páratlan élményben lehetett része a Petőfi Irodalmi Múzeumban, pontosabban a Károlyi Étteremben, hiszen egy csodás versenyzongorának köszönhetően az utolsó pillanatban megváltozott a helyszín. Mielőtt felfedjük, hogy ez miként lehetséges, néhány szó a lengyel alkotóról.

Adam Zagajewski a második világháború befejezésének évében született Lwówban. Költő, esszéista, az egyik legrangosabb kortárs alkotó, az irodalmi Nobel-díj várományosa. A krakkói



Adam Zagajewski és Zsille Gábor felolvasása

Jagelló Egyetem filozófia szakán végzett, az úgynevezett Új Hullám, másképpen a '68-asok költőnemzedékének vezéralakja lett. 1982-ben Franciaországba emigrált, 2002 nyarán visszaköltözött Krakkóba. Az ezredfordulótól tavaszunként a Houstoni Egyetem vendégprofesszora. Művei franciául és angolul is megjelennek. A szeptember 11-i terrortámadást követően a New Yorker hetilap a címdalon Zagajewski egyik versét közölte. Válogatott verseinek magyar nyelvű kötete *Bármi is történt* címmel 2004-ben jelent meg az Orpheusz Kiadónál, Zsille Gábor fordításában.

A Károlyi Étteremben rendezett esten már azt a különösen szép kiállítású verseskötetet is kezünkbe vehettük, amely az ünnepi alkalomra jelent meg *A veled hallgatott zene* címmel, a PEN Club kiadványaként. A költő verseit Zsille Gábor válogatta és szerkesztette. Mielőtt meghallgathattunk volna néhány költeményt, a fordító megvallotta: tizenöt éve vár erre a pillanatra, hogy Adam Zagajewskivel kiállhasson a magyar közönség elé. „Nagy esemény ez Budapest életében” – fogalmazott Zsille, majd lengyelül és magyarul is meghallgathattuk a *Verseny* és *A költészet a ragyogás keresése* című műveket. Szemlátomást Zagajewski is boldogan lépett a pódiumra, felolvasása a gyakorlott előadó rutinjáról árulkodott. Kondákor Zsófia színművész a *Próbáld magasztalni a sebzett virágot* és az *Ébredj* című költeményeket mondta el a kötetből.

Ám Zagajewski díja mellett gazdára talált a Janus Pannonius Műfordítói Díj és a Műfordítói Életműdíj is. Mint Szőcs Géza, a Magyar Pen Club elnöke elmondta a díj történetéről: néhány évvel ezelőtt kereste meg őt még államtitkári minőségében egy műfordítói küldöttség azzal, hogy nincs rangos műfordítói díja az országnak. Holott nemzeti büszkeségünk – folytatta Szőcs –, milyen remekművekben szólnak meg magyarul a világirodalom nagyságai, sokszor öt-hat egymással vetekedő, lenyűgöző alkotásban. „A nagydíj árnyékában tehát létrehoztuk a műfordítói díjakat is” – idézte fel Szőcs Géza az éppen öt évvel ezelőtt alapított elismerés kezdeteit, majd kihirdette a Műfordítói Életműdíj idei jutalmazottját: Sohár Pált.



Sohár Pál nem csak műfordító, költő is

nyelvű műfordításait (legutóbb például Alan Britt és Michael Foldes költeményeiből), de munkássága a „másik irányban” is kiemelkedő: magyar klasszikusokat ültet át angol nyelvre. Hogy ez utóbbit milyen virtuozitással műveli, abból ízelítőt is kaphattunk az esten egy kis játék erejéig: Sohár felolvasta angolul az általa átültetett műveket, és a közönség kitalálhatta, mely magyar klasszikusról van szó. A művek lejtéséből – melyet Sohár kiválóan érzékeltett felolvasásában – még az angolul alig tudók is könnyen ráismerhettek A vár fehér asszonyára Adytól, és a Tiszta szívvel soraira József Attilától. De Sohár Pál saját költészetébe is belehallgathattunk, hiszen felolvasta azt az angol nyelvű költeményét (Two minutes), amellyel be szokott mutatkozni Amerikában – ahogy ő fogalmazott tréfásan: a „signature-” avagy „fingerprint”-poemjét.

A Műfordítói Díj nyertesének felkonferálása előtt Szócs Géza elmondta: az életműdíj elnyerésének feltétele a betöltött 80. életév – „már alig várjuk, hogy átadhassuk Tandori Dezsőnek”, utalt Szócs a két év múlva esedékes kerek születésnapra. Ezután Kodolányi Gyulát szólította a pódiumra az elnök, aki „hatalmas szellemi teljesítményt nyújt az angolszász líra átültetésében”

– laudálta Szőcs Géza a díjazottat. Kodolányi műfordítói munkásságába Robert Duncan és Wallace Stevens versein keresztül kaptunk egy kis betekintést: Kodolányi angolul, Kondákor Zsófia magyarul adta elő *A vers épülete* és a *Mindenütt január* című költeményeket. „Mindenütt január. Az ég kemény. / Jégbe zárva a száraz. // S e félszeg zizzenésekből, / Ebből a magányból, egy szótag // Zendíti fel merő ürességét, / Télhang ádáz kongását” – szóltak a *Mindenütt január* érzékletes sorai.



Kodolányi Gyula átveszi Szőcs Gézától a Műfordítói Díjat

A költészetben rejlő zenei élményt valódi koncertcsemege követte: a szünet után (a kivetítón ezalatt a Janus Pannoniuss Költészeti Nagydíj tavalyi átadójának pillanatai peregtek) szerepet kapott az a híres versenyzongora, amely nem is fért be a Károlyi Palota dísztermébe (ezt utólag E. Csorba Csilla igazgatótól tudtuk meg), hanem az étterem szélesebb ajtaját követelte ki magának. A nevezetes „csodazongorát” Szőcs Géza egyszerre futurisztikus és anakronisztikus alkotásként jellemezte, s mint elmondta: a tavalyi világkiállítás legsikeresebb tárgya volt, nemcsak a magyar pavilonban, de valamennyi kiállított alkotás közül. (Ha a látványt össze kellene vetnünk a klasszikus zongoráéval, leginkább egy klasszikus Ford T-modellt és egy mai ver-

senyautót képzeljünk el egymás mellett.) E csillogó fekete csodát megálmodója, Bogányi Gergely zongoraművész szólaltatta meg – október 7. lévén – elsőként Liszt Ferencnek az aradi vértanúk emlékére komponált *Funérailles* című művével. Második darabként pedig természetesen lengyel szerző alkotása csendült fel: Chopin *G-moll balladája* töltötte be a termet. A koncert második részében Kele Brigitta és Molnár Levente énekesek felfedhetetlenül életteli műsorukkal változtatták operaszínpaddá a kis éttermi pódiumot: az előadott áriákban szinte életre keltek maguk a nagyszabású művek is, melyeket a közönség igazi ovációval – sokan állva tapsoltak – ünnepelt. A művészeket Falvai Katalin kísérte zongorán.

Az események azonban a péntek estével sem értek véget: az öt éves Janus Pannonius Költészeti Nagydíj „dédatyjaként” 90. születésnapját ünnepli a Magyar Pen Club, és szombaton ezzel az eseménnyel folytatódik a programsorozat.

Szöveg és fotók: LAIK ESZTER



*Adam Zagajewski átveszi Szócs Gézától
a Költészeti Nagydíjat*

Kerek születésnapot ünnepelt a Petőfi Irodalmi Múzeumban a Magyar PEN Club – az eseményen számos külföldi testvérszervezet képviselője is köszöntötte a kilencedik évtizedét záró PEN-t. Az alkalomból egy kétkötetes, hatalmas munka is megjelent a múltból, Csapody Miklós tollából.

ÉpPEN 90

Kilencven év egy ember életében aggastyán kor, egy irodalmi szervezet múltjában egész történelem. A Magyar PEN Club idén ünnepli e jeles évfordulót, melyet a Petőfi Irodalmi Múzeumban köszöntöttek hazai és nemzetközi vendégek. A 90 év nem árulja el mindazt a kitartást, energiát, erőfeszítést, melyet az írók tettek annak érdekében, hogy a PEN Club fennmaradjon – fogalmazott köszöntőjében Szócs Géza elnök, aki az értékekhez való ragaszkodás fluxusaként jellemezte ez a kilenc évtizedet. E nagy múltnak immár kézzelfogható lenyomata is született: Csapody Miklós dolgozta fel két kötetben az írószervezet történetét.



*Szócs Géza és a kétnapos ünnepségsorozat tolmácsa,
Losonczy-Kovács Mihály*

Turczy István, a PEN főtitkára tréfásan felhívta a figyelmet: a két kötet vastagsága eléri a 22 centimétert, ezzel agyon is lehet ütni valakit. De a munka egész más célból született, vette át immár a szót a szerző, akinek Szócs Géza javasolta, ne várjanak a 100. évfordulóig a munkával. Mint Csapody elmondta, úgy érezte, mintha egy történelmi város históriáját kellett volna feldolgoznia: egy városét az udvarral, az udvaroncokkal, uralkodókkal, céhekkal, kémekkel, polgármesterrel, alattvalókkal... A PEN Club valójában egy szerves organizmus, magyarázta Csapody, amelyek egész története során egyetlen feladata a nemzeti irodalom összetartása, szervezése volt.

A Magyar Pen Club a világ egyik legrégebbi szervezete, már négy-öt évvel az anyaközpont megalapítása után felállították – tekintett vissza Csapody Miklós a gyökerekig. A Trianon utáni Magyarországon egyfajta válasz volt az elszigetelt helyzetre, amikor is az irodalomra bízta a kultúrák közötti kapcsolat fenntartását. Első elnöksége, Babits, Kosztolányi, Radó Antal odáig fejlesztették a szervezetet, hogy 1932-ben már Budapesten tartották a világkongresszust. A könyv első fejezete eddig a jeles pontig tárgyalja a történetet, majd következnek a '30-as, '40-es évek eseményei, illetve a vészkorszak, amely felborította az addigi világrendet. 1945 és '89 között a PEN a pártállami irodalompolitika intézményeként egy „másik Írószövetséget” testesített meg, fogalmazott Csapody Miklós. Amolyan redukált „műfordításügyi minisztériumként” működött. Az 1926-ban elkezdett munka azonban mindvégig nagy intenzitással folyt. A Magyar PEN Club, ha jól működik – összegezte gondolatait Csapody –, ma is nemzeti és európai választ ad: az irodalom mellett a sajtó- és gondolatszabadság védelmezése épp oly fontos célja.

Szócs Géza kedvcsinálóként hozzátette: ha valakit elriasztana a korpusz nagysága, ne habozzon, hiszen rendkívül szórakoztató, számos humoros adalékot tartalmazó műről van szó: hol egy Kosztolányi-levél ragadja meg a figyelmünk, hol a korabeli intrikák, viszályok. A második kötet egyébként teljes egészében dokumentumokat tartalmaz az elmúlt 90 év történetéből.

Turczy István, a PEN főtitkára egy angol nyelvű összefoglalóval emlékezett meg másik fontos idei évfordulónkról: az



A Janus Pannonius Költészeti Nagydíj jelöltjei és Csapody Miklós kétkötetes műve

1956-os forradalomról. Az akkori események két legfontosabb dokumentumáról: Képes Géza november 3-án közzétett rádióüzenetéről, és Háy Gyula szintén november 3-i felhívásának jelentőségéről beszélt. Képes Géza híres rádióüzenetét a müncheni Látóhatár megjelentette, és egy távirattal Londonba küldték, Tábori Pálhoz, a Száműzött Írók PEN Clubjának elnökéhez. Táborinak köszönhetően a Száműzött Írók PEN Clubja kiadott egy nyilatkozatot, és sajtóügynökségeken keresztül közzé is tette. Ám ebben nemcsak a különböző országok PEN Clubjaihoz, hanem a világon élő valamennyi íróhoz fordultak, miszerint „a lehető legszélesebb nyilvánosságot adják Magyarország embertelen letiprásának abban a pillanatban, amikor ez a nép nemzeti szabadsága visszanyerésének küszöbén állt. Hogy tiltakozzanak szóban és tettben a magyar szellemi élet készülőfélben lévő totális lerombolása ellen...” Turczy István számos példát sorolt a támogató nemzetközi reakciókból, Lengyelországtól Ausztráliáig; még Nehru is táviratozott az éppen zajló UNESCO-konferenciáról. 1956-ban végül felfüggesztették a PEN működését – zárta Turczy István a szomorú időszak összegzését –, sokakat börtönbe zártak, és az újrászerveződés csak a kommunista hatóságok szoros kontrollja alatt volt lehetséges.

Az est folytatásaként a meghívott nemzetközi vendégek köszöntötték az „ünnepelet”, vagyis a 90 éves szervezetet. Elsőként a török PEN Club elnöknője, aki rögtön hangsúlyozta: nem „Török PEN Club”, hanem PEN Club, Turkey néven működnek, ezzel is hangsúlyozva a szervezet soknemzetiségű összetételét. „Nagyon nehéz időket élünk”, fogalmazott az elnökszónya, de egy költőjük szerint amíg a fiatalok verset írnak, az a reményt fejezi ki. A Pen International egy nagy család, mutatott rá az elnök, amelynek feladata az irodalom támogatása mellett az emberi jogok, a gondolat és a sajtó szabadságának védelmezése.

Az Egyesült Államokban élő Dorin Tudoran, aki a Janus Pannonius Alapítvány kuratóriumának is tagja, azt emelte ki: a PEN-tagságtól egy író sem lesz jobb, ellenben a szervezet a hovatartozás biztonságát adja. Tudoran felidézte a nyolcvanas évek Romániáját és személyes élményeit, valamint kitért azokra, akik „másfajta” értelemben karizmatikus személyek, mint a mai percemberek. Szócs Géza is az előbbiekhöz tartozik – hangsúlyozta Tudoran, ezt támasztja alá a Janus Pannonius-díj megalapításáért tett erőfeszítése is. A díj méltatását követően Giuseppe Contit, a tavalyi díjazottat idézte a román alkotó: e díj által Magyarország Európa lírai hangja.

A dallamosan lírai hangot pedig Tomaso Kemény szolgáltatta meg az esten, aki egy „mantrát” mondott el zengő olasz nyelven, melyben hosszú életet kívánt a PEN Clubnak és elnökének, Szócs Gézának, akit „igazi oroszlánnak” nevezett (az 1970-ben megjelent *Velence az oroszlánok paradicsoma* című kötet nyomán). Tomaso Kemény – aki a Janus Pannonius-díj kurátoraként és a milánói Casa della Poesia képviselőjeként is szólt – fontosnak tartotta megemlíteni: az előző nap átadott díjjal a magyar–lengyel barátságot erősítették meg.

Miután tapssal köszöntöttük az említett díjazottat, Adam Zagajewskit, Sohár Pál lépett a mikrofonhoz, aki egy nappal korábban maga is átvehette a műfordítóknak járó elismerést. Sohár mint a Menekült Írók PEN Clubjának egykori titkára is szólt, és felidézte Györgyey Klára emlékét, aki 1976-tól a Menekült Írók PEN-Központja amerikai csoportjának elnökeként tevékenykedett. „Sokat pereltem vele – mesélte Sohár Pál angol nyelven –, mi értelme van annyi levelet írni a bebörtönzött írók mellett,

amennyit Klára írt, hiszen az önkényuralommal küzdeni nincs értelme. De ő mindig azt felelte: ezek a levelek egyben a világgal is tudatják az igazságtalanságot és az elnyomást.” Sohár felhívta még a figyelmet a ma is aktívan közreműködő Csicsery-Rónay Erzsébet munkájára, és reményét fejezte ki, hogy a következő PEN Club-történelemkönyvben már ő is jelentős szereplő lesz.

A romániai PEN Club képviselője, Mariana Gorczyca franciául köszöntötte az egybegyűlteket és vendéglátókat. Mint baráti szavakkal elmondta, hazájukban a PEN két országot képvisel, melyeknek közös a múltja, közös a jelene. A PEN Club létezése tehát nemcsak Szíria, Törökország vagy Mexikó számára életbevágó tényező, de valamennyi ország számára fontos a földön. Az elnöknő egyúttal meghívta a jelenlévőket Bukarestbe, a romániai PEN jövő évben tartandó 95 éves évfordulós ünnepségére.

Miriama Marković a belgrádi írószövetség képviselőjében egy ajándékkönyvet nyújtott át Szócs Géának, majd a szerb PEN nevében Nedeljko Terzić költő üdvözölte a közönséget. Kapcsolata a magyar költészettel Turczi Istvánnak köszönhető: Turczit a krajovai nemzetközi költészeti fesztiválon ismerte meg, mesélte az alkotó, azóta is együttműködnek „a költészet nevében”. Terzić kifejezte örömét, hogy együtt ünnepelhet velünk, és sok sikert kívánt a magyar PEN további munkájához. Szavainak tolmácsolója, Vickó Árpád szintén a szerb PEN Club képviselőjében szólt, de fordítóként is, hiszen közel kilencven műfordítást publikált már – ezt a közönség külön tapssal jutalmazta. Vickó Umberto Ecót idézte, miszerint Európa metanyelve nem az angol, hanem a műfordítás. Vagy ahogy egy költő mondta: Európa a műfordítók műve. Ezért olyan jelentős tett műfordítókat jutalmazni – dicsérte Vickó Árpád az előző nap átadott elismeréseket és tulajdonosaikat.

Zárszavában Szócs Géa elnök még tolmácsolta Hori Takiaki, a japán és a nemzetközi PEN Club képviselőjének üdvözlését, majd egy olyan mozzanatra hívta fel a figyelmet, amelyről talán hajlamosak vagyunk megfeledkezni. Mint az Csapody Miklós könyvéből is kiderül, a PEN Club múltja és jelene nemcsak írók és remekművek története, de a hétköznapi szervezése, adminisztrációé, kapcsolattartásé, napi munkáé is. Szeretnék idén ezt a munkát is elismerni, épp ezért az elnök a színpadra hívta

Dobozy Zsófiát, aki húsz éve dolgozik a magyar PEN kötelékében, majd átadta neki a szervezet elismerését és oklevelét. Zsófiának igazi meglepetés volt a köszöntés, nem is titkolta zavarát, amikor a mikrofonhoz lépve megköszönte a gesztust.

Akárcsak az előző napi díjátadón, ezúttal is zenei program zárta az estet: a Göncölszekér Együttes klasszikus és kortárs költők megzenésített verseit adta elő, amitől a szívekkel együtt a lábak is azonnal dobogni kezdtek – a padlón.

Szöveg és fotók: LAIK ESZTER





MAGYAR ESZTER CSENGE versei

„1992-ben születtem Budapesten. Idén nyáron diplomáztam a Central European University „International Relations and European Studies” mesterképzésén, előtte a Budapesti Corvinus Egyetemen végeztem nemzetközi tanulmányok, valamint kommunikáció és médiatudomány szakon. Verseket öt éve írok.”

DEBÜT

A szalonban

Még nem múltam el tizennyolc – ezt állapították meg rólam a szalonban, pedig akkor már legalább hatvanhárom voltam, hisz ilyen bolondok, mint én, csak háború idején születhetnek. A traumatikus élményt emlékezetünk kidobja magából, elkényelmesedünk, és bolondságunkat öngazolásként használjuk. Vannak, akik még megöregedni is lusták. Nehezemre esett erőt venni magamon, sétapálcát, hintaszéket és pipát szerezni a közeli bolhapiacon, mintaábrákat készíteni róluk, magammal cipelni őket, és győzködni a szakembereket, értsék már meg végre, az öregség jeleit kénytelen vagyok magamra tetováltatni, ha azt akarom, hogy befogadjanak.

Utóirat

„Maga igazán fiatalosan őszült meg.
Csak, mint a százszorszép,
szégyenlősen összecsukta szirmait.
Ilyen félénknek tette magát.”
„Ugyan kérem – fújta ki az összegyűlt bókók magvait –,
egyszer sem csúszott le jégcsap a torkomon,
így nem csoda, hogy a hajam is inkább a színekbe fagyott.”

Holtprofi(1)

Netmaki-birodalomban töltött
éveim kibabráltak velem:
kifogástalan bűvármunka, mely
minden naphalat kifogatott
az elektromos hullámok mögül.

A képernyőn légnemű eső.
A portálok fekete-fehér idősávok.
Kifordítom a bőröm.
A test csatolmányai: tüdő, szív, máj, vese
és örökölt, génhibás pózok.
Akinek tetszik, hátával üzenőfalamat feltámasztja
– bízom benne –, tán engem is.

panellakók

még sosem jártál nálunk,
álltál a kapualjban, és azt mondtad:
„itt nincs tíz emelet, csak három.”
– és meztelenül sétáltál tovább az utcán,
pontosabban volt is rajtad ruha, meg nem is.
példamutató király módjára így járultál az emberek elé,
végre magadra ismertél az ónos eső köpönyege alatt,
ez volt a Te sziszegő, fekete vasárnapod.

tegnapelőtt mégis beállítottál hozzám,
egy kartondoboz szorult a kezeid közé,
szesztől csöpögő falai mögött
lapult a köpönyeg, szólnod sem kellett,
láthatatlanságod múló tünemény,
csak kérleltél szakadatlan:
„Gyűjtsd össze esszenciám árnyékait
egy sötétebb dobozba!
Cserébe Neked örökre meghagyom
a régiben sisztergő, álszent varázslatot.”

mégsem fogadhattam el az ajánlatot,
csak óvatosan elhelyeztelek ezen
a szemfényvesztett, hamisszürke képen,
figyelmeztettelek:
„Még nekem is meg kell bocsátanod,
amiért fagyponat alatti vérmérséklettel
vágatam át az emberiséget,
azt állítottam, csobogó vizek felszínén mezítlábasan táncolok,
holott volt is rajtam csizma, meg nem is,
s a két, ingatag sarok
olykor a mélybe kopogtatott.”

ereszkedjünk hát le a legsötétebb dobozba,
hófehér bőrünk nem lesz többé megtévesztő álca,
az utolsó gyertyát el sem kell fújnunk,
amikor éjfél üt az óra,
maguktól kipattannak az ablaktáblák,
szemünkből a hideg könny
törött üvegszilánkokban koppan a márványpadlóra,
s ha még így sem elég fekete az élet,
majd sebtében bebújunk a takaró alá,
vagy a madárhangok nélküli, kínos csöndben
rakhatunk fészket egy távoli galaxisban.

Szitok csöndben

Amikor a csönd fátyolfelhői
már nem sokáig rejtőzködnek,
és túl tisztán csillog pupillánkban
a fekete ég,
felerősödnek érzékeink,
és színt vallanak a vak villanypóznáknak:
„átkozni nem lehet hangosan.
kicserepesednek a szavak,
ahogy tűvel kontúrozott ajkadon
a fehér cérna vörösre szakad”.

Nem akarlak többé a neveden szólítani.
Látom, mostanában glóriát növesztettél.
Begyulladt szemű angyalok bájolognak körülötted,
jobbra-balra kapkodod fejed,
alámerülsz a vörös fényzuhatagban.
Arcod éteri, fekete lyuk, melybe időről időre leereszkedem.
Ilyenkor zsákruhánkban fészkelődünk, mint alkalmi szíami ikrek.
Összenőtt mellkasunk lüktetése pattintja szét a fullasztó zubbonyt,
a giliszták a hátunkon felfelé kúsznak,
és púpjainkon ásítózva jövőndőt mondanak:
öreg tevék leszünk, egymástól száradunk porrá a sivatagban.
Kettéhasítva fekszünk majd egymás mellett a homokban,
üvöltünk, megszegve a távolság törvényét,
hogy suttogásnak tűnjön, túl messzire kellett volna menni,
oda, ahol apró, sziszegő pékkoboldok
kilopják a csuporból a baracktölteléket,
majd dühükben egymás arcának tésztabőrére kenik.

Átkozni nem lehet hangosan,
minden mozdulatom üvöltő gyűlölet,
megidézem neked a csönd feketéjét.

Esténként

Testem ruganyos,
estébe nyúlik,
az aszfaltcsíkok apró rücskei
rojtok egy repülőszőnyeg szegélyén.

Arcomba tenyerel a légszomj,
házunk tetején a zöldhasú óriáskoboldok
nyakukon dagadó erekkel
hegyes állukat megtámasztják,
egyetlen bólintásukra a téglasereg térdre rogyva
fekete kaftánuk szegélyét csókolgatja.

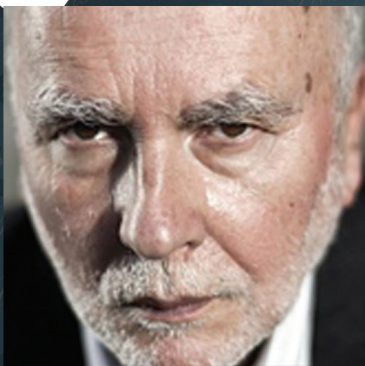
Szobámban az infralámpák
fényében rókák járnak a falakon,
a hold orrával tömöm be ásító pofájuk,
majd összekacsintunk.

Vakarják a szemem, mint régi cinkosok,
kihúzzák a jól ismert, nyikorgó fiókot.
Üresre szagolják, míg én várakozom,
nem kell arra lakat, ami túl nyilvánvaló.

Egy főnix égett szagú húsát
vörös árnyékok vonszolják a vízbe.
Testem lyukas párnahuzatok
tollpihe-ködében.

Álmaimban a város felett
terpeszben állok
az égre visszadobott
hullócsillagok között.

- 3 Böszörményi Zoltán: Spinoza redoux (vers)
4 „Megkerülhetetlenek vagyunk!” – Beszámoló az Irodalmi Jelen
15. születésnapjának megünnepléséről és a főszerkesztő,
Böszörményi Zoltán köszöntője
9 Demény Péter versei – Sarok, Esti ég,
10 Kertész Jenő: Téboly (novella)
16 Vörös István versei – Üvegpadló, spaletta, denevér, A bűvár elszabadul
20 Tóth Anna: Laciferi viszonya a macskákhoz (novella)
23 Czapáry Veronika versei – Gondolkozol, Nem fáj
26 Zentai Péter László: A piros pulóver (novella)
32 Muszka Sándor versei – Hazafele, Lugas, A hídon, Eső, Lecke,
36 Térey János: A faluháza ostroma (regényrészlet)
39 Angyal Gyula haikui
41 Gáspár Ferenc: Trubadúrvarázs (regényrészlet)
47 Sárkány Tímea verse – hazaút, kispárnával; pityókastop
50 Szil Ágnes: Elmenni Izlandra (novella)
53 Láthatár – Li Ho kertjében – Li Ho versei Herczeg Ferenc fordításában
58 Hudy Árpád: IHBG – Az irodalmi háborús bűnös gróf (tárca)
60 Laik Eszter: Folyékony arany (tárca)
62 Varga Melinda: Képzeletbeli játékok – egy szoba tartozékai – A tükör (tárca)
66 Kínáról, költőkről, Kolozsvárról – Farkas Wellmann Endre beszélgetése
Szöcs Gézával
78 Az istenkáromlás a hit fontos bizonyítéka – Boldog Zoltán beszélgetése
Milbacher Róberttel
84 Toroczkay András: A kamasz, az atombomba és a fesztiválprédikátor
(Purosz Leonidasz: A városnak meg kell épülnie)
87 Molnár Dávid: Mona Lisa Bíró-Balogh Tamásra mosolyog
(Bíró-Balogh Tamás: Az irodalom személyessége)
91 Korányi Mátyás: A vendég (Gerlóczy Márton: Elvonókúra)
94 Simon Adri: Fényképzavar (Hartay Csaba: Fényképpavar)
98 Evellei Kata: Vodkásüveget lát a templom helyett (kabai lóránt: semmi szín)
103 Ótéves a Janus Pannonius Költészeti Nagydíj
104 A 2016-os Janus Pannonius Költészeti Nagydíj jelöltjei
109 A 2016-os Janus Pannonius Költészeti Nagydíj zsűrije
110 Adam Zagajewski
111 Adam Zagajewski versei – A költészet a ragyogás keresése,
Átsétáltam a középkori városon
113 Szöcs Géza köszöntője
114 Zsille Gábor: Adam Zagajewski laudációja
119 Adam Zagajewski beszéde
121 Mandics György: „Csöndes, vadászok szeme elől rejtett völgyben...”
124 Laik Eszter: Adam Zagajewski az egyik legrangosabb kortárs alkotó
129 Laik Eszter: ÉP PEN 90
135 Debüt: Magyar Eszter Csenge versei



2016 | JANUS PANNONIUS
KÖLTÉSZETI NAGYDÍJ
ADAM ZAGAJEWSKI



500 forint, 6 lej, 1,50 euró



5948429 701748 16011



2016. október 5-9.
Budapest-Pécs